

Monitor Jongeren Op Gezond Gewicht 2015

Niels Reijgersberg, Ine Pulles, Koen Breedveld (Mulier Instituut)

Ellen de Hollander (RIVM)

Monitor Jongeren Op Gezond Gewicht 2015

in opdracht van Jongeren Op Gezond Gewicht

Niels Reijgersberg, Ine Pulles en Koen Breedveld (Mulier Instituut)

Ellen de Hollander (RIVM)

© *Mulier Instituut*
Utrecht, maart 2016

Mulier Instituut

sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek

Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht

Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht

+31 (0)30 721 02 20 | www.mulierinstituut.nl

info@mulierinstituut.nl | [@mulierinstituut](https://www.instagram.com/mulierinstituut)

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	7
1. Inleiding	9
1.1 Over Jongeren op Gezond Gewicht	9
1.2 Werkwijze / programma's	10
1.3 Naar een monitor Jongeren op Gezonde Gewicht	12
1.4 Rolverdeling	13
1.5 Gebruikte gegevens	13
1.6 Leeswijzer	14
2. JOGG-aanpak	15
2.1 Opzet JOGG-aanpak	15
2.2 Bereik	17
2.3 Inzet ondersteuning	20
2.4 Tevredenheid ondersteuning	23
2.5 Politiek bestuurlijk draagvlak	25
2.6 Publiek-private samenwerking	26
2.7 Verbinding Preventie en Zorg	29
2.8 Sociale marketing	31
2.9 Wetenschappelijke begeleiding en evaluatie	32
3. Gezonde Omgeving	35
3.1 De Gezonde Sportkantine	35
3.2 Gezonde School(kantine)	41
3.3 Gezonde Werkvloer	45
4. Communicatie en marketing	47
4.1 Communicatie	47
4.2 Themacampagnes	50
5. Verkenning trend- en effectanalyses van de JOGG-aanpak	55
5.1 Werkwijze	55
5.2 Trends in overgewicht en bewegen in JOGG-gemeenten en buurten	57
5.3 Mogelijkheden voor de toekomst	59
5.4 Conclusie en aanbevelingen	62
6. Lokaal onderzoek	66
6.1 Werkwijze	66
6.2 Effectstudies en monitors (excl. koplopers)	67
6.3 Procesevaluaties (exclusief koplopers)	73
6.4 Koploper gemeenten	76
6.5 Conclusie	88
7. Samenvatting en conclusie	90
7.1 Organisatie en monitor	90

7.2	Verrichte activiteiten in 2015 en bereik	91
7.3	Effecten	93
7.4	Aanbevelingen	94
	Literatuur	96
	Bijlage I: Ontstaansgeschiedenis Jongeren Op Gezond Gewicht	98
	Bijlage II: Governance Jongeren Op Gezond Gewicht	100
	Bijlage III JOGG-aanpak	106
	Bijlage IV Achtergrond voortgangstool	110
	Bijlage V Verbinding Preventie en Zorg	114
	Bijlage VI Methode verkenning analyses JOGG-aanpak	116
	Bijlage VII Overzicht van bestudeerde lokale evaluaties	120

Managementsamenvatting

Dit is de eerste Monitor Jongeren Op Gezond Gewicht, opgesteld door het Mulier Instituut en het RIVM in opdracht van Jongeren op Gezond Gewicht. Het is de intentie om jaarlijks een soortgelijke rapportage uit te brengen.

Jongeren op Gezond Gewicht

De stichting Jongeren op Gezond Gewicht is in 2015 opgericht om een deel van de werkzaamheden van het Convenant Gezond Gewicht voort te zetten. De stichting heeft als doelstelling om te werken aan een gezonde omgeving met structureel aandacht voor gezonde leefstijl voor tenminste één miljoen kinderen en jongeren in 2020 én om in 75 JOGG-gemeenten een procentuele stijging te realiseren van kinderen en jongeren met een gezond gewicht. Jongeren Op Gezond Gewicht werkt hierin nauw samen met gemeenten, bedrijven en diverse maatschappelijke organisaties. Het budget voor 2015 was € 4,7 miljoen. De werkzaamheden van de stichting zijn gegroepeerd in drie onderling gerelateerde programma's:

- Een lokale wijkgerichte 'JOGG-aanpak' gebaseerd op een Franse *best practice* ('Epode');
- Een programma 'Gezonde Omgeving' met projecten in drie separate *settings* (De Gezonde Sportkantine, Gezonde school(kantine) en Gezonde werkvloer);
- Een communicatie- en marketingbeleid rond drie inhoudelijke thema's (DrinkWater, Gratis Bewegen: gewoon doen! en Groente... zet je tanden erin!).

Bereik

Eind 2015 waren 91 gemeenten actief met de lokale JOGG-aanpak (eind 2014: 75). Met deze JOGG-aanpak zijn naar schatting 495.000 kinderen en jongvolwassenen bereikt (2014: 456.000). Conform de doelstelling is Jongeren op Gezond Gewicht vooral actief in buurten waar veel mensen wonen met een lage sociaaleconomische status ('lage SES'). Binnen het project De Gezonde Sportkantine waren eind 2015 425 verenigingen actief. Dat is minder dan beoogd (650). Binnen die verenigingen zijn naar verwachting zo'n 85.000 jeugdleden actief. Een kleine 35.000 jeugdleden is actief bij een sportvereniging in een niet-JOGG-gemeente. Gezonde Sportkantines komen in JOGG-gemeenten meer voor dan in niet-JOGG-gemeenten. Verenigingsbestuurders zien het draagvlak voor 'gezonde kantines' groeien. Binnen het project Gezonde School(-kantine) nemen we waar dat scholen uit JOGG-gemeenten en buurten bij het erkennen van het vignet Gezonde School licht zijn oververtegenwoordigd. De inhoudelijke themacampagne Drinkwater wordt in 74 JOGG-gemeenten ingezet en de campagne Gratis Bewegen in 30 JOGG-gemeenten. Het totale bereik van Jongeren op Gezond Gewicht komt eind 2015 naar schatting neer op 528.000 (eind 2014: 479.000). Dat is 13 procent van het totaal aantal kinderen en jongeren t/m 19 jaar en ruim de helft van de doelstelling van één miljoen kinderen en jongeren in 2020 die Jongeren Op Gezond Gewicht zichzelf heeft gesteld.

Activiteiten 2015

In 2015 is een nieuwe werkstructuur neergezet. De organisatie is erin geslaagd om met een compacte werkorganisatie veel van de grond te krijgen, onder andere door het aangaan van verschillende samenwerkingsconstructies. Betrokken professionals spreken uit tevreden te zijn over de ontvangen ondersteuning. Alle JOGG-gemeenten hebben hun (in principe tijdelijke) overeenkomsten verlengd. Dit kan gezien worden als een blijk van vertrouwen in de organisatie.

Dit gezegd zijnde dient ook te worden geconstateerd dat de organisatie nog werk omhanden heeft. De inzet van een JOGG-regisseur en een JOGG-beleidsmedewerker blijft bij twee op de vijf JOGG-gemeenten achter bij wat is afgesproken. Lokaal is met succes gewerkt aan de realisatie van draagvlak, maar de realisatie van samenwerkingen en de inzet van sociale marketing vergen nog aandacht. Verder zijn nog niet alle overeenkomsten met bedrijfspartners omgezet in inhoudelijke werkafspraken. Dat geldt ook voor het Akkoord Gezonde Voeding waar 23 bedrijven zich in 2015 aan hebben gecommitteerd. Het derde inhoudelijke thema (Groente) moet worden geconcretiseerd. Monitoring en evaluatie blijken nog niet voldoende ingebed, niet lokaal en ook niet in de landelijke organisatie.

Effecten

Op basis van landelijke CBS-data die het RIVM heeft geanalyseerd, valt nu nog niet vast te stellen of in de JOGG-gemeenten een gunstige(re) ontwikkeling van het aantal kinderen op gezond gewicht plaatsvindt. De verwachting is dat toekomstige analyses (2018) hier meer inzicht in geven.

De diverse lokale onderzoeken laten soms gunstige ontwikkelingen zien in het aandeel kinderen op gezond gewicht. Geheel overtuigend zijn deze feiten nog niet. Daarvoor is het aantal gemeenten met meerdere metingen in de tijd nog te gering en zijn de verschillen vaak ook nog te klein (waarbij vaak ook niet bekend is of deze significant zijn). In de G4 en in Zwolle (de zogenaamde koplopergemeenten die al in 2010 waren gestart), zien we soms relatief gunstige ontwikkelingen in het gewicht, al is niet altijd duidelijk in hoeverre er een relatie is tussen de JOGG-aanpak en de daling van het overgewicht.

De meer procesmatige monitoring ('voortgangstool') geeft eind 2015 voor de vijf pijlers van de JOGG-aanpak een wisselend beeld. Goede stappen zijn gezet ten aanzien van bestuurlijk draagvlak en in iets mindere mate ten aanzien van publiek-private samenwerking. 77% van de JOGG-gemeenten werkt inmiddels met publieke organisaties samen en 67% met private organisaties. Borging is zowel bij bestuurlijk draagvlak als bij samenwerking een aandachtspunt. Ook sociale marketing en monitoring en evaluatie verdienen meer aandacht. Op beide vlakken zijn in 2015 initiatieven ontplooid die in 2016 doorlopen. Verbinding van preventie en zorg (ketenaanpak) is in Nederland als nieuwe pijler aan de JOGG-aanpak toegevoegd en is nog in ontwikkeling.

Conclusie

Concluderend stellen we vast dat Jongeren op Gezond Gewicht aan het einde van het eerste jaar van zijn (hernieuwde) bestaan actief is in 91 gemeenten en 425 sportverenigingen en daarmee naar schatting 528.000 kinderen bereikt (doel: één miljoen kinderen in 2020). Het feit dat Jongeren op Gezond Gewicht actief is in een buurt of gemeente, impliceert nog niet dat dit bij alle kinderen in die locaties ook daadwerkelijk tot gedragsverandering leidt of dat in de betreffende buurt structureel aandacht is voor een gezonde leefstijl. Het is nog niet bekend in hoeverre sprake is van een stijging van het aantal kinderen op gezond gewicht in de JOGG-gemeenten.

Aanbevelingen

Ten aanzien van monitoring en evaluatie (M&E) luidt de aanbeveling om 'M&E' meer aandacht te geven, om in 2018 een analyse te laten uitvoeren op de beschikbare landelijk data van het CBS, en om gemeenten actief te blijven stimuleren om te investeren in monitoring en evaluatie. Om de doelstelling van één miljoen kinderen te bereiken zal het aantal JOGG-gemeenten en -buurten fors dienen te worden uitgebreid. Naast 'opschalen' lijkt 'volhouden' en gericht blijven investeren (met name in pijlers waar de aanpak achterblijft) het belangrijkste devies te zijn voor Jongeren op Gezond Gewicht en zijn partners.

1. Inleiding

Voor u ligt de eerste Monitor Jongeren Op Gezond Gewicht. In deze rapportage beschrijven we:

- de voortgang van de programma's en activiteiten;
- de bereikte organisaties en doelgroepen;
- de betekenis daarvan in termen van de effecten op de doelstellingen van Jongeren op Gezond Gewicht.

Het is de intentie om jaarlijks een soortgelijke rapportage uit te brengen.

1.1 Over Jongeren op Gezond Gewicht

Jongeren Op Gezond Gewicht is een zelfstandige stichting met een ANBI-status (Algemeen Nut Beogende Instelling). De stichting is eind 2014 opgericht om een vervolg te geven aan activiteiten die eerder plaatsvonden binnen het Convenant Overgewicht (2005-2010) en het Convenant Gezond Gewicht (2011-2014)¹. Doelstelling van Jongeren Op Gezond Gewicht is 'het bevorderen van een gezonde leefstijl in het algemeen en een gezond gewicht in het bijzonder, met een primaire focus op kinderen en jongeren, en de volwassenen die hen omringen, en daar waar de problematiek het grootst is'². Meer concreet luiden de hoofddoelstellingen van Jongeren Op Gezond Gewicht als volgt:

- Werken aan een gezonde omgeving met structureel aandacht voor gezonde leefstijl voor tenminste één miljoen kinderen en jongeren in 2020;
- Een stijging van het aantal kinderen en jongeren op gezond gewicht in 75 JOGG-gemeenten.

Om die doelstellingen te bereiken, werkt de stichting nauw samen met verschillende organisaties uit de publieke- en private sector. Financiering ontvangt de organisatie vanuit het ministerie van VWS (preventiegelden) en van de diverse partners die bij Jongeren Op Gezond Gewicht zijn aangesloten. In 2015 werkte Jongeren Op Gezond Gewicht met een begroting van € 4,7 miljoen, waarvan € 3,9 miljoen afkomstig van het ministerie van VWS en € 0,8 miljoen van anderen (gemeenten en partners). De organisatie kent een compacte bureauorganisatie (20 fte per eind 2015) die wordt aangestuurd door een directie en MT en door een onbezoldigd zeskoppig bestuur. Directie en bestuur worden terzijde gestaan door een Raad van Toezicht en door maatschappelijke partners die zijn gebundeld in een 'partnerplatform'³. Verder heeft Jongeren Op Gezond Gewicht diverse bedrijfs- en kennispartners geformeerd en zijn voor de organisatie drie ambassadeurs actief⁴. Alle partners hebben het ambitieakkoord van de stichting onderschreven⁵. De stichting heeft zijn statutaire zetel in Den Haag.

¹ Zie bijlage 1 voor een meer uitgebreide geschiedenis van Jongeren Op Gezond Gewicht.

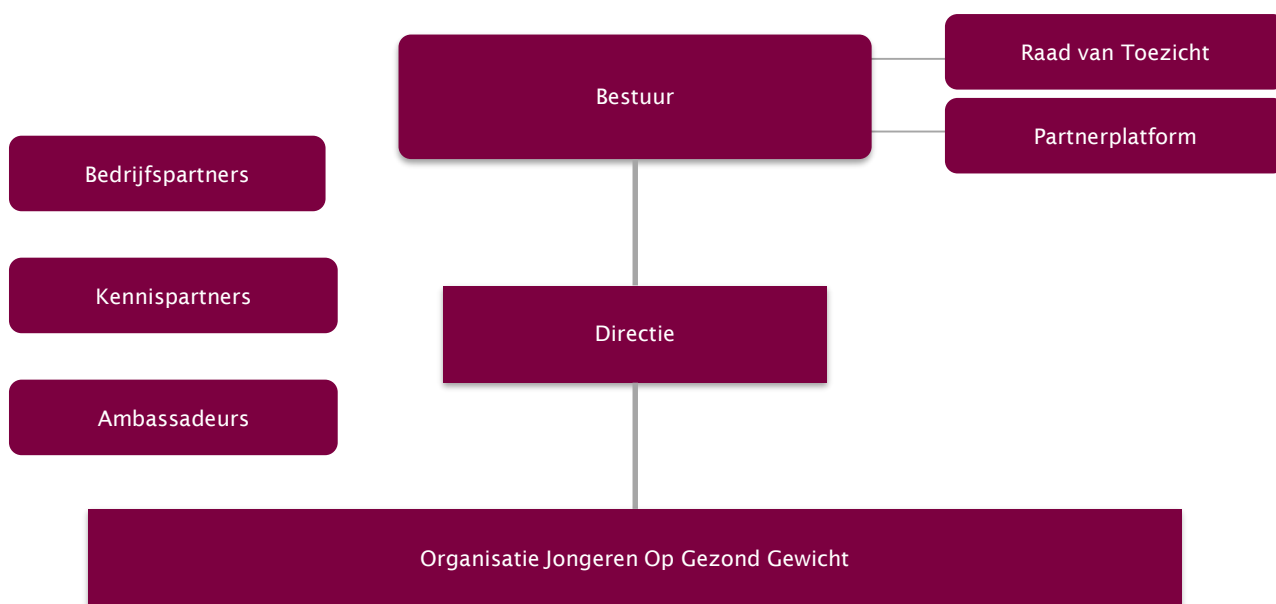
² Artikel 1 statuten d.d. 23-12-2014.

³ Zie bijlage 2 voor een meer uitgebreide beschrijving van de governance van de stichting Jongeren Op Gezond Gewicht

⁴ Zie bijlage 2 voor een overzicht van de betreffende partners en de afspraken die daarmee zijn gemaakt.

⁵ Zie <https://jongerenopgezondgewicht.nl/de-organisatie>

Figuur 1.1 Organisatiestructuur en samenwerkingsverbanden Jongeren Op Gezond Gewicht

Internationaal is Jongeren Op Gezond Gewicht lid van het *EPODE International Network*⁶. Dit netwerk verbindt lokale integrale wijkaanpakken in verschillende landen (43 programma's in 29 landen). Jongeren Op Gezond Gewicht is ook partner in twee Europese projecten binnen het internationale EPODE-netwerk (EPHE⁷, OPEN⁸).

1.2 Werkwijze / programma's

Jongeren Op Gezond Gewicht werkt met twee programma's: de 'JOGG-aanpak' en de 'Gezonde Omgeving' (zie figuur 1.2). Het programma Gezonde Omgeving richt zich op het verbeteren van de omgeving op scholen, sportverenigingen en op de werkvloer. Het andere programma, de JOGG-aanpak, is een lokale integrale aanpak van overgewicht dat is ontwikkeld naar Frans voorbeeld⁹. De aanpak richt

⁶ zie: <http://epode-international-network.com/>

⁷ EPHE: Europees project, gesubsidieerd door de Europese Commissie en uitgevoerd door EPODE International Network. EPHE staat voor *Epode for the Promotion of Health Equity*. JOGG Zwolle is projectpartner, focus op gezondheidsverschillen/lage SES. Zie: <http://ephestory.eu/>

⁸ OPEN staat voor *Obesity Prevention European Network*. Dat is een Europees project gesubsidieerd door de Europese Commissie en uitgevoerd door EPODE International Network. Zie: <http://openprogram.eu/> Jongeren op Gezond Gewicht is projectpartner met focus op: optimaliseren van *community based* programma's, tieners met een lage SES/uit achterstandswijken.

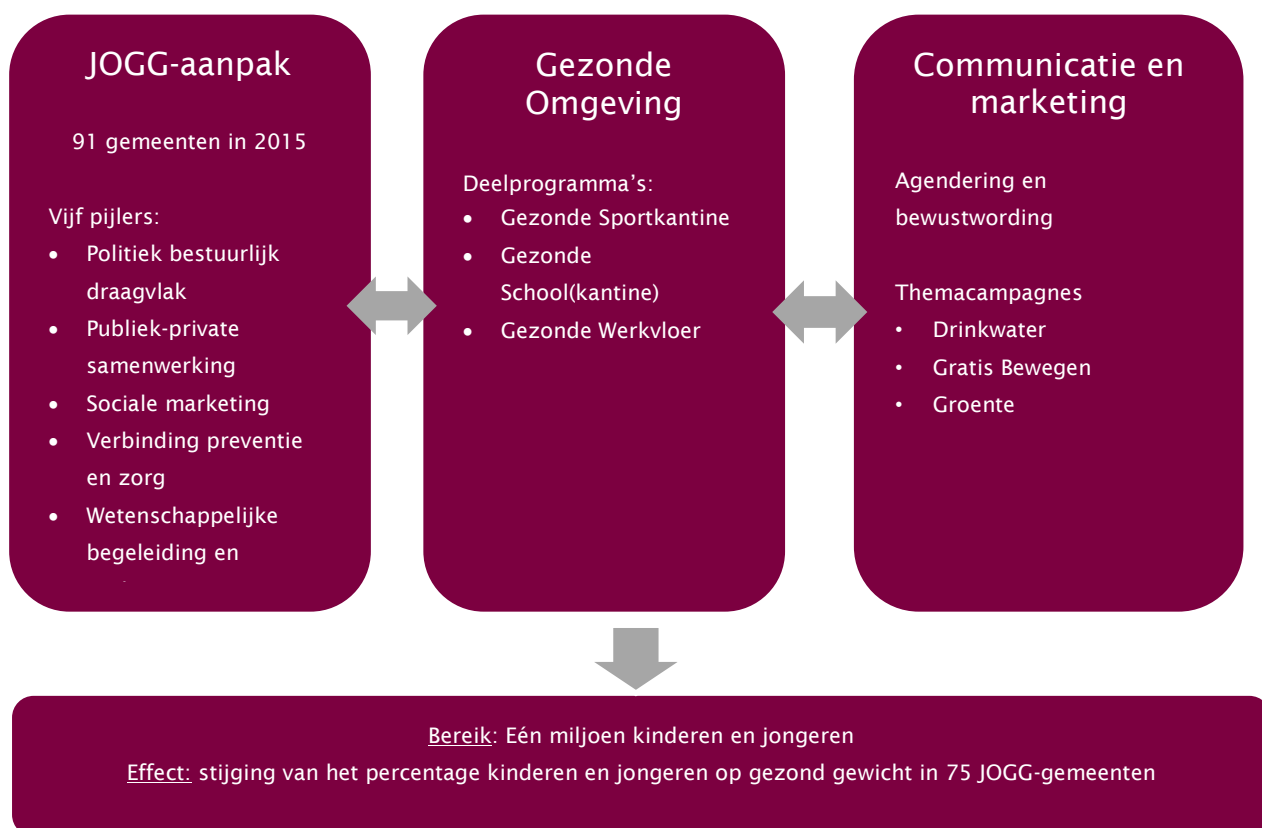
⁹ Het programma werd Epode genoemd, en staat voor '*Ensemble Prévenons l'Obésité des Enfants*', oftewel 'laten we samen overgewicht bij kinderen aanpakken' (Van Kooperen en Seidel, 2010). Het programma startte in 1992 in Noord-Frankrijk als een initiatief van de Universiteit van Lille. Na tien jaar, in 2002, werden gunstige effecten zichtbaar van het programma. Het bedrijf Proteines heeft vervolgens een methodologie ontwikkeld die inmiddels in meer dan 200 Franse dorpen is geïmplementeerd (Romon et al., 2008, De Gouw 2012).

zich niet alleen op het kind, maar beoogt de hele omgeving bewust te maken van het belang van voldoende beweging en gezonder eten. Oorspronkelijk bestond deze aanpak uit vier pijlers: politiek bestuurlijk draagvlak, publiek-private samenwerking, sociale marketing en wetenschappelijke begeleiding en evaluatie. In Nederland is een vijfde pijler toegevoegd, namelijk: verbinding van preventie en zorg. Belangrijkste partners van Jongeren op Gezond Gewicht zijn de ‘JOGG-gemeenten’.

Het programma Gezonde Omgeving en de JOGG-aanpak zijn op meerdere manieren aan elkaar verbonden. Zo wordt via de infrastructuur van de JOGG-aanpak in JOGG-gemeenten de Gezonde Sportkantine gestimuleerd en worden vanuit het project Gezonde Werkvloer bijeenkomsten in JOGG-gemeenten georganiseerd. Verder worden scholen in JOGG-gemeenten gestimuleerd om het vignet Gezonde School te behalen, met name gericht op het themacertificaat ‘Voeding’ en ‘Bewegen en Sport’.

Naast deze twee programma’s ontplooit Jongeren Op Gezond Gewicht communicatie- en marketingactiviteiten. Zo heeft het bureau themacampagnes om water drinken en (gratis) bewegen te ondersteunen¹⁰. JOGG-gemeenten kunnen door middel van deze ondersteuning aan deze thema’s werken. Daarnaast werkt Jongeren Op Gezond Gewicht met de communicatieactiviteiten aan politieke en bestuurlijke agendering en bewustwording, zodat bij politiek en maatschappelijke organisaties structureel aandacht komt en blijft voor een gezonde leefstijl.

Figuur 1.2 Programma's en projecten van Jongeren Op Gezond Gewicht

¹⁰ Een derde thema ‘groente’ is in ontwikkeling.

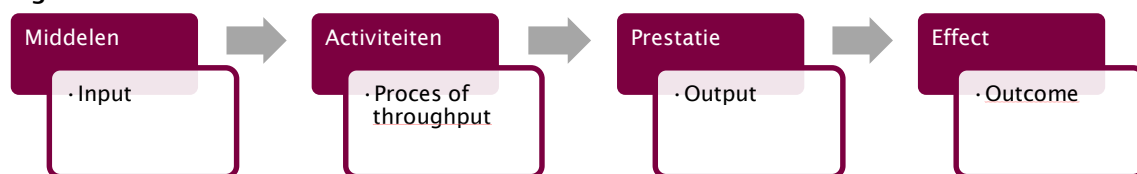
1.3 Naar een monitor Jongeren op Gezonde Gewicht

Deze monitor doet verslag van activiteiten die Jongeren Op Gezond Gewicht in 2015 heeft ingezet, de organisaties en doelgroepen die daarmee zijn bereikt en mogelijke effecten daarvan op de doelstellingen van Jongeren Op Gezond Gewicht (het bereiken van één miljoen kinderen en jongeren en een stijging van het percentage kinderen en jongeren op gezond gewicht).

De rapportage heeft daarmee het karakter van een monitor. In een monitor worden systematisch, op vooraf vastgestelde momenten of intervallen, bepaalde condities gemeten om deze te volgen of te bewaken, zodat eventuele veranderingen zichtbaar worden en het beleid eventueel tijdig kan worden bijgestuurd (Hoyng, & Bisseling, 2009). Monitoring is daarmee niet hetzelfde als evalueren. Evalueren omschrijven we als ‘het systematische en doelgerichte proces van verzamelen, interpreteren en presenteren van informatie met als doel de waarde van een resultaat of proces te bepalen’ (ibid). Het doel van deze rapportage is niet om te evalueren of Jongeren op Gezond Gewicht al dan niet succesvol is geweest, wat daarin belangrijke factoren waren (succes- of faalfactoren) en of de gepleegde investeringen opwegen tegen de bereikte resultaten. Met deze rapportage hebben we tot doel om de ontwikkelingen binnen Jongeren op Gezond Gewicht te beschrijven, en daarmee bouwstenen aan te dragen aan derden en aan Jongeren op Gezond Gewicht zelf om het gevoerde beleid te evalueren en waar nodig bij te stellen.

Als kader voor deze monitor is het MAPE-model gehanteerd (figuur 1.3). MAPE staat voor middelen (*input*), activiteiten (proces, *throughput*), prestaties (*output*) en effecten (*outcome*) (zie Bouckaert & Auwers, 1999; Bouckaert, 2005). Bij *input* gaat het om de middelen en mensen die nodig zijn voor het opstarten en uitvoeren van een proces of beleid, in dit geval de programma’s en activiteiten van Jongeren Op Gezond Gewicht. Bij procesmonitoring gaat het om de activiteiten die worden uitgevoerd om bepaalde prestaties te halen. Het gaat ook om de wijze waarop dat gebeurt (samenwerking en ondersteuning). Bij monitoring van *output* gaat het om het bereik, prestaties of producten die het gevolg zijn van de activiteiten. Te denken valt aan het aantal gerealiseerde gezonde sportkantines of het aantal gemeenten dat werkt volgens de lokale JOGG-aanpak. Deze prestaties worden geleverd om bepaalde gedragseffecten (*outcome*) teweeg te brengen. Hier kan worden gedacht aan effecten als bewustwording van opvoeders (ouders, docenten) over gezonde voeding, de toename van beweegdeelname van jongeren of meer inname van groente en fruit. Dit alles met als ultiem doel om meer kinderen jongeren op gezond gewicht te brengen.

Figuur 1.3 MAPE-model

1.4 Rolverdeling

Jongeren op Gezond Gewicht heeft het Mulier Instituut en RIVM eind 2014 gevraagd om meer vorm te geven aan de inspanningen van de organisatie op het terrein van 'monitoring en evaluatie'. Voorjaar 2015 rees de vraag om die inspanningen door te zetten, en zowel de landelijke organisatie als JOGG-gemeenten hierin van advies te voorzien. Daarnaast was de vraag van Jongeren op Gezond Gewicht om een monitor op te stellen voor en over Jongeren Op Gezond Gewicht, en hierin samen te werken met RIVM. Deze rapportage laat zich dan ook lezen als een 0-meting.

De werkzaamheden van het Mulier Instituut hebben het afgelopen jaar bestaan uit¹¹:

- Bezoek en advies aan JOGG-gemeenten (samen met TNO);
- Advisering van het landelijke bureau ten aanzien van monitoring en evaluatie (meedenken over verzamelen gegevens, opzet deelonderzoeken en vragenlijsten, inrichting dataverzameling via ict-sytemen, koppelen en soms ook analyseren van gegevens);
- Opstellen van de onderhavige monitor (0-meting).

Voor de uitvoering van deze activiteiten heeft de hoofdauteur van deze rapportage meerdere dagen op het bureau van Jongeren op Gezond Gewicht gewerkt.

Het Mulier Instituut heeft de opzet van de monitor ontwikkeld en heeft vervolgens bij Jongeren op Gezond Gewicht en bij andere organisaties de relevante betreffende gegevens opgevraagd. De gegevens zijn waar nodig bewerkt en vervolgens in het voorliggende rapport verwerkt.

Het RIVM heeft voor deze rapportage analyses uitgevoerd op statistische gegevens van het CBS (de Gezondheidsenquête; zie hoofdstuk 5) en heeft meegedacht met de conclusies.

Deze monitor is daarmee een rapportage over Jongeren op Gezond Gewicht door Mulier Instituut en RIVM (als onafhankelijke onderzoeksinstituten) die met hulp van Jongeren op Gezond Gewicht tot stand is gekomen (en door Jongeren op Gezond Gewicht is gefinancierd). De conclusies in het rapport zijn doorgesproken met Jongeren op Gezond Gewicht. Daar waar het Mulier Instituut dat relevant achtte, hebben die gesprekken geleid tot aanscherpingen van de conclusie.

1.5 Gebruikte gegevens

Voor deze 0-meting zijn een groot aantal gegevens opgevraagd, zoals onderzoeksdata, (interne) registraties, projectplannen, notulen en aanvullende informatieverzameling bij programmanagers van Jongeren Op Gezond Gewicht. In het bij elkaar vergaren van alle relevante gegevens voor deze 0-meting is veel energie gestoken. Verder is gebruik gemaakt van gegevens van het CBS en van onderzoek door derden naar activiteiten van Jongeren Op Gezond Gewicht en de lokale JOGG-aanpak, zoals een onderzoek naar de tevredenheid van JOGG-gemeenten over de ontvangen ondersteuning (Bosman en Vink, 2015) en een behoeftepeiling naar de verbinding tussen preventie en zorg (Stroo, 2015). Belangrijke bronnen zijn verder geweest:

¹¹ In aanvulling hierop is het Mulier Instituut (separaat) betrokken geweest bij deelonderzoeken rondom het thema Gezonde sportkantine (Pulles & Van Kalmthout, 2015; Pulles & Van Kalmthout, 2016).

Voortgangstool

In samenwerking met de Vrije Universiteit Amsterdam heeft Jongeren Op Gezond Gewicht in 2013 een evaluatie-instrument ontwikkeld, dat is gebaseerd op 35 procesindicatoren. De tool is in januari 2014 opgeleverd en is inmiddels bij 69 JOGG gemeenten ingezet. Het Mulier Instituut heeft de betreffende informatie in een database verwerkt (zie verder bijlage IV en paragraaf 3.5-3.9).

Vragenlijst publiek-private samenwerking

Om meer zicht te krijgen op publiek-private samenwerking in JOGG-gemeenten is door Jongeren Op Gezond Gewicht aanvullende informatie verzameld. Lokale JOGG-regisseurs ontvingen in oktober 2015 het verzoek om mee te werken aan een online enquête. 66 JOGG-gemeenten hebben hieraan meegewerkt. 82 JOGG-gemeenten waren uitgenodigd. Voor negen gemeenten was dit onderzoek nog niet van toepassing. Het Mulier Instituut heeft de verzamelde gegevens geanalyseerd.

Waar de dataverzamelingen of onderzoeken niet alle (relevante) JOGG-gemeenten betreffen, heeft het Mulier Instituut geen inzicht of de gemeenten die zijn bevraagd een representatief deel vormen van alle JOGG-gemeenten. Het valt niet uit te sluiten dat juist de meest actieve gemeenten aan de onderzoeken hebben meegewerkt. Bij vervolgmetingen zal hier meer aandacht voor moeten komen.

1.6 Leeswijzer

De rapportage volgt grotendeels de drie programma's waarlangs Jongeren Op Gezond Gewicht werkt (zie figuur 1.2). Dat wil zeggen dat we achtereenvolgens ingaan op de JOGG-aanpak (hoofdstuk twee), de 'gezonde omgeving' met daarin de lijnen sportkantine, school en werkvloer (hoofdstuk drie) en 'communicatie en marketing' (hoofdstuk vier). In hoofdstukken vijf en zes kijken we naar de 'effecten' van Jongeren op Gezond Gewicht. We doen dit eerst door in hoofdstuk vijf verslag te doen van de analyses van het RIVM op landelijke CBS-data. In aanvulling daarop bezien we in hoofdstuk zes wat kan worden geleerd uit de rapporten die door de diverse JOGG-gemeenten zijn opgesteld. Het rapport wordt in hoofdstuk zeven afgesloten met conclusies en aanbevelingen. De belangrijkste bevindingen zijn voorin het rapport samengevat in een *management summary*.

2. JOGG-aanpak

In dit hoofdstuk beschrijven we de voortgang ten aanzien van de JOGG-aanpak, de tweede pijler van Jongeren op Gezond Gewicht. De JOGG-aanpak is een wijkgerichte methode die gemeenten kunnen inzetten voor de preventie van overgewicht onder kinderen en jongeren. Input voor dit hoofdstuk was afkomstig uit interne registraties, projectplannen, uitkomsten uit de 'voortgangstool' die door 69 gemeenten is bijgehouden en diverse aanvullende onderzoeken in JOGG-gemeenten. De opbouw van het hoofdstuk is als volgt: een beschrijving van de JOGG-aanpak en op welke wijze die binnen Jongeren op Gezond Gewicht is georganiseerd (2.1). Aansluitend benoemen we het bereik met de aanpak, oftewel het aantal betrokken gemeenten en het aantal kinderen dat daarmee wordt bereikt (2.2). Vervolgens staan we stil bij de ondersteuning die Jongeren op Gezond Gewicht aan gemeenten biedt. We kijken naar de inzet (2.3) en naar de tevredenheid van de gemeenten over deze inzet (2.4). In de vijf daaropvolgende paragrafen staan we stil bij de voortgang in de vijf pijlers die binnen de JOGG-aanpak worden onderschreven (2.5-2.9).

2.1 Opzet JOGG-aanpak

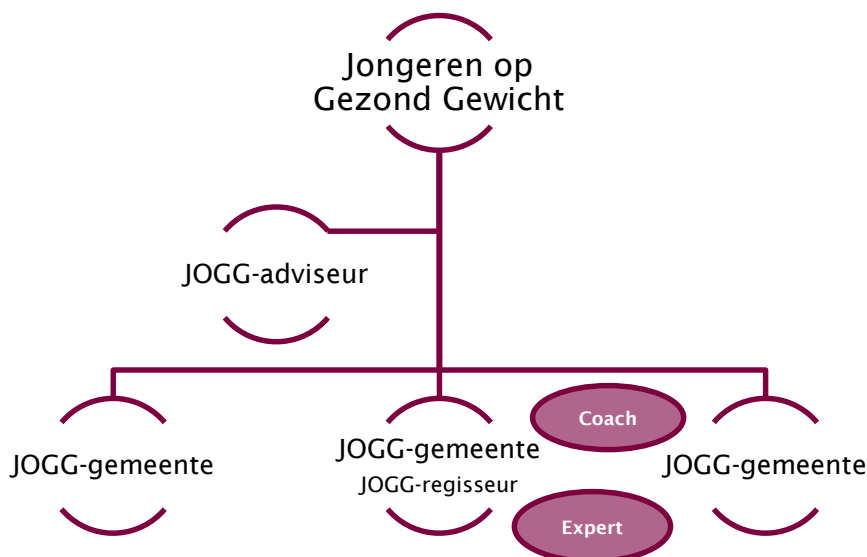
De JOGG-aanpak richt zich niet alleen op het kind, maar beoogt de hele omgeving bewust te maken van het belang van voldoende beweging en gezonder eten. Oorspronkelijk bestond deze aanpak uit vier pijlers: politiek bestuurlijk draagvlak, publiek-private samenwerking, sociale marketing en wetenschappelijke begeleiding en evaluatie. In Nederland is een vijfde pijler toegevoegd, namelijk: verbinding van preventie en zorg.¹²

De JOGG-aanpak is een integrale wijkgerichte aanpak en wordt uitgevoerd in én door 'JOGG-gemeenten'. Deze JOGG-gemeenten gaan voor drie jaar een samenwerkingsovereenkomst aan met Jongeren Op Gezond Gewicht. In het derde jaar wordt bekeken of de samenwerking met drie jaar wordt verlengd. Gemeenten kunnen na zes jaar bij JOGG aangesloten blijven, maar in samenspraak met de gemeente wordt bekeken in hoeverre verder ondersteuning gewenst is en op welke onderdelen. Tot op heden is de samenwerking met alle gemeenten na drie jaar verlengd. JOGG-gemeenten betalen een bijdrage aan Jongeren op Gezond Gewicht. Gemeenten met minder dan 50.000 inwoners betalen een eigen bijdrage van € 5000,- per jaar en grotere gemeenten € 10.000 per jaar. Daarnaast wordt een JOGG-gemeente geacht om een 'JOGG-regisseur' aan te stellen voor minimaal 16 uur per week die verantwoordelijk is voor de ontwikkeling en uitvoering van de JOGG-aanpak. Sinds 2015 moet ook een beleidsmedewerker/programmamanager voor minimaal vier uur per week beschikbaar zijn die verantwoordelijk is voor politiek bestuurlijk draagvlak en voor samenhang met andere beleidsafdelingen.

¹² Zie bijlage IV figuur b4.1 voor het JOGG-model. Een schematisch overzicht voor richtlijnen van een succesvolle implementatie van de JOGG-aanpak.

De JOGG-aanpak kenmerkt zich door een ondersteuningsstructuur waarin (inter)nationale expertise op het terrein van preventie van overgewicht en obesitas met de lokale integrale uitvoering wordt verbonden. Deze ondersteuning bestaat uit drie elementen: advies en begeleiding, kennisdeling en tools en materialen. Advies en begeleiding krijgen vorm via JOGG-adviseurs, JOGG-coaches en JOGG-experts (zie figuur 2.1).

Figuur 2.1 Schematisch overzicht ondersteuningsstructuur voor JOGG-gemeenten

De ‘JOGG-adviseurs’ vormen vanuit de landelijke organisatie Jongeren Op Gezond Gewicht de schakel naar de JOGG-regisseur en lokale professionals. Adviseurs brengen minstens drie maal per jaar een bezoek aan de JOGG-gemeenten. Twee keer per jaar wordt aan de hand van een mede door de VU Amsterdam ontwikkelde tool de voortgang besproken (zie bijlage VI).

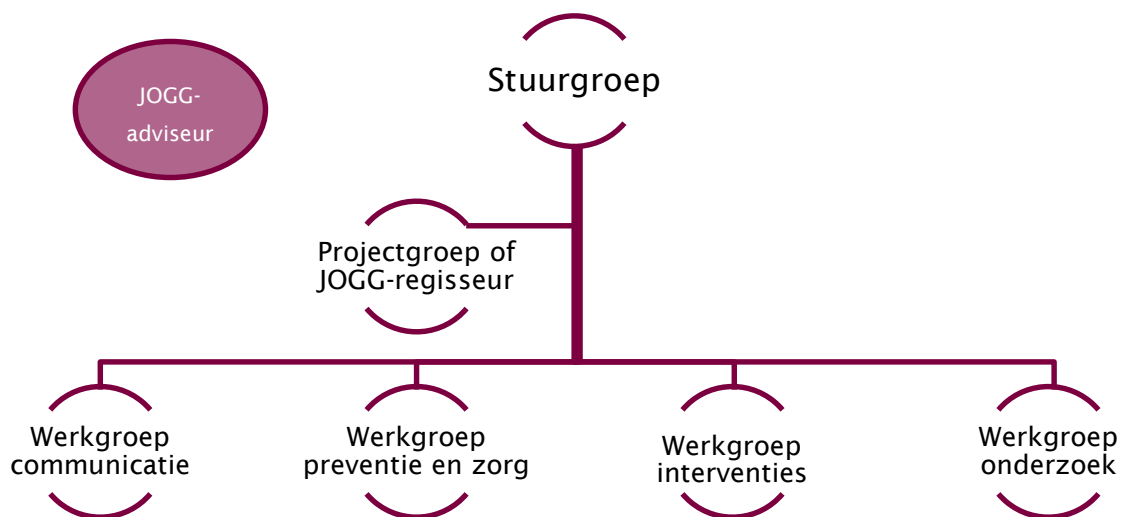
De lokale JOGG-regisseur en -programmamanager worden bij de opstart van de aanpak door ‘JOGG-coaches’ ondersteund. Het doel van een coachtraject is om de opstart van de JOGG-aanpak een impuls te geven en de gemeente klaar te maken voor de verdere implementatie van de JOGG-aanpak. Dit gebeurt door: focus aan te brengen (welke wijk, doelgroep); een lokaal netwerk van werkgroepen op te zetten en in te richten; het betrekken van publieke en private organisaties én het opstellen van lokale doelen met bijbehorende ideeën voor acties.

Daarnaast zijn voor advies op maat inhoudelijke experts beschikbaar met kennis van specifieke onderwerpen. Dit is het geval voor elke pijler van de JOGG-aanpak en voor het onderwerp communicatie. Expertbijdragen vinden plaats via het geven van trainingen/workshops, het begeleiden van een regionale intervisie over een bepaald thema/pijler of het geven van advies op maat bij een gemeente.

Gemeenten worden gestimuleerd om met een stuurgroep en een of meerdere werkgroepen een lokale organisatiestructuur in te richten. Geadviseerd wordt de stuurgroep te laten bestaan uit lokale sleutelpersonen, met de wethouder als voorzitter van de stuurgroep om betrokkenheid van politiek en bestuur bij tussentijdse besluitvorming te vergroten. Ook wordt een projectgroep ingericht waarvan de regisseur de voorzitter is. In deze projectgroep neemt ook de beleidsmedewerker/programmamanager van de gemeente zitting. De regisseur/projectgroep is verantwoordelijk voor het aansturen van een of

meerdere werkgroepen. In de eventuele projectgroep kunnen vertegenwoordigers van verschillende werkgroepen zitting nemen. Een voorbeeld van een typische JOGG-organisatiestructuur is weergegeven in figuur 2.2 (uit de gemeente Vlaardingen).

Figuur 2.2 Schematisch overzicht lokale organisatiestructuur van de JOGG-aanpak

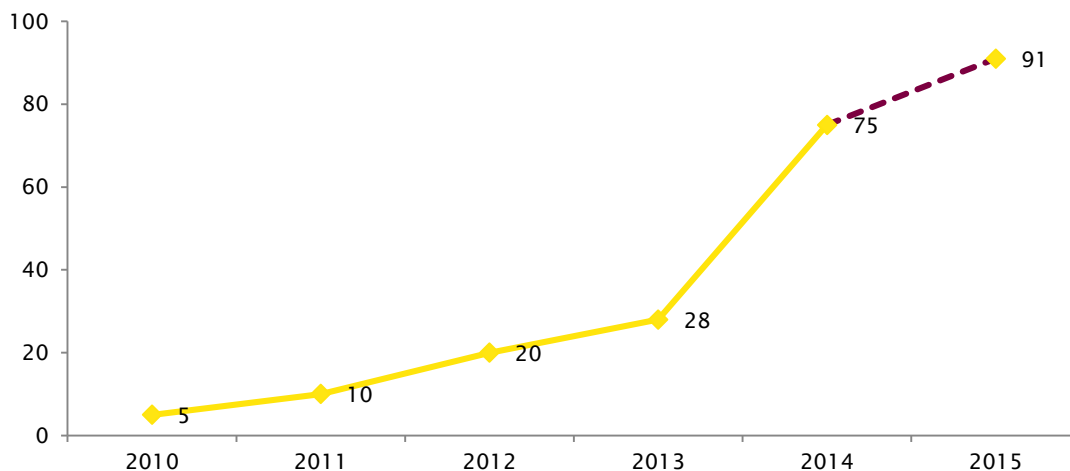

2.2 Bereik

De oorspronkelijke doelstelling van Jongeren op Gezond Gewicht was om met 75 gemeenten in de lokale aanpak samen te werken. Dat doel was eind 2014 behaald. Per 31 december 2015 werken 91 gemeenten in Nederland¹³ met de JOGG-aanpak (figuur 3.3 - zie bijlage III tabel b3.1 voor een overzicht van alle deelnemende gemeenten en datum waarop zij met de JOGG-aanpak zijn gestart). Op basis van een totaal van 393 gemeenten werkt inmiddels ongeveer een op de vijf gemeenten in Nederland met de JOGG-aanpak.

¹³ Inclusief Bonaire, Saba en Sint Eustatius

Figuur 2.3 Ontwikkeling van het aantal JOGG-gemeenten over de periode 2010 t/m 2015

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht (bewerking: Mulier Instituut, 2016)

De JOGG-aanpak is een wijkgerichte aanpak. Van de 91 gemeenten zetten 22 gemeenten de aanpak in de hele gemeente in (tabel 2.1). Het merendeel (62) kiest ervoor om de JOGG-aanpak in specifieke buurten in te zetten. Vooral de kleinere JOGG-gemeenten lijken te kiezen om de JOGG-aanpak in de hele gemeente in te zetten. Van 7 gemeenten was op de peildatum nog niet bekend in welke wijken de aanpak wordt ingezet.

Tabel 2.1 Inzet JOGG-aanpak in specifieke buurten of in de hele gemeente (in aantallen en procenten)

	Aantal	Percentage
JOGG-aanpak in specifieke buurten	62	68
JOGG-aanpak in hele gemeente	22*	21
Nog niet bekend	7	11
Totaal aantal JOGG-gemeenten	91	100

*Inclusief Bonaire, Saba en Sint Eustatius

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht (bewerking: Mulier Instituut, 2016)

Nederland is verdeeld in zo'n 12.000 buurten. De 81 JOGG-gemeenten¹⁴ waarvan bij het samenstellen van de rapportage bekend was of ze de aanpak in de hele gemeente of in specifieke buurten/wijken¹⁵ inzetten, beslaan samen 1187 buurten. Dit komt dus neer op ongeveer één op de tien buurten. Voor een meer nauwkeurig inzicht in het bereik van de JOGG-aanpak kijken we naar het aantal inwoners in de JOGG-gemeenten en buurten. Het (potentiële) bereik van Jongeren Op Gezond Gewicht kan worden gezien als het aantal inwoners t/m 19 jaar dat in buurten woont waar de JOGG-aanpak wordt ingezet. Met deze berekening stellen we vast dat met de JOGG-aanpak in potentie een kleine 500.000 kinderen en jongvolwassenen worden bereikt, 13 procent van het totaal aantal inwoners t/m 19 jaar (tabel 2.2).

¹⁴ Exclusief Bonaire, Saba en Sint Eustatius

¹⁵ Gemeenten zijn verdeeld in meerdere wijken. Een wijk bestaat doorgaans uit meerdere buurten en is opgebouwd uit verschillende postcodegebieden. De buurt is vooral een geografische eenheid en kan anders zijn dan hoe mensen de grenzen van hun buurt ervaren.

Deze schatting is gebaseerd op de 81 JOGG-gemeenten waarvan bij het samenstellen van de rapportage bekend was of die zich op de hele gemeente richten of op enkele buurten binnen de gemeente. Van 7 gemeenten was die informatie nog niet bekend. Zonder die 7 gemeenten en zonder Bonaire, Saba en Sint Eustatius wordt met de JOGG-aanpak 495.125 kinderen en jongvolwassenen bereikt.¹⁶ (2014: 456.105).

Tabel 2.2 Bereik¹ van inwoners t/m 19 jaar in buurten waar de JOGG-aanpak wordt ingezet (in aantallen en procenten)

	2014		2015	
	Aantal	%	Aantal	%
Niet JOGG-buurten	3.389.210	88,1	3.350.190	87,1
JOGG-aanpak in hele gemeente	122.410	3,2	143.400	3,7
JOGG-aanpak in specifieke buurten	333.695	8,7	351.725	9,1
Totaal aantal inwoners t/m 19 jaar	3.845.315	100	3.845.315	100
Totaal aantal inwoners t/m 19 jaar in JOGG-buurten/gemeenten	456.105	11,9	495.125	12,9

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht en CBS, 2014 (bewerking: Mulier Instituut, 2016)

¹Berekend over 81 JOGG-gemeenten waarvan bekend is of die zich op de hele gemeente richten of op enkele buurten binnen de gemeente. Van zeven gemeenten was die informatie nog niet bekend. Bonaire, Saba en Sint Eustatius zijn in de berekening niet meegenomen

Gemeenten worden gestimuleerd om de aanpak in te zetten in buurten waar aandacht het hardst nodig is (conform de doelstelling van Jongeren op Gezond Gewicht). Die aanpak lijkt enig succes te boeken. Afgaand op de 'wijkcores' van de JOGG-gemeenten, stellen we vast dat de JOGG-aanpak relatief vaker wordt ingezet in gebieden met een lage wijkcore.¹⁷ Dit effect doet zich vooral voor bij de inzet van de JOGG-aanpak in specifieke buurten (tabel 2.3).

Tabel 2.3 Verdeling van JOGG-gebieden naar SCP-wijkcores (in procenten)

	Nederland	Niet JOGG	JOGG-aanpak in hele gemeente	JOGG-aanpak in specifieke buurt
Laag	38	35	40	64
Midden	29	30	28	21
Hoog	33	35	32	15
Totaal	100	100	100	100

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht en SCP, 2014 (bewerking: Mulier Instituut, 2016)

¹Berekend over 81 JOGG-gemeenten, zie vorige tabel

¹⁶ Ervan uitgaande dat de zeven gemeenten zich alle met de JOGG-aanpak op de hele gemeente zouden richten, zou het potentieel bereik van Jongeren Op Gezond Gewicht met de JOGG-aanpak eind 2015 uitkomen op 549.085.

¹⁷ De wijkcore van het SCP (Knol et al., 2010) is afgeleid van een aantal kenmerken van de mensen die er wonen: hun opleiding, inkomen en positie op de arbeidsmarkt.

2.3 Inzet ondersteuning

Regisseurs

JOGG-gemeenten worden geacht om voor minimaal 16 uur per week een JOGG-regisseur aan te stellen en voor minimaal vier uur een programmamanager/beleidsmedewerker.¹⁸ Er waren geen registraties beschikbaar van de omvang van de aanstelling van alle JOGG-regisseurs of van de taakomvang van de betrokken beleidsmedewerkers. Uit een enquête onder 59 JOGG-regisseurs komt het volgende beeld naar voren (zie tabel 2.4).

Gemiddeld zeggen JOGG-regisseurs 16 uur per week beschikbaar te hebben met een minimum van 2 uur tot een maximum van 32 uur. Vier op de tien gemeenten voldoet echter niet aan de overeengekomen inzet van een JOGG-regisseur voor minimaal 16 uur per week.

Volgens de JOGG-regisseurs is de betrokken beleidsmedewerker gemiddeld vier uur per week beschikbaar. De inzet van de beleidsmedewerker loopt uiteen van 0 tot 20 uur (Bosman en Vink, 2015). Voor minimaal 38% van de beleidsmedewerkers geldt dat die minder uren ter beschikking hebben voor de JOGG-aanpak dan afgesproken¹⁹.

Tabel 2.4 Ureninzet van de JOGG-regisseur en beleidsmedewerker voor de lokale JOGG-aanpak volgens de JOGG-regisseur zelf, in gemiddelde uren en in procenten (n=59)

JOGG-regisseur		Beleidsmedewerker	
Gemiddelde	16	Gemiddelde	4
1 tot 7 uur	12%	0 tot 1 uur	38%
8 tot 16 uur	47%	2 tot 5 uur	40%
16 uur en meer	41%	5 uur en meer	22%

Bron: Bosman en Vink, 2015 (bewerking: Mulier Instituut, 2016)

Inzet JOGG-Adviseurs

In 2015 waren voor Jongeren Op Gezond Gewicht acht adviseurs werkzaam die door een programmamanager werden aangestuurd (totaal negen fte). De adviseurs hebben tussen de 5 en 19 gemeenten in hun beheer en bestrijken gezamenlijk de 91 JOGG-gemeenten. De adviseurs hebben voor een startende gemeente naar schatting 50 uur op jaarbasis beschikbaar voor advies en ondersteuning. In het tweede en derde jaar is de inzet naar verwachting hoger (zo'n 65 uur) omdat de inzet van een coach is afgebouwd.

Inzet JOGG-Coaches

Bij het opstarten van de JOGG-aanpak wordt een coach ingezet. Deze coach is gedurende de eerste zes maanden een dag in de week inzetbaar bij startende JOGG-gemeenten. In 2015 was een poule van 16 coaches beschikbaar die door Jongeren Op Gezond Gewicht voor het opstarten van een lokale JOGG-aanpak kunnen worden ingehuurd. De meeste coaches hebben de afgelopen jaren een of meerdere

¹⁸ Conform de samenwerkingsovereenkomst tussen Jongeren Op Gezond Gewicht en de deelnemende gemeenten.

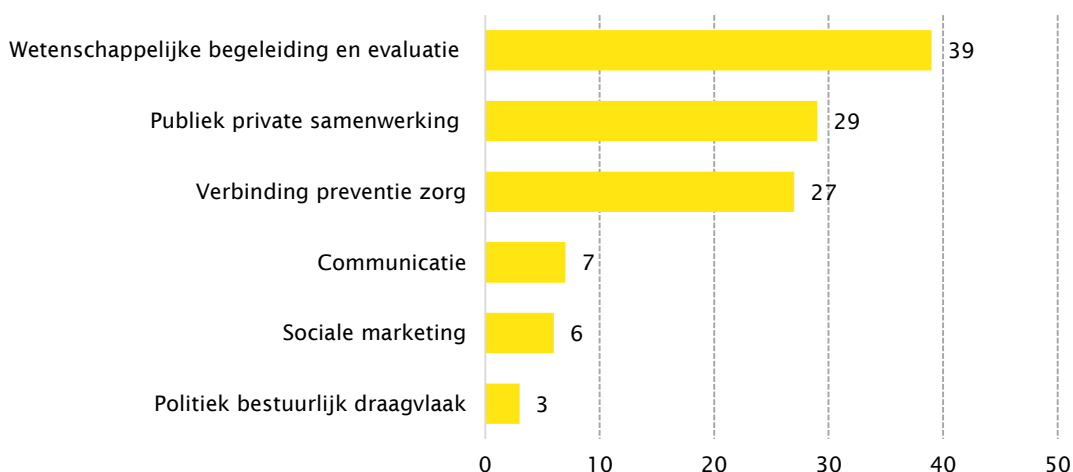
¹⁹ Dit is een ondergrens. De gebezigde indeling in de betreffende rapportage staat niet toe om te zien hoeveel van de beleidsmedewerkers minimaal 4 uur per week voor JOGG beschikbaar hebben.

gemeenten bij het inrichten van de JOGG-aanpak begeleid. In 2015 zijn 15 coachtrajecten gestart en afgerond (geschatte inzet: 1,5 fte). Daarnaast liepen twee trajecten die eind 2014 zijn gestart en in 2015 zijn afgerond. Naast het begeleiden van JOGG-gemeenten zijn de coaches het afgelopen jaar vijf keer bijeengekomen voor intervisie met als doel om kennisuitwisseling tussen coaches te bewerkstelligen.

JOGG-Experts

In 2015 was een poule van 11 experts inzetbaar. Dat betekent een of meerdere experts per pijler of onderwerp van de JOGG-aanpak. De inzet van een expert in de vorm van advies op maat gebeurt op afspraak met de adviseur en de lokale JOGG-regisseur. De omvang van een traject wordt afgestemd op de lokale behoefte. Een expert-traject bij een JOGG-gemeente kan variëren van enkele uren gedurende een bepaalde dag tot een maximale omvang van vijf dagdelen voor een bepaalde periode. In 2015 zijn 111 expert-trajecten uitgevoerd. De totale omvang van deze trajecten is onbekend. De meeste trajecten hadden betrekking op het onderwerp wetenschappelijke begeleiding en evaluatie, zie figuur 2.4.

Figuur 2.4 Aantal expert-trajecten in JOGG-gemeenten in 2015 naar pijler/onderwerp

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht (bewerking: Mulier Instituut, 2016)

Relatiemanagement

Sinds 2015 zet Jongeren Op Gezond Gewicht verder in op relatiemanagement met JOGG-gemeenten. Het doel van relatiemanagement is om de relatie op bestuurlijk niveau (wethouder) te versterken en om het politiek bestuurlijk draagvlak voor de JOGG-aanpak binnen een gemeente te bevorderen. Dit kan een bijdrage leveren aan de verdere implementatie van de JOGG-aanpak. In totaal zijn in 2015 in het kader van relatiemanagement 16 JOGG-gemeenten bezocht, zie tabel 2.5. Er is extra aandacht voor drie categorieën JOGG-gemeenten:

1. JOGG-gemeenten die halverwege de looptijd van een samenwerkingsovereenkomst zijn;
2. JOGG-gemeenten die gaan beslissen over het al dan niet verlengen van de samenwerkingsovereenkomst met Jongeren Op Gezond Gewicht;
3. JOGG-gemeenten waar een probleem speelt dat de JOGG-adviseur en JOGG-regisseur samen niet kunnen oplossen.

Tabel 2.5 Aantal bezoeken aan JOGG-gemeenten in het kader van relatiemanagement in 2015

	Aantal
JOGG-gemeente halverwege samenwerkingsovereenkomst	6
JOGG-gemeente die beslissen over verlenging	8
JOGG-gemeente waar een probleem speelt	2
Totaal	16

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht

Trainingen en regionale bijeenkomsten

Binnen de JOGG-aanpak wordt op kennisdeling ingezet in de vorm van (verdiepings)trainingen en regionale bijeenkomsten. In totaal zijn in 2015 30 bijeenkomsten georganiseerd voor JOGG-gemeenten met in totaal 462 deelnemers (zie tabel 2.6 en bijlage III tabel b1.2 voor meer informatie). Naast drie introductietrainingen en een basistraining communicatie en sociale media zijn in 2015 op vier pijlers een of meerdere basistrainingen georganiseerd. Deze trainingen worden voornamelijk georganiseerd voor startende JOGG-gemeenten. Op de pijler politiek bestuurlijk draagvlak is geen basistraining aangeboden. Verder zijn vier verdiepende bijeenkomsten en 12 regionale bijeenkomsten georganiseerd. Tijdens de regionale bijeenkomsten staat kennisuitwisseling centraal en deze bijeenkomsten worden in samenspraak met de betreffende JOGG-regisseurs afgestemd op de lokale behoefte. De inhoud van de regionale bijeenkomsten kan dus per regio verschillen.

Tabel 2.6 Aantal bijeenkomsten en deelnemers van bijeenkomsten in het kader van kennisdeling in 2015

	Aantal bijeenkomsten	Aantal deelnemers
Introductie- en basistraining	12	187
Verdiepingstraining	4	90
Regionale bijeenkomsten	14	185
Totaal	30	462

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht (bewerking: Mulier Instituut, 2016)

Inzet van tools en materialen

In aanvulling op de inzet van coaches en experts en het organiseren van bijeenkomsten heeft Jongeren Op Gezond Gewicht voor de JOGG-gemeenten een besloten online informatieplatform (JOGG-wiki en Toolkit) ontwikkeld. Van de JOGG-wiki is bekend dat die ongeveer 500 gebruikers kent en in 2015 ruim 10.000 maal is bezocht (tabel 2.7). Gebruikers zijn gemiddeld zo'n zeven minuten op het platform actief. De informatie die via JOGG-wiki beschikbaar wordt gesteld, betreft: basisinformatie voor de implementatie van de JOGG-aanpak (o.a. stappenplan, proceshandboek); verdiepende informatie rond de pijlers van de JOGG-aanpak; goede voorbeelden (o.a. plannen van aanpak uit andere gemeenten); en communicatiematerialen (logo's, promotiematerialen, brochures en een beeldbank).

Tabel 2.7 Gebruik van het informatieplatform (JOGG-wiki) van Jongeren Op Gezond Gewicht in 2015

	Aantal
Gebruikers	500
Bezoeken	10.295
Gemiddeld aantal minuten per bezoek	7.08

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht (bewerking: Mulier Instituut, 2016)

2.4 Tevredenheid ondersteuning

Nu we hebben vastgesteld hoe Jongeren op Gezond Gewicht JOGG-gemeenten met advies en kennis ondersteunt en hoeveel inzet daarop is gepleegd, kijken we in deze paragraaf naar de mate waarin JOGG-gemeenten over deze ondersteuning tevreden zijn.

Tevredenheid advies en begeleiding

Aan gemeenten die minder dan een jaar werken met de JOGG-aanpak is gevraagd naar de tevredenheid met het werk van de adviseurs²⁰. Hieruit komt naar voren dat net gestarte JOGG-gemeenten tevreden zijn over de werkzaamheden van de JOGG-adviseurs en coaches (tabel 2.8). Het werk van de adviseurs wordt beoordeeld met een rapportcijfer van 7,5 en het werk van de coaches met een 8,6. Verder geven de JOGG-regisseurs aan dat hun adviseur over voldoende kennis beschikt en dat de adviseurs snel op verzoeken ingaat (Bosman en Vink, 2015). Sommige gemeenten geven aan dat zij ook na het eerste half jaar een beroep op een coach zouden willen doen (Bosman en Vink, 2015).

Tabel 2.8 Beoordeling van de JOGG-adviseur en JOGG-coach door JOGG-gemeenten die korter dan 1 jaar werkzaam zijn met de JOGG-aanpak (gemiddeld rapportcijfer (1-10), n=12)

	Rapportcijfer
Beoordeling van de JOGG-adviseur	7,5
Beoordeling van de JOGG-coach	8,6

Bron: Bosman en Vink (2015)

Het gehele kennisaanbod wordt door de betreffende JOGG-regisseurs beoordeeld met het rapportcijfer 7,5 (tabel 2.9).

Tabel 2.9 Beoordeling van het gehele aanbod van kennisdeling (gemiddeld rapportcijfer (1-10), n=13)

	Rapportcijfer
Korter dan 1 jaar JOGG-gemeente (n=13)	7,5
Langer dan 1 jaar JOGG-gemeente	niet bekend

Bron: Bosman en Vink (2015)

Ook over het werk van de JOGG-experts zijn de gemeenten doorgaans tevreden, al is de tevredenheid op het ene terrein groter dan op het andere terrein (tabel 2.10). Gemiddeld beoordelen de gemeenten de ondersteuning door verschillende experts met een rapportcijfer tussen de 6,9 en 7,8. De expert

²⁰ Deze vragen zijn alleen voorgelegd aan gemeenten die minder dan een 1 jaar werkzaam zijn met JOGG.

publiek-private samenwerking krijgt de beste beoordeling, gevolgd door de expert communicatie. De expert Gezonde Sportkantine krijgt met een rapportcijfer 6,8 de laagste beoordeling.

Tabel 2.10 Beoordeling van ontvangen ondersteuning van een JOGG-expert door JOGG-gemeenten (gemiddeld rapportcijfer (1-10), n=45)

	Rapportcijfer
Publiek -private samenwerking (n=31)	7,8
Communicatie (n=17)	7,4
Wetenschappelijke begeleiding en evaluatie (n=19)	7,3
Sociale marketing (n=9)	7,1
Verbinding preventie zorg (n=14)	6,9
Gezonde Sportkantine (n=18)	6,8

Bron: Bosman en Vink (2015)

Tevredenheid trainingen

Aan gemeenten die langer dan een jaar JOGG-gemeente zijn, zijn vragen gesteld over het ondersteuningsaanbod vanuit Jongeren op Gezond Gewicht. Hieruit blijkt dat 87 procent van de betreffende JOGG-regisseurs in 2015 een of meerdere landelijke bijeenkomsten heeft bijgewoond; 76 procent bezocht een of meerdere regionale intervisiebijeenkomsten. Deze JOGG-regisseurs beoordeelden de landelijke bijeenkomsten met een 7,2 en de regionale intervisiebijeenkomsten met een 7,4 (tabel 2.11).

Tabel 2.11 Beoordeling van het aanbod van intervisiebijeenkomsten door JOGG-gemeenten die langer dan 1 jaar werkzaam zijn met de JOGG-aanpak (gemiddeld rapportcijfer (1-10))

	Rapportcijfer
Beoordeling landelijke bijeenkomsten (n=36)	7,2
Beoordeling regionale intervisiebijeenkomsten (n=34)	7,4

Bron: Bosman en Vink (2015)

Twee derde van deze JOGG-regisseurs is het eens met de stelling: 'Ik kan de kennis uit de trainingen, workshops en intervisie goed toepassen in de dagelijkse praktijk' (Bosman en Vink, 2015). Dat sluit aan bij de bevindingen uit interne evaluaties van Jongeren Op Gezond Gewicht die na afloop van de trainingen aan de deelnemers worden verstuurd. Doorgaans blijkt dat trainingen/bijeenkomsten bruikbaar zijn voor de praktijk (78%) en dat verwachte kennis en inzichten zijn opgedaan (68%) (tabel 2.12).

Tabel 2.12 Stellingen over de tevredenheid van deelnemers aan landelijke en regionale trainingen en (intervisie) bijeenkomsten (percentage (helemaal) eens)

	(Helemaal) eens
Deze training / bijeenkomst is bruikbaar in de praktijk (n=139)	78
Ik heb de verwachte kennis en inzichten opgedaan (n=129)	68

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht, 2015 (bewerking: Mulier Instituut, 2016)

Beoordeling tools en materialen

JOGG-regisseurs hebben ook de toepasbaarheid van de verschillende tools en materialen beoordeeld (Bosman en Vink, 2015). De promotiematerialen van Jongeren Op Gezond Gewicht worden met een 7,4

beoordeeld. JOGG-regisseurs noemden ook enkele verbeterpunten, zo is nog niet al het materiaal aangepast aan de nieuwe huisstijl. Verder willen gemeenten de materialen soms meer 'eigen' kunnen maken omdat Jongeren Op Gezond Gewicht en de JOGG-aanpak lokaal niet altijd de afzender is (Bosman en Vink, 2015).

2.5 Politiek bestuurlijk draagvlak

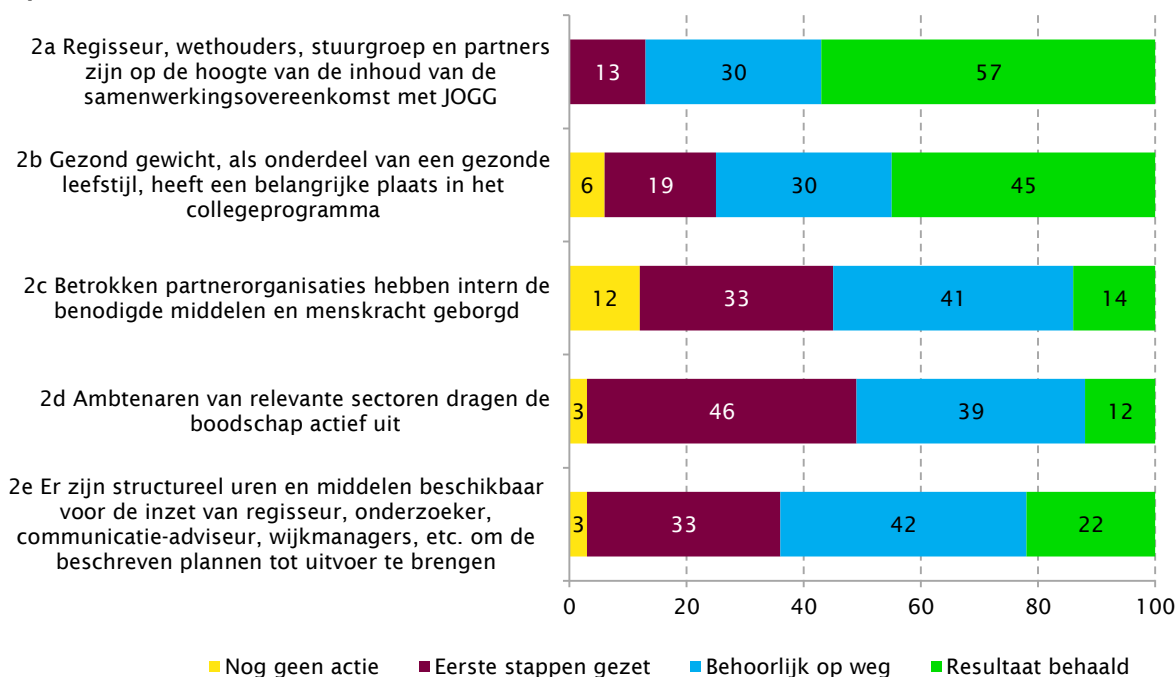
De JOGG-aanpak is geen interventie, maar een intersectorale benadering. Bestuurders inclusief het college van burgemeester en wethouders zouden betrokken moeten zijn bij de JOGG-aanpak. Een gezonde leefstijl van burgers zou een belangrijke plaats in het collegeprogramma moeten innemen. Het realiseren van bestuurlijk draagvlak is dan ook een van de vijf centrale pijlers onder de JOGG-aanpak.

Voortgang

Uit de voortgangstool (zie bijlage IV) komt naar voren dat het merendeel van de JOGG-gemeentes van mening is dat regisseur, wethouders, stuurgroep en partners (in enige mate) op de hoogte zijn van de inhoud van de overeenkomst met Jongeren Op Gezond Gewicht (figuur 2.5, eerste regel). Bij bijna de helft van de JOGG-gemeentes heeft gezond gewicht een voorname plaats in het collegeprogramma. Aanzienlijk minder JOGG-gemeentes geven aan dat het resultaat is behaald in het structureel beschikbaar hebben van middelen en uren voor betrokken organisaties, en in het actief uitdragen van de boodschap door ambtenaren van relevante sectoren (zie ook tabel 2.4).

Wanneer een onderscheid wordt gemaakt in het startjaar, blijkt dat oudere JOGG-gemeentes over het algemeen verder zijn op de items binnen de pijler politiek bestuurlijk draagvlak. Dat geldt in mindere mate voor het agenderen van een gezonde leefstijl in het collegeprogramma. Enkele JOGG-gemeentes die voor 2013 zijn gestart geven aan nog geen actie te hebben ondernomen, terwijl alle gemeenten die na oktober 2014 zijn gestart in ieder geval stappen hebben gezet of resultaat hebben behaald (niet in tabel).

Figuur 2.5 Voortgang op de pijler politiek bestuurlijk draagvlak in JOGG-gemeenten (in procenten, n=69)

Bron: Voortgangstool Jongeren Op Gezond Gewicht (analyse: Mulier Instituut, 2016)

Om politiek bestuurlijk draagvlak te creëren moet elke gemeente die de JOGG-aanpak wil inzetten dit bekrachtigen met een formeel collegebesluit. De betrokkenheid van een gemeente moet verder blijken uit de betaling van het bedrag voor deelname en uit de aanstelling van een lokale regisseur en beleidsmedewerkers (programmamanager). Verder wordt gestimuleerd om een lokale stuurgroep op te richten waarin de wethouders als voorzitter fungeren.

Vanuit de landelijke organisatie Jongeren op Gezond Gewicht worden gemeenten ondersteund in het realiseren van bestuurlijk draagvlak door een afvaardiging vanuit de stichting (lid bestuur, ambassadeur of medewerker) aanwezig te laten zijn bij kick-off momenten of bij verlenging van de samenwerking, en dan ook tijd in te ruimen voor overleg met bijvoorbeeld de betrokken wethouder. Deze vorm van 'relatiemanagement' krijgt verder vorm door alle wethouders van de JOGG-gemeenten uit te nodigen voor het jaarcongres van Jongeren Op Gezond Gewicht. In 2015 is tijdens de 'Nationale Balans Top' een speciale bijeenkomst voor wethouders georganiseerd. 35 wethouders hadden zich daar voor aangemeld.

2.6 Publiek-private samenwerking

Een tweede centrale pijler van de JOGG-aanpak is om lokale bedrijven en maatschappelijke organisaties te betrekken bij de aanpak van overgewicht. Dit met als doel om de sociale en fysieke omgeving van kinderen te veranderen, bijvoorbeeld door winkeliers te stimuleren om gezondere producten aan te bieden.

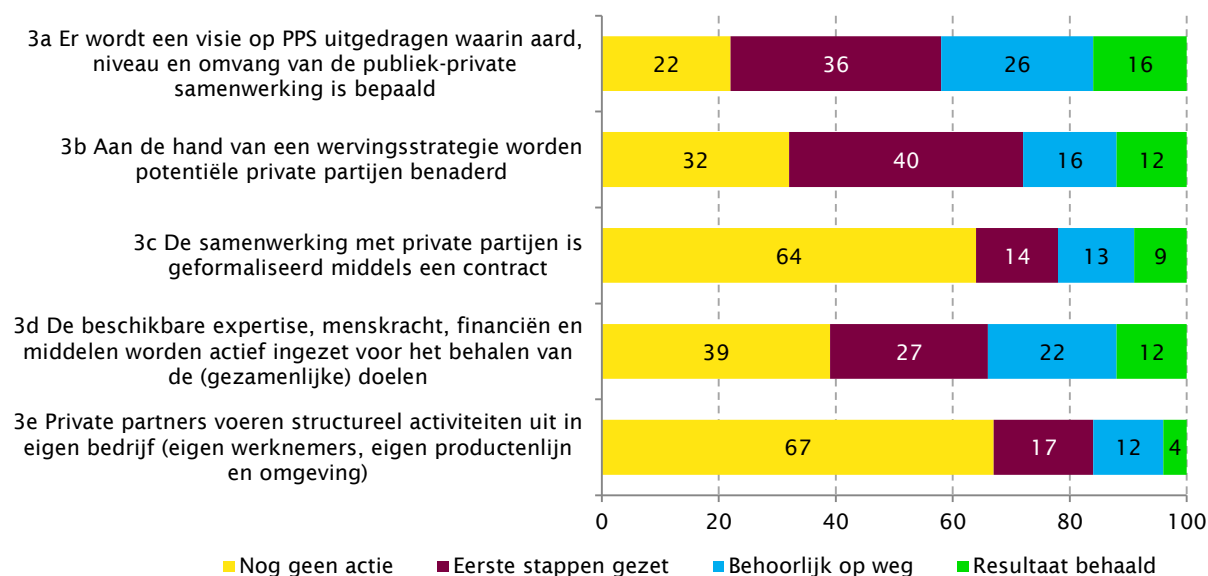
Jongeren Op Gezond Gewicht ziet publiek-private samenwerking als meer dan incidentele samenwerking met en/of tussen private- en publieke organisaties. Jongeren Op Gezond Gewicht beoogt lokale partners bij de JOGG-aanpak te betrekken via personele capaciteit in de vorm van kennis, expertise en

vrijwilligers (mensen); bijdragen in natura, bijvoorbeeld producten (middelen); een financiële bijdrage (munten); communicatieadvies en -middelen (media); en door het JOGG-netwerk beschikbaar te stellen zodat enthousiaste partijen anderen kunnen overhalen mee te doen (massa).

Voortgang publieke private samenwerking

Uit de voortgangstool komt naar voren dat gemeenten met het realiseren van publiek-private samenwerking minder verder zijn dan met het realiseren van bestuurlijk draagvlak. Relatief veel gemeenten geven aan nog geen actie te hebben ondernomen op verschillende aspecten rond publiek-private samenwerking (figuur 2.6). Bovendien geven relatief weinig gemeenten aan 'resultaten behaald' te hebben. Ongeveer twee derde van alle JOGG-gemeentes heeft de samenwerking met private partijen niet via een contract vastgelegd en geeft aan dat deze partijen niet structureel activiteiten in eigen bedrijf uitvoeren. Oudere JOGG-gemeentes²¹ zijn over het algemeen verder gevorderd op de aspecten binnen de pijler publiek-private samenwerking. Het lijkt erop dat JOGG-gemeenten het vooral lastig vinden lokale bedrijven te stimuleren om structureel activiteiten binnen hun organisatie uit te voeren. 55 procent van de oudste JOGG-gemeenten geeft aan op dit aspect van publiek-private samenwerking nog geen actie ondernomen te hebben (tegen 60 procent van de JOGG-gemeenten gestart in de periode oktober 2013 tot oktober 2014; geen enkele gemeente gestart na oktober 2014 heeft hier activiteiten op ondernomen).

Figuur 2.6 Voortgang op de pijler publiek-private samenwerking in JOGG-gemeenten (in procenten, n=69)

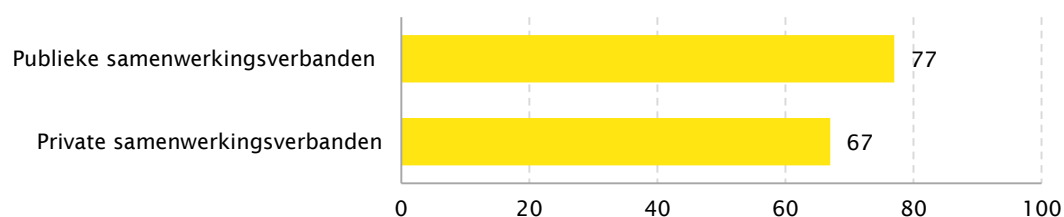
Bron: Voortgangstool Jongeren Op Gezond Gewicht (analyse: Mulier Instituut, 2016)

In aanvulling op de uitkomsten uit de voortgangstool zijn de JOGG-gemeenten in het najaar van 2015 ook bevraagd over de stand van zaken wat betreft publiek-private samenwerkingen. Uit dit deelonderzoek kwam naar voren dat van de 66 ondervraagde JOGG-gemeenten 51 gemeenten (77%) publieke partners hebben en 44 gemeenten (67%) private samenwerkingspartners (figuur 2.7). In totaal

²¹ Gestart voor 1 oktober 2013.

hebben deze 52 JOGG-gemeenten 503 publieke partners en 162 private partners. De gemeenten die geen publieke of private partners hebben gaven aan er nog niet aan toe gekomen te zijn (soms) omdat ze nog in de opstartfase zitten. Een andere reden die werd genoemd is dat de samenwerkingen die er zijn een incidenteel karakter hebben. Bijna alle JOGG-gemeenten met een vorm van publiek-private samenwerking hebben een (geschreven of ongeschreven) visie ontwikkeld op de samenwerking (87% - niet in figuur).

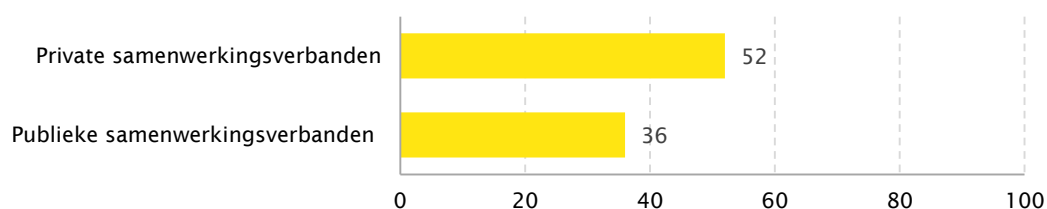
Figuur 2.7 JOGG-gemeenten met een of meerdere publieke en/of private samenwerkingsverbanden (in procenten, n=66)

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht (analyse: Mulier Instituut, 2016)

Een derde van de JOGG-gemeenten met publieke partners heeft de samenwerking met minimaal een van deze partners schriftelijk vastgelegd (figuur 2.8). Dat geldt voor de helft van de JOGG-gemeenten met private partners. Naar verhouding lijkt de samenwerking met publieke partners eerder meerjarig van aard en die met private partners eerder éénjarig of ad-hoc te zijn, bijvoorbeeld de betrokkenheid als sponsor tijdens een activiteit of evenement.

Figuur 2.8 JOGG-gemeenten met publieke en/of private samenwerkingsverbanden waarbij de samenwerking met minimaal een van de publieke- of private partners schriftelijk is vastgelegd? (in procenten, n=44)

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht (analyse: Mulier Instituut, 2016)

Aan JOGG-gemeenten met publieke en/of private partners is gevraagd een schatting te geven hoeveel van hun partners een bijdrage leveren en op welke manier zij dat doen (tabel 2.13). Publieke partners in JOGG-gemeenten blijken vooral een bijdrage in personele capaciteit (mensen) te leveren, bijvoorbeeld door het leveren van kennis, expertise en vrijwilligers. Ook stellen publieke partners hun netwerk beschikbaar (massa) om andere partijen te enthousiasmeren. Private partners leveren in JOGG-gemeenten vooral een bijdrage in natura (middelen), kennis en expertise (mensen) en stellen hun netwerk beschikbaar (massa).

Tabel 2.13 Inschatting van JOGG-gemeenten met publiek-private samenwerking over het aantal publieke- en private partners en de manier waarop zij een bijdrage leveren in JOGG-gemeenten (in aantallen, n=44)

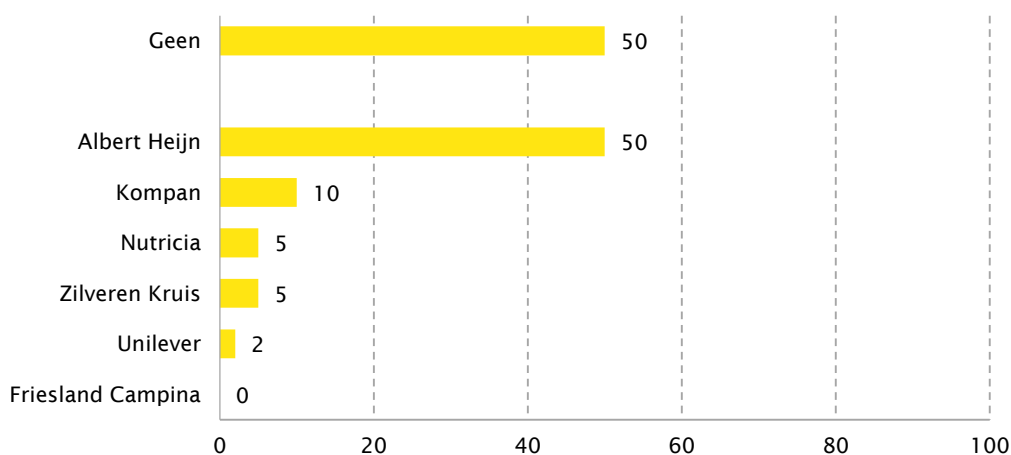
Publiek samenwerkingsverbanden			Private samenwerkingsverbanden	
	Aantal gemeenten met een of meerdere publieke partners die een bijdrage leveren	Totaal aantal publieke partners in JOGG-gemeenten die een bijdrage leveren	Aantal gemeenten met een of meerdere private partners die een bijdrage leveren	Totaal aantal private partners in JOGG-gemeenten die een bijdrage leveren
Mensen	39	364	32	91
Massa	32	283	28	88
Middelen	30	124	37	112
Media	33	110	32	64
Munten	36	44	29	49

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht, (analyse: Mulier Instituut, 2016)

Lokale betrokkenheid van de landelijke bedrijfspartners

Jongeren Op Gezond Gewicht streeft ernaar om ook de zes landelijke bedrijfspartners (zie bijlage II) een bijdrage te laten leveren aan publiek-private samenwerking in JOGG-gemeenten. De verantwoordelijkheid om de publiek-private samenwerking lokaal vorm te geven ligt bij de JOGG-gemeenten en bedrijfspartners. Aan de 44 gemeenten die aangaven private partners te hebben, is gevraagd of zij met een van de landelijke bedrijfspartners samenwerken (tabel 2.9). 21 JOGG-gemeenten werken alleen met lokale partners samen en niet met een van de landelijke bedrijfspartners (50%). Evenveel JOGG-gemeenten zeggen met Albert Heijn samen te werken. Met de andere bedrijfspartners wordt minder vaak samengewerkt.

Tabel 2.9 Mate waarin JOGG-gemeenten met publiek-private samenwerking een directe of indirecte samenwerking hebben met een van de landelijke bedrijfspartners van Jongeren Op Gezond Gewicht (in procenten, n=43)

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht (analyse: Mulier Instituut, 2016)

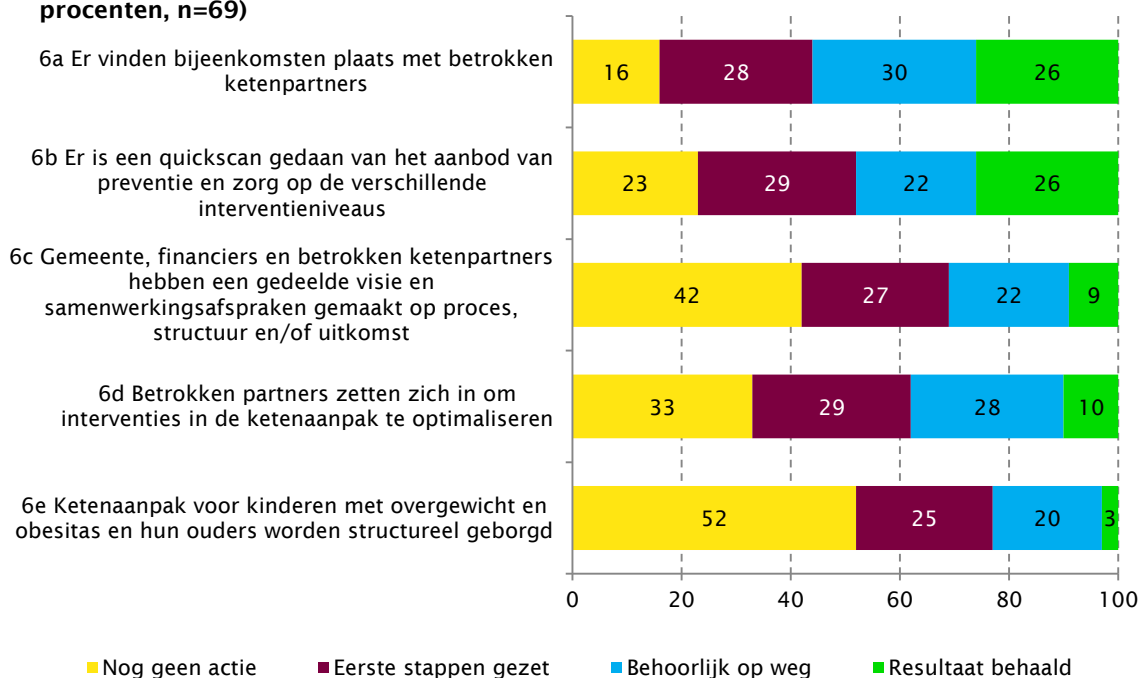
2.7 Verbinding Preventie en Zorg

Eén vorm van samenwerking heeft bijzondere aandacht binnen de JOGG-aanpak, en dat is de verbinding tussen de JOGG-aanpak (als vorm van preventieve gezondheid) en de zorgsector zelf. Deze pijler is in Nederland aan de JOGG-aanpak toegevoegd, aanvullend op de Franse Epode-aanpak met vier pijlers. Met het verbinden van preventie en zorg wordt getracht de ketenaanpak voor kinderen met overgewicht

en obesitas op lokaal niveau te optimaliseren. Jongeren op Gezond Gewicht trekt hierin nauw op met initiatieven van derden als Partnerschap Overgewicht Nederland en de Proeftuin Ketenaanpak in 's-Hertogenbosch (zie bijlage V).

Uit de voortgangstool (figuur 2.10) komt naar voren dat een kwart van de JOGG-gemeenten bijeenkomsten met betrokken ketenpartners (6a) heeft gerealiseerd en een quickscan van het aanbod heeft gemaakt (6b). Er zijn beduidend minder stappen gezet in het maken van samenwerkingsafspraken (6c), de inzet van betrokken partners om interventies in de ketenaanpak te optimaliseren (6d) en het structureel borgen van deze ketenaanpak (6e). Dat is op zich niet zo vreemd, omdat de indicatoren voorwaardelijk aan elkaar zijn. Oudere JOGG-gemeenten zijn doorgaans verder gevorderd op procesindicatoren van deze pijler dan jongere JOGG-gemeenten. Maar ook de helft van de JOGG-gemeenten in de 'oudste' groep is nog niet toe aan borging van de ketenaanpak.

Figuur 2.10 Voortgang op de pijler verbinding preventie en zorg in JOGG-gemeenten (in procenten, n=69)

Bron: Voortgangstool Jongeren Op Gezond Gewicht (analyse: Mulier Instituut, 2016)

Om dit proces een impuls te geven is in 2015 een behoeftepeiling gehouden met betrekking tot het onderwerp verbinding preventie en zorg. Twaalf gemeenten toonden interesse om hieraan mee te werken (Stroo, 2015). Uit de peiling komt naar voren dat er vooral behoefte is aan ondersteuning op het gebied van financiering, ketensamenwerking en inhoud van lokale interventies.

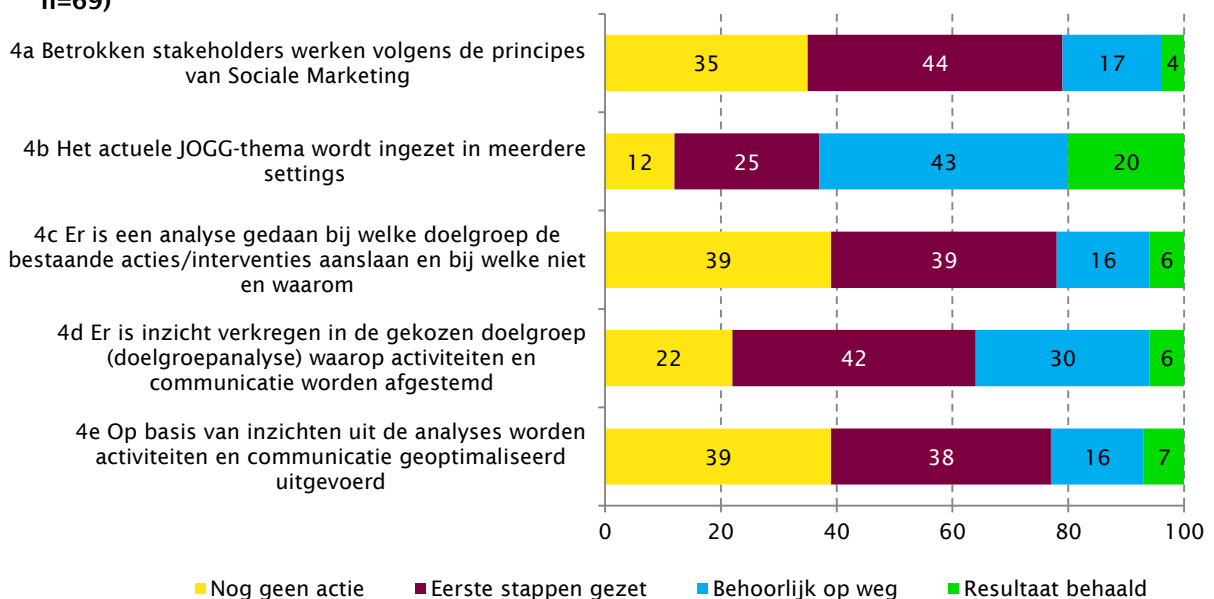
Gebrek aan financiering blijkt een van de grootste knelpunten te zijn om te komen tot structureel en vraaggestuurd zorgaanbod voor kinderen en jongeren met overgewicht en obesitas. Negen van de 12 respondenten noemt het als een van de prioriteiten (waarvan vijf de hoogste prioriteit). Het blijkt lastig om te komen tot financieringsafspraken tussen onder andere zorgverzekeraars en gemeenten (Stroo, 2015). Naast een handreiking van het Zorginstituut Nederland is een verkenning uitgevoerd naar mogelijkheden om de ketenaanpak te financieren (Poll, 2015). Het is de bedoeling om op basis hiervan workshops aan te bieden voor JOGG-regisseurs.

Op het gebied van ketensamenwerking wordt vooral het implementeren van een centrale zorgverlener in de keten als aandachtspunt benoemd. Dit wordt gezien als een belangrijke schakel in de werking van de zorgketen, maar dit vergt ook tijd en inzet van een JOGG-regisseur. Daarnaast blijkt de JOGG-regisseur ook onvoldoende zicht te hebben op bestaande interventies passend bij de ondersteuningsvraag van kinderen en jongeren met overgewicht. Als een van de aanbevelingen wordt geopperd om het gebruik van bestaande databases te stimuleren, zoals de interventiedatabase van het Centrum Gezond Leven (Van Leeuwen et al., 2015).

2.8 Sociale marketing

Sociale marketing is de vierde pijler onder de JOGG-aanpak. JOGG-gemeenten blijken dit aspect van de JOGG-aanpak echter niet eenvoudig te vinden (figuur 2.11). De meeste stappen blijken te zijn gezet op de inzet van het actuele JOGG-thema in meerdere verbanden (4b). Op de meeste andere indicatoren is door een aanzienlijk aandeel JOGG-gemeenten nog geen actie ondernomen. In ruim een derde van de JOGG-gemeentes werken stakeholders niet volgens de principes van sociale marketing (4a), is geen analyse gedaan naar de effectiviteit van acties op elke doelgroep (4c) en zijn activiteiten hier niet op verbeterd (4e). Oudere JOGG-gemeenten (voor 1 oktober 2013) blijken hier wel al verder in dan de JOGG-gemeenten die later zijn gestart.

Figuur 2.11 Voortgang op de pijler sociale marketing in JOGG-gemeenten (in procenten, n=69)

Bron: Voortgangstool Jongeren Op Gezond Gewicht (analyse: Mulier Instituut, 2016)

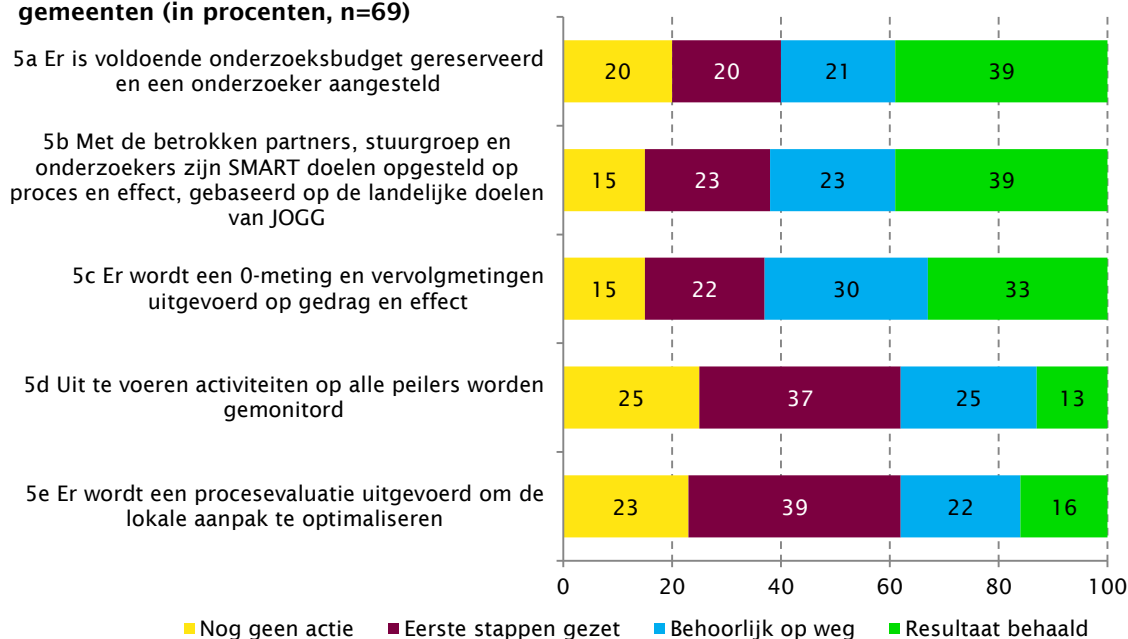
Gemeenten vinden het lastig om op het terrein van sociale marketing initiatieven te ontplooiën. Het blijkt kostbaar en tijdrovend (Gooskens et al., 2015). Om die reden is in 2015 een traject gestart waarbij onderzoeksbureau Motivaction in 17 gemeenten onderzoek heeft gedaan naar burgerschapsprofielen in JOGG-wijken. Deze profielen zullen in 2016 worden gebruikt om in

samenwerking met de JOGG-expert sociale marketing rond een specifiek thema een aanpak te ontwikkelen.²²

2.9 Wetenschappelijke begeleiding en evaluatie

De laatste pijler onder de JOGG-aanpak is wetenschappelijke begeleiding en evaluatie (WBE). De ervaringen hierin lijken wisselend, zo blijkt uit de uitkomsten uit de voortgangstool (figuur 2.12). De meeste JOGG-gemeenten hebben op het terrein van wetenschappelijke begeleiding en evaluatie duidelijke stappen ondernomen. Ruim een derde heeft een beschikbaar onderzoeksbudget en een onderzoeker aangesteld (5a), heeft SMART-doelen opgesteld met betrokken partijen (5b), en een 0-meting en vervolgmetingen uitgevoerd op gedrag en effect (5c). Het volgen van het proces door activiteiten te monitoren en het uitvoeren van een procesevaluatie (5e) is echter minder ver gevorderd. Naarmate de JOGG-gemeente ouder is, zijn meer stappen ondernomen op de WBE-indicatoren (cijfers niet in figuur). Vooral op de aspecten 5c, 5d en 5e scoren oudere JOGG-gemeentes beduidend beter: zij hebben vaker metingen uitgevoerd op gedrag en effect, hebben activiteiten vaker gemonitord en vaker een procesevaluatie uitgevoerd.

Figuur 2.12 Voortgang op de pijlers wetenschappelijke begeleiding en evaluatie in JOGG-gemeenten (in procenten, n=69)

Bron: Voortgangstool Jongeren Op Gezond Gewicht (analyse: Mulier Instituut, 2016)

Bezoek JOGG-gemeenten door 'WBE' experts

²² Bijvoorbeeld in Zwolle rond het thema Gratis Bewegen gericht op basisschoolleerlingen of in Harlingen rond het thema ouderparticipatie

In 2015 constateerde Jongeren Op Gezond Gewicht dat de aandacht voor evaluatie in de lokale situatie heel verschillend is. Niet alle gemeenten zagen de noodzaak in van het aantoonbaar maken van de meerwaarde van de JOGG-aanpak. De indruk was dat de aard van deze ‘onderzoekspijler’ afwijkt van de andere pijlers, en daarom mogelijk minder goed aansluit bij de competenties van de meeste JOGG-regisseurs. Monitoring en evaluatie draait om een goed gefundeerde aanpak, terwijl de meeste JOGG-regisseurs juist zijn gericht op resultaat en actie (Gooskens et al., 2015).

Om die reden is in 2015 besloten een impuls te geven aan de wetenschappelijke begeleiding en evaluatie (WBE) door:

- te investeren in de verbetering van de bestaande evaluatietools;
- het gebruik van de bestaande evaluatietools te stimuleren;
- het aanstellen van lokale experts WBE die in 2015 alle JOGG-gemeenten consulteren;
- het verzamelen en beter zichtbaar maken van (uitkomsten van) lokale evaluaties.

Om wetenschappelijke begeleiding en evaluatie een impuls te geven hebben drie inhoudelijke experts op het terrein van wetenschappelijke begeleiding en evaluatie de 75 JOGG-gemeenten die voor 2015 waren gestart bezocht. Per eind december zijn 57 van deze 75 gemeenten bezocht (of telefonisch gesproken). De inventarisatie diende twee doeleinden: in samenspraak met de gemeenten afstemmen of en welke ondersteuning geboden kon worden en succes- en faalfactoren rond de pijler achterhalen.

Uit deze bezoeker blijkt dat in alle betreffende JOGG-gemeenten (een onderdeel van) de JOGG-aanpak in enige mate wordt gemonitord of geëvalueerd (tabel 2.14). Ongeveer de helft van de bezochte gemeenten heeft hier een begin mee gemaakt, drie op de tien gemeenten is aardig op weg. De gemeenten die ver gevorderd zijn, hebben in ieder geval een 0- of 1-meting uitgevoerd en hebben eerste rapportages laten verschijnen.

Tabel 2.14 Mate waarin (een onderdeel van) de JOGG-aanpak wordt gemonitord en/of geëvalueerd in JOGG-gemeenten, naar inschatting van de experts WBE (in aantallen en procenten, n=57)

	Aantal	Percentage
Begin gemaakt	32	55
Aardig op weg	16	29
Ver gevorderd	9	16
Totaal	57	100

Van de 57 gemeenten hadden 34 gemeenten een evaluatieplan opgesteld (60%) (tabel 2.15). Daarvan hadden er 22 (39% van het totaal) ook budget toegewezen aan het evalueren en een werkgroep ingesteld om de activiteiten uit te voeren (39%). Een medewerker van de regionale GGD (epidemioloog) is in bijna alle werkgroepen vertegenwoordigd (n=21). In bijna de helft van de gevallen (n=10) is ook een onderzoeker of beleidsmedewerker van de betreffende gemeente betrokken. Verder waren de volgende personen/organisaties meer dan een keer betrokken: jeugdgezondheidszorg (n=4), student/stagiaire (n=3) of een onderzoeker voortkomend uit een private samenwerking (n=2).

Tabel 2.15 Aanwezigheid van een evaluatieplan, evaluatiebudget en een werkgroep evaluatie in bezochte JOGG-gemeenten (in aantallen en procenten, n=57)

	Aantal	Percentage
Evaluatieplan	34	60
Evaluatiebudget	22	39
Werkgroep evaluatie	22	39

Afgaand op bovenstaande tabellen zou geconcludeerd kunnen worden dat er aandacht is voor monitoring en evaluaties. Deze bevindingen zeggen echter nog onvoldoende over de kwaliteit van de monitoring en evaluatie. De lokale monitoring en evaluatie van de JOGG-aanpak wordt vaak gezien als het aantonen van effectiviteit, maar met de beschikbare tijd, middelen en mogelijkheden die JOGG-regisseurs hebben, lijkt dit geen realistische verwachting. De experts constateerden de volgende knelpunten:

- De JOGG-regisseurs hebben (soms zeer) beperkte tijd en moeten hun aandacht over meerdere pijlers verdelen;
- Het formuleren van (smart) doelstellingen die aansluiten bij ingezette activiteiten en een evaluatieplan;
- Onvoldoende kennis over en onvoldoende ervaring met onderzoek waardoor evaluatieplannen worden opgesteld die binnen de beschikbare tijd en middelen niet realistisch zijn.

Als succesfactoren werden benoemd:

- Regionaal samenwerking: meerdere gemeente kunnen gezamenlijk een onderzoeker of onderzoeksbureau betrekken;
- Samenwerking met GGD: voor het monitoren van effectmaten kunnen JOGG-gemeenten soms (kosten)efficiënt gebruikmaken van data uit bestaande monitoronderzoeken van de GGD en/of JGZ. Deze onderzoeken sluiten niet altijd aan op de lokale aanpak (doelgroepen en meetmoment), maar kunnen in ieder geval worden benut voor het in beeld brengen van de startsituatie;
- Het instellen van een werkgroep monitoring en evaluatie kan bijdragen aan het vergroten van kennis over onderzoek binnen de JOGG-aanpak. Het is belangrijk om vooraf goede afspraken te maken over wat men van de leden in de werkgroep kan en mag verwachten om teleurstellingen te voorkomen.

3. Gezonde Omgeving

Gezonde Omgeving is de tweede pijler onder Jongeren op Gezond gewicht (naast de eerder besproken JOGG-aanpak en communicatie & marketing). Binnen dit onderdeel richt de aandacht zich op drie specifieke aandachtgebieden: de sportvereniging, de school en de werkvloer - respectievelijk de projecten de Gezonde Sportkantine (paragraaf 3.1), de Gezonde School (3.2) en de Gezonde Werkvloer (3.3). Voor dit hoofdstuk is vooral geput uit interne en externe registraties, uit projectplannen en aanvullende gesprekken, en uit onderzoek door derden.

3.1 De Gezonde Sportkantine

Met het project de Gezonde Sportkantine beoogt Jongeren op Gezond Gewicht sportverenigingen te helpen om het aanbod in de kantine gezonder te maken. Daarnaast wil JOGG binnen dit project werken aan bewustwording van het idee dat een gezond aanbod van eten en drinken past bij de sportieve en maatschappelijke functie van sportverenigingen.

Het project is in oktober 2013 van start gegaan. In 2014 namen de eerste 330 sportverenigingen deel (doel was 350). De doelstelling voor 2015 was om nog eens 300 sportverenigingen met de Gezonde Sportkantine te laten starten (650 totaal), waarvan 200 in JOGG-gemeenten. Het uiteindelijke doel is om in 2020 1750 deelnemende sportverenigingen te laten participeren, waarvan 1250 in JOGG-gemeenten en 500 in niet-JOGG-gemeenten, en dat veertig procent van de kantines 'brons' heeft en twintig procent 'zilver' volgens de richtlijn gezondere kantines van het Voedingscentrum.²³

De uitvoering van het project is belegd bij MVV Nederland²⁴. MVV Nederland zet voor het project vier adviseurs en een coördinator in. Zij vormen gezamenlijk de ondersteuningsstructuur voor sportverenigingen. De vier Gezonde Sportkantine-adviseurs en de coördinator zijn in de periode april tot en met december 2015 in totaal 3.100 uur²⁵ (ongeveer 2 fte) ingezet voor advisering en ondersteuning aan deelnemende sportverenigingen (figuur 3.1). Een kwart van de tijd is besteed aan kick-off gesprekken bij verenigingen en aan het afnemen van 0-metingen. Bij elke sportvereniging die zich aanmeldt voor de Gezonde Sportkantine wordt een 0-meting afgenomen om ontwikkelingen gedurende het project bij de verenigingen te volgen. Drie kwart van de tijd is besteed aan relatiebeheer (een tweede gesprek na ongeveer één jaar en het afnemen van 1-metingen).

²³ De Richtlijnen Gezondere Kantines zijn in 2014 door het Voedingscentrum ontwikkeld in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). De Richtlijnen bevatten twee kernelementen (aanbod en uitstraling) en er zijn drie ambitieniveaus gedefinieerd: brons, zilver en goud. Hoe edeler het metaal, hoe gezonder de uitstraling is van het zichtbare aanbod. Voor meer informatie, zie <http://gezondeschoolkantine.voedingscentrum.nl/Assets/Uploads/de-gezonde-kantine/Documents/Richtlijnen%20Gezondere%20Kantines/Factsheet%20Richtlijnen%20Gezondere%20Kantines.pdf>

²⁴ MVV Nederland is een private adviesorganisatie met 'maatschappelijk verantwoord verenigingen' als expertise. Zie www.mvvnederland.nl

²⁵ Voor de maand december is gewerkt met een schatting.

Tabel 3.1 Inzet Gezonde Sportkantine-adviseurs en coördinator in uren, april-december 2015

	Aantal uren
Basis Advies	808
Relatiebeheer	2.284
Totaal	3.092

Bron: Opgave MVV Nederland, 2015 (bewerking: Mulier Instituut, 2016)

Sportverenigingen kunnen zichzelf op de website²⁶ van De Gezonde Sportkantine aanmelden voor deelname aan de Gezonde Sportkantine. GSK-adviseurs geven vervolgens advies over de mogelijkheden om het aanbod te veranderen. De sportverenigingen gaan daar zelf mee aan de slag en worden daarin via een online platform ondersteund. Op het platform zijn verder communicatiemiddelen te vinden om de Gezonde Sportkantine onder leden te promoten en ervaringen met andere Gezonde Sportkantines te delen. Ter ondersteuning van deelnemende sportverenigingen is een starterspakket ontwikkeld met informatie en materialen over de Gezonde Sportkantine. In 2015 zijn 86 starterspakketten Gezonde Sportkantine uitgegeven (gemeten 1 december 2015).

Oud-schaatser Erben Wennemars is sinds oktober 2015 ambassadeur voor de Gezonde Sportkantine. Hij is met name het gezicht van het project Gezonde Sportkantine en wordt ingezet om via sociale media en presentaties het belang van gezondere voeding in sportkantines te stimuleren. Betrokken partijen bij het project zijn NOC*NSF en het Voedingscentrum. NOC*NSF heeft een verbindende rol naar sportbonden en heeft een adviserende rol over gezondheidsbeleid bij sportverenigingen. Het voedingscentrum is kennispartner op het gebied van gezonde voeding en ontwikkelt de Kantinescan die monitort in hoeverre het voedings- en drankenaanbod van een(sport)kantine voldoet aan het niveau brons, zilver of goud volgens de Richtlijnen Gezondere Kantines. Verder informeren de platformpartners Centraal Bureau Levensmiddelenhandel (CBL) en de Federatie Nederlandse Levensmiddelen Industrie (FNLI) haar (groothandel-)leden om met de Gezonde Sportkantine aan de slag te gaan.

Bewustzijn

Bewustzijn creëren is een tweede belangrijke lijn binnen de Gezonde Sportkantine: bewustzijn dat een gezond aanbod van eten en drinken past bij de sportieve en maatschappelijke functie van sportverenigingen. Hierbij passen de volgende activiteiten:

- Inspiratiesessies. In 2015 zijn 24 inspiratiesessies georganiseerd waarvan 18 plaatsvonden in JOGG-gemeenten. Gemiddeld trekken inspiratiesessies zo'n tien deelnemers²⁷.
- Grote sportevenementen. Om de Gezonde Sportkantine op de kaart te zetten worden ook grote (sport)evenementen benut. Zo zijn tijdens het WK beachvolleybal (26 juni tot en met 5 juli 2015) in Den Haag drie landelijke bijeenkomsten georganiseerd. Aan deze drie bijeenkomsten namen 86 deelnemers deel, variërend van sportverenigingen tot JOGG-regisseurs en (sport)bestuurders.
- Congres en vaktijdschrift. Begin december 2015 gaf Jongeren op Gezond Gewicht samen met NOC*NSF invulling aan het programma van het Nederlands Congres van Sportbestuurders. Het

²⁶ <http://www.gezondesportkantine.nl/>

²⁷ De 18 inspiratiesessies in JOGG-gemeenten waren gezamenlijk goed voor 150 deelnemers. Bij de zes inspiratiesessies in niet JOGG-gemeenten waren in totaal 47 deelnemers aanwezig.

Nederlands Congres van sportbestuurders richt zich op vertegenwoordigers van sportverenigingen, maar ook op kantinebeheerders, beleidsmedewerkers van gemeenten, exploitanten en beheerders van sportaccommodaties. Dit congres werd bezocht door 182 bezoekers. In de jaargang 2015 van het bijbehorende vaktijdschrift Sport, Bestuur en Management is aan het thema structureel aandacht besteed.

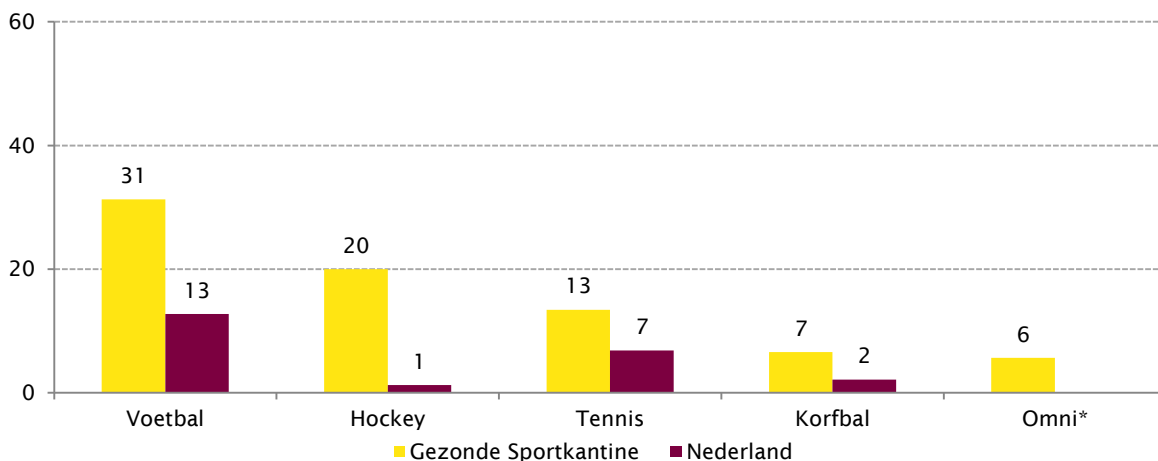
3.1.1 Bereik

Eind 2015 doen er 425 sportverenigingen mee met het project de Gezonde Sportkantine. Van deze 425 sportverenigingen zijn er 330 in 2014 gestart en 95 in 2015. De doelstellingen voor 2014 (350) en 2015 (nog eens 300) zijn daarmee niet gehaald.

Verenigingen die deelnemen aan De Gezonde Sportkantine zijn voornamelijk voetbal-, hockey-, tennis- en korfbalverenigingen (zie figuur 3.1). In vergelijking met de landelijke verdeling van deze sporttakken blijkt dat zowel voetbal als hockey, tennis en korfbal in de Gezonde Sportkantine oververtegenwoordigd zijn. Dit geldt met name voor voetbal- en hockeyverenigingen. Ook andere sporten, waaronder badminton, handbal, schaatsen en zwemmen, worden door deelnemende verenigingen aangeboden.

De Gezonde Sportkantine bereikt een kleine twee procent (1,7%) van het totaal aantal sportverenigingen in Nederland (niet in figuur). Met de deelname van 85 hockeyverenigingen wordt een kwart van het totaal aantal hockeyverenigingen bereikt. Daarnaast blijkt dat vier procent van de voetbalverenigingen en drie procent van de tennisvereniging aan de Gezonde Sportkantine deelneemt.²⁸

Figuur 3.1 Aandeel sporttakken Gezonde Sportkantine (top 5) in vergelijking met landelijke verdeling sportverenigingen (in procenten)

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht, NOC*NSF Ledentalstatistiek 2014 (bewerking: Mulier Instituut, 2016)

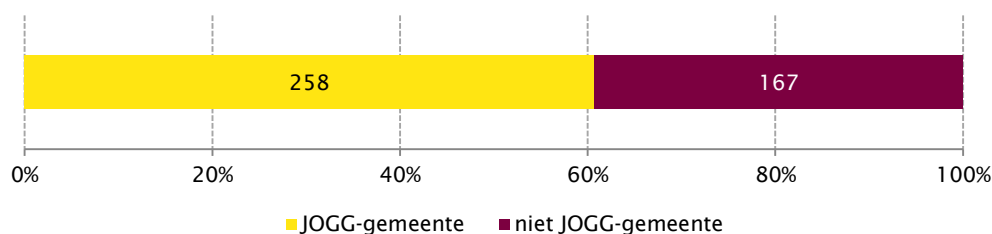
*Het aantal omnisportverenigingen is op basis van de NOC*NSF ledentalstatistieken niet vast te stellen

De Gezonde Sportkantines zijn verspreid over 174 gemeenten in Nederland. Van de 425 deelnemende sportverenigingen zijn er 258 (ruim 60%) afkomstig uit een JOGG-gemeente (figuur 3.2). Deze

²⁸ Berekend op basis van NOC*NSF Ledentalstatistiek 2014.

sportverenigingen in JOGG-gemeenten zijn verdeeld over 63 JOGG-gemeenten (niet in figuur). In 28 JOGG-gemeenten zijn nog geen Gezonde Sportkantines gerealiseerd.

Figuur 3.2 Deelnemende verenigingen aan De Gezonde Sportkantines naar JOGG-gemeente tot 31 december 2015 (in absolute aantallen en procenten)

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht (bewerking: Mulier Instituut, 2016)

Op basis van schattingen van ledentallen becijferen we dat Jongeren Op Gezond Gewicht met De Gezonde Sportkantine zo'n 84.000 jeugdleden van sportverenigingen bereikt (tabel 4.2). Dat aantal was in 2014 nog 61.000. Voor 2015 is dat een geschatte toename van het potentieel bereik met zo'n 22.000 jeugdleden.²⁹ Het merendeel van deze jeugdleden is lid van een sportvereniging in een JOGG-gemeente (60%).

Tabel 3.2 Schatting van het potentieel bereik van jeugdleden van verenigingen die aan De Gezonde Sportkantine deelnemen in 2014 en 2015 (in aantallen)

	2014	2015
Gezonde Sportkantine in JOGG-gemeenten	38.181	51.116
Gezonde Sportkantine in Niet-JOGG-gemeenten	23.281	33.087
Totaal	61.462	84.203

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht, NOC*NSF Ledentalstatistiek 2014 (bewerking: Mulier Instituut, 2016)

3.1.2 Metingen onder GSK-verenigingen

Begin 2015 zijn de uitkomsten geanalyseerd uit de 0-metingen onder 202 van de 330 sportverenigingen die in 2014 waren gestart (Pulles en Van Kaltmhouit 2015). Deze 0-meting geeft zicht in de kenmerken van de sportverenigingen die in 2014 met het project zijn gestart, de reden waarom ze deelnemen, het assortiment van de kantine en de ervaren of verwachte struikelblokken. Sportverenigingen die in 2014 met de Gezonde Sportkantine zijn gestart, beheren vaak zelf hun eigen sportkantine (90%). Van de grote sportverenigingen die met de Gezonde Sportkantine zijn gestart, heeft 41 procent van de deelnemende sportverenigingen minder dan 500 leden, 37 procent tussen de 500 en 1000 leden en 22 procent meer dan 1000 leden. Landelijk heeft een kleine 10 procent van de sportverenigingen meer dan 500 leden (CBS).³⁰ De belangrijkste reden van deze sportverenigingen om over te stappen naar gezondere

²⁹ Het werkelijk aantal jeugdleden van verenigingen die deelnemen aan De Gezonde Sportkantine is niet bekend op basis van registraties. Daarom is een berekening gemaakt van het geschatte bereik van het aantal jeugdleden op basis van de ledentalstatistieken van NOC*NSF over het jaar 2014. De berekening is gemaakt op basis van een gemiddeld aantal jeugdleden bij voetbal-, hockey-, tennis-, en korfbalvereniging en een algemeen gemiddelde van jeugdleden bij sportvereniging van NOC*NSF voor de 'omniverenigingen' bij de Gezonde Sportkantine.

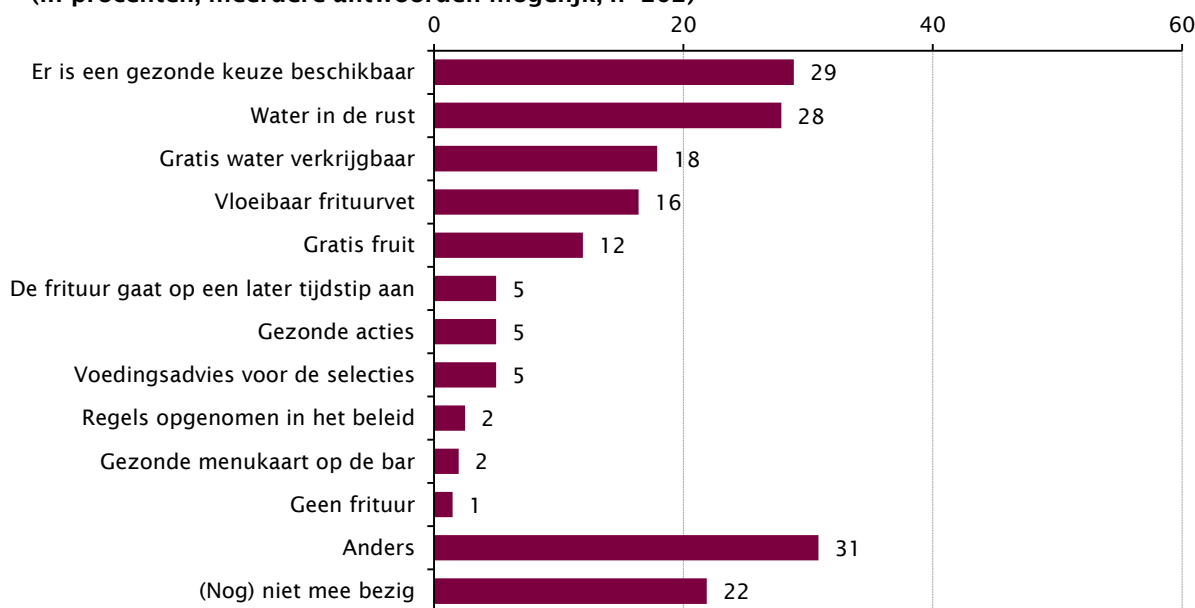
³⁰ Statistiek Sportclubs en Sportscholen, 2012.

producent in de kantine, is dat dit bij de verantwoordelijkheid of visie van de club hoort. Een andere vaak genoemde reden is dat een overgang naar gezondere producten maatschappelijk relevant is.

Drie kwart van de sportverenigingen besteedde al aandacht aan gezonde voeding en drank op het moment dat zij met de Gezonde Sportkantine startten (78%, zie figuur 3.3). De sportkantines die hier aandacht voor hebben, geven aan dat er een gezonde keuze is (29%), dat er water in de rust wordt geschonken (28%) en dat water gratis verkrijgbaar is (18%). Het assortiment van de verenigingen wordt bij aanvang van het project vooral gedomineerd door minder gezonde producten als tosti's, chips, snoep, friet, suikerhoudende frisdranken en zwak alcoholische dranken. De minder gezonde producten worden in de sportkantines van deze verenigingen het meest verkocht. Belangrijkste struikelblokken van de Gezonde Sportkantine zijn volgens de sportverenigingen de beperkte houdbaarheid van verse en gezonde producten en het gebrek van acceptatie door de leden.

In 2016 worden de uitkomsten verwacht van de 1-metingen onder de verenigingen die in 2014 waren gestart, alsmede van de 0-metingen onder de verenigingen die in 2015 zijn gestart met De Gezonde Sportkantine.

Figuur 3.3 Aandacht voor gezonde voeding/drank bij de start van De Gezonde Sportkantine (in procenten, meerdere antwoorden mogelijk, n=202)

Bron: Pulles & Van Kalmthout, 2015

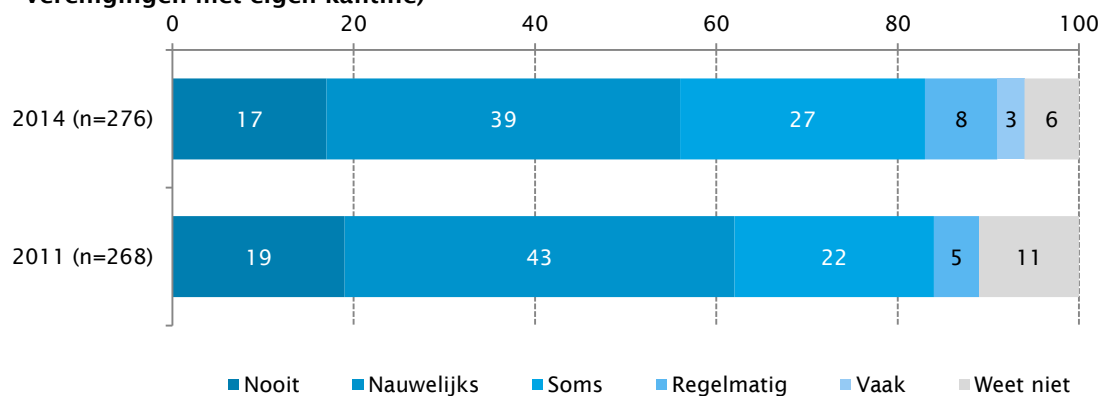
3.1.3 Bredere ontwikkelingen gezondheid sportkantines

Het thema van de gezonde sportkantine staat al wat langer op de agenda en Jongeren op Gezond Gewicht is ook niet de enige speler die op dit front actief is³¹. Uitkomsten uit ander onderzoek (niet in opdracht van Jongeren op Gezond Gewicht) laat zien dat verenigingsbestuurders tussen 2011 en 2014

³¹ Bekend zijn de initiatieven van sportcommentator en - presentator Wilfred Genee (zie <http://goedetengezondleven.nl>), met name in het voetbal.

waarnamen dat de vraag naar gezondere(re) producten is gegroeid (figuur 3.4). Constateerde in 2011 nog vijf procent van de verenigingsbestuurders dat er regelmatig of vaak sprake was van vraag naar gezonde(re) producten, in 2014 was dit gestegen naar 11 procent. Naar inschatting van de verenigingsbestuurders bestaat het aanbod in zeven op de tien verenigingskantines naar verhouding uit meer ongezonde dan gezonde(re) producten. Dat is geen verbetering ten opzichte van 2011. Nog altijd is bij ruim de helft van de verenigingskantines niet of nauwelijks vraag naar gezonde(re) producten.

Figuur 3.4 Vraag naar gezonde(re) producten in de verenigingskantine (percentage verenigingen met eigen kantine)

Bron: Van Kalmthout, 2015

Uit hetzelfde onderzoek komt naar voren dat ook het draagvlak voor een gezonde sportkantine groeit. In 2011 had zes procent verenigingsbestuurders behoefte aan een gezonder aanbod in de kantine, in 2014 was dat gegroeid naar 15 procent (tabel 3.3). De verwachting, op basis van de inschatting van de verenigingsbestuurders, is dat de komende jaren in het assortiment van de verenigingskantines wat gaat veranderen. Verder bleek uit het onderzoek dat de verhouding tussen minder gezonde en gezonde producten in het assortiment van exploitanten (sporthallen etc.) wat ongunstiger is dan in verenigingskantines.

Tabel 3.3 Behoeftte aan gezond aanbod in verenigingskantines 2014 en 2011 (percentage verenigingen met eigen kantine)

		2014 (n= 274)	2011 (n=263)
Gezonder aanbod in de kantine gewenst	Ja	15	6
	Misschien	51	52
	Nee	25	24
	Weet niet	9	17

Bron: Van Kalmthout, 2015

3.2 Gezonde School(kantine)

Met het project de Gezonde School(kantine) wil Jongeren op Gezond Gewicht bijdragen aan een gezonde omgeving op scholen. Een gezond voedings- en drankenaanbod op scholen kan een basis bieden voor een gezondere leefstijl van jongeren. Omdat scholen zelf verantwoordelijk zijn voor de inrichting van de schoolomgeving wil Jongeren Op Gezond Gewicht ook de cateraars, leveranciers en producenten stimuleren om gezondere producten aan scholen te leveren. Daarnaast wil Jongeren op Gezond Gewicht bevorderen dat met name in JOGG-gemeenten meer Gezonde Scholen en Gezonde Schoolkantines komen.

Akkoord Gezonde Voeding op School

Om cateraars, leveranciers en producenten te stimuleren om aan scholen gezondere producten te leveren, heeft Jongeren op Gezond Gewicht een akkoord met prestatieafspraken opgesteld. Het 'Akkoord Gezonde Voeding Op Scholen' is 13 oktober 2015 door 23 bedrijven ondertekend³² (zie tabel 3.4), en is een aangescherpt vervolg op het Handvest Gezonder Voedingsaanbod op Scholen (looptijd 2011-2015). Door de aanscherping zijn een aantal partijen afgehaakt. Het akkoord loopt tot en met 2020 en richt zich op alle individuele scholen in het voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs die bediend worden door een ondertekenaar van het akkoord. Partijen die het akkoord ondertekenen voldoen voor de scholen die zij bedienen aan het niveau 'zilver' volgens de Richtlijnen Gezondere Kantines van het Voedingscentrum. Alle ondertekenaars hebben zich gecommitteerd aan het doel om in 2020 op 25% van de scholen die zij bedienen het niveau 'goud' gerealiseerd te hebben.

³² Het gaat hierbij om partijen uit de catering- en automatenbranche, producenten en leveranciers. Cateraars en automatenleveranciers hebben een directe invloed op een gezond aanbod en een gezonde uitstraling. Om deze reden worden zij gezien als primaire leveranciers. Groothandels, producenten en watertappunten zijn secundaire leveranciers.

Tabel 3.4 Overzicht Ondertekenaars Akkoord Gezonde Voeding op Scholen 2016-2020

Primaire leveranciers	Secundaire leveranciers
Markies Catering	365 SOUP
Cater Concept B.V.	Blye fruit
Catermaat	Coca-Cola
SCOOLCOMPANY	FrieslandCampina
Van Leeuwen 'Catering op maat'	Sligro Food Group Nederland
Vital4Skool B.V.	Join the Pipe
WDM Schoolcatering	Mars Nederland
Xcellence Food Group	Ological B.V.
Zo-vital	Peijnenburg
	Spa Nederland
	TENQ/CS Digital Media B.V.
	Watercompany,
	WeTapWater/KRNWTR
	MERKKwater

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht (bewerking: Mulier Instituut, 2015)

Naast deze algemene afspraken wordt in 2016 de bijdrage van de secundaire leveranciers in individuele afspraken nader uitgewerkt. Deze afspraken hebben betrekking op de inzet voor het realiseren van een gezonder aanbod; het realiseren van een gezondere uitstraling; kennisdelen en verspreiden; en het bereik van het desbetreffende bedrijf in het voortgezet- en middelbaar beroepsonderwijs. Intentie is om voor dit akkoord een separate monitor te ontwikkelen. De eerste resultaten van deze monitor worden in 2016 verwacht.

Samenwerking JOGG-aanpak en Gezonde School

Onder de naam Gezonde School stimuleren zo'n veertig landelijke organisaties gezondheidsbevordering in het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs.³³ Scholen die structureel willen werken aan de bevordering van de gezondheid van hun leerlingen kunnen hier ondersteuning bij krijgen. Als waardering voor een structureel en integraal beleid kunnen scholen een 'Vignet Gezonde School' behalen.

Op verschillende manieren is er tussen de JOGG-aanpak en Gezonde School samenwerking en afstemming. Zo kregen scholen in JOGG-gemeenten de afgelopen jaren voorrang in de toekenning van ondersteuning bij het werken aan de Gezonde School (zie o.a. Reijgersberg et al., 2015). Naar aanleiding van het Algemeen Overleg Preventiebeleid is in februari 2015 een motie aangenomen die verzoekt om de basisschool een vast onderdeel te maken van de JOGG-aanpak³⁴. JOGG-gemeenten zijn vrij in hun keuze via welke sectoren (onderwijs, sport, welzijn, etc.) zij hun doelgroep willen bereiken, maar Jongeren Op Gezond Gewicht stimuleert in JOGG-gemeenten de deelname van scholen aan Gezonde School (met name op het certificaat 'Voeding' of 'Bewegen en sport'). De JOGG-adviseur

³³ Zie www.gezondeschool.nl

³⁴ Motie Dik-Faber TK 32 793, nr. 175

bespreekt dit onderwerp met de lokale JOGG-regisseur. Verder wordt de communicatie vanuit Jongeren Op Gezond Gewicht richting scholen met Gezonde School afgestemd.

Samenwerking JOGG-aanpak en Gezonde Schoolkantine

Naar aanleiding van het Algemeen Overleg Preventiebeleid in februari 2015 is een motie aangenomen die verzoekt om met Jongeren Op Gezond Gewicht en partners tot een aanpak te komen die er aan bijdraagt dat alle schoolkantines gezond zijn.³⁵ Met het project Gezonde Schoolkantine helpt het Voedingscentrum scholen die hun voedingsaanbod gezonder maken. Het Voedingscentrum richt zich met het project Gezonde Schoolkantine op de scholen zelf. Jongeren Op Gezond Gewicht richt zich met het akkoord Gezonde Voeding op Scholen op de leveranciers aan scholen en stimuleert daarnaast in JOGG-gemeenten de Gezonde School-aanpak gericht op het themacertificaat voeding. Een Gezonde Schoolkantine is een van de voorwaarden voor het behalen van dit themacertificaat.

3.2.1 Bereik

Ondersteuningsaanbod Gezonde School

Jongeren Op Gezond Gewicht stimuleert JOGG-gemeenten om de Gezonde School-aanpak in te zetten. Scholen die Gezonde School willen worden, kunnen daarvoor ondersteuning krijgen³⁶. In de periode 2012-2015 is in totaal aan 918 scholen in JOGG-gemeenten een of meerder vormen van ondersteuning toegekend (op een totaal van 3.684 scholen in JOGG-gemeenten, zie tabel 3.5).

Tabel 3.5 Aantal scholen¹ in JOGG-gemeenten² en niet-JOGG gemeenten met een of meerdere ondersteuningsvormen voor Gezonde School over de periode 2012-2015 (in aantallen)

	Primair onderwijs		Voortgezet onderwijs		Middelbaar beroepsonderwijs		Totaal	
	Scholen met		Scholen met		Scholen met		Scholen met	
	Aantal scholen	1 of meer toekenningen	Aantal scholen	1 of meer toekenningen	Aantal scholen	1 of meer toekenningen	Aantal scholen	1 of meer toekenningen
Geen JOGG	4.248	891	634	171	119	22	5.001	1.084
JOGG	2.833	690	635	199	216	29	3.684	918

Bron: RIVM (bewerking: Mulier Instituut, 2016)

¹ 517 scholen konden niet aan een locatie worden toegekend vanwege onjuiste brin-nummers

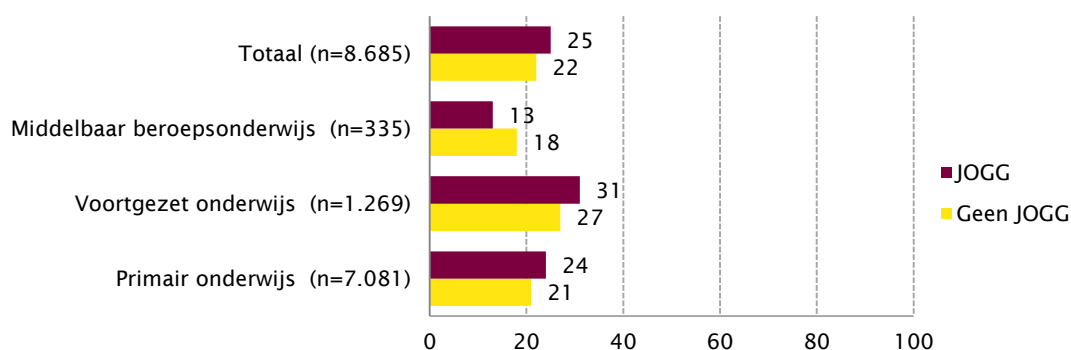
² Berekend over 85 JOGG-gemeenten per 1 december 2015

³⁵ Motie Wolbert TK 32 793, nr. 183

³⁶ Om structureel en integraal Gezonde School-beleid te stimuleren kunnen basisscholen sinds 2012 ondersteuning aanvragen. Scholen in het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs kunnen dit sinds 2013. Het ondersteuningsaanbod is mogelijk gemaakt door de ministeries van VWS en OCW en wordt uitgevoerd door het RIVM, Centrum Gezond Leven en de Onderwijsagenda Sport, Bewegen en Gezonde Leefstijl (een project dat wordt uitgevoerd door de PO-Raad, VO-raad en MBO Raad en is opgesteld op verzoek van de ministeries van VWS en OCW).

Wanneer de toekenning van het ondersteuningsaanbod aan scholen wordt vergeleken tussen JOGG-gemeenten en niet-JOGG-gemeenten, is te zien dat het aandeel scholen dat ondersteuning krijgt in JOGG-gemeenten een paar procentpunten hoger ligt (figuur 3.5). Dat geldt voor het primair onderwijs en voor het voortgezet onderwijs. In het (kleinere) middelbaar onderwijs is de relatie andersom. Of scholen in JOGG-gemeenten door de inspanningen vanuit Jongeren op Gezond Gewicht daadwerkelijk zijn aangespoord tot het verwerven van ondersteuning, kan met deze cijfers niet worden onderbouwd.

Figuur 3.5 Mate waarin scholen¹ in JOGG-gemeenten² en niet-JOGG gemeenten een of meerdere ondersteuningsvormen voor Gezonde School hebben ontvangen over de periode 2012-2015 (in procenten van het totaal aantal scholen in het betreffende type onderwijs)

Bron: RIVM (bewerking: Mulier Instituut, 2015)

¹ 517 scholen konden niet aan een locatie worden toegekend vanwege onjuiste brin-nummers

² Berekend over 85 JOGG-gemeenten per 1 december 2015

Vignet Gezonde School

Scholen kunnen een vignet Gezonde School behalen als waardering voor een structureel en integraal beleid op gezondheidsbevordering voor leerlingen. In totaal waren er per 1 oktober 2015 447 scholen met een vignet Gezonde School (Reijgersberg et al., 2015). In 2015 zijn er in JOGG-gemeenten 166 scholen met een vignet Gezonde School, zie tabel 3.6. Dat is vijf procent van alle scholen in JOGG-gemeenten. Het aandeel scholen met een vignet Gezonde School in niet-JOGG-gemeenten is vier procent. Wat precies de toegevoegde waarde is van de inspanningen vanuit Jongeren op Gezond Gewicht, kan op basis van deze gegevens niet worden vastgesteld.

Tabel 3.6 Mate waarin scholen¹ in JOGG-gemeenten² en niet-JOGG gemeenten een vignet Gezonde School³ toegekend hebben gekregen (in procenten en in aantallen)

	Primair onderwijs		Voortgezet onderwijs		Middelbaar beroepsonderwijs		Totaal	
	Aantal scholen	Scholen met behaalde vignet (%)	Aantal scholen	Scholen met behaalde vignet (%)	Aantal scholen	Scholen met behaalde vignet (%)		
Geen JOGG	4.248	172 (4)	634	22 (3)	119	10 (8)	5.001	204 (4)
JOGG	2.833	134 (5)	635	18 (3)	216	14 (6)	3.684	166 (5)

Bron: GGD GHOR Nederland (bewerking: Mulier Instituut, 2015)

¹ 74 scholen konden niet aan een locatie worden toegekend vanwege onjuiste brin-nummers

² Berekend over 85 JOGG-gemeenten per 1 december 2015

³ Gebaseerd op aantal scholen met een vignet per 1 oktober 2015.

3.3 Gezonde Werkvloer

Het project 'De Gezonde Werkvloer' beoogt werkgevers en (toekomstige) werknemers bewust te maken van het belang om te investeren in duurzame inzetbaarheid. Jongeren Op Gezond Gewicht wil met het project jongeren die (bijna) tot de arbeidsmarkt toetreden bereiken en de volwassenen die de jongeren omringen zoals ouders, werknemers en docenten bewust maken van het belang van een gezonde leefstijl. Met het project levert Jongeren Op Gezond Gewicht een *bijdrage aan het Actieplan Gezond Bedrijf*.³⁷ Afgesproken is om jaarlijks vijf lokale inspiratiebijeenkomsten te organiseren met een bereik van minstens 25 bedrijven en organisaties per bijeenkomst. Daarnaast is afgesproken om jaarlijks minimaal één inspiratiebijeenkomst in het middelbaar beroepsonderwijs te houden voor studenten, samen met medewerkers, praktijkbegeleiders en praktijkbedrijven. De vijf inspiratiebijeenkomsten worden in de JOGG-gemeenten georganiseerd in samenwerking met de JOGG-regisseurs en de bedrijven vanuit de publiek-private samenwerking. Voor de JOGG-gemeente geeft dit de kans om, naast beleid specifiek gericht op jongeren, een breder gezondheidsbeleid bij lokale bedrijven en organisaties te stimuleren, zich hier als gemeente op te profileren en publiek-private samenwerkingsverbanden op het gebied van vitaliteit en een gezonde leefstijl te stimuleren. Voor deze lokale bijeenkomsten en de bijbehorende communicatieve ondersteuning is van 2015 tot 2018 vanuit het ministerie van SZW een bedrag van 30.000 euro per jaar beschikbaar gesteld.

3.3.1 Bereik

Tijdens de mbo inspiratiesessie op het Deltion College in Zwolle (in samenwerking met de MBO Raad) hebben 900 eerstejaars mbo-studenten in drie opeenvolgende sessies kennis gemaakt met de waarde van een gezonde leefstijl in relatie tot werk, kansen op de arbeidsmarkt en persoonlijk vitaliteitsbeleid.³⁸ Deze eerste sessie wordt in 2016 opgevolgd door drie inhoudelijke workshops voor jongeren en volwassenen samen.

Vier van de vijf lokale inspiratiebijeenkomsten zijn in 2015 in JOGG-gemeenten georganiseerd: Oss, Smallingerland, Haarlemmermeer, Houten. Eén sessie vond plaats in Ede, bij DeliXL in samenwerking met Alles Is Gezondheid. Daarmee is de beoogde inzet voor 2015 gerealiseerd. Via de vijf bijeenkomsten zijn 250 bedrijven en organisaties bereikt (tabel 3.7). Daarmee zijn de afgesproken doelen bereikt. Van alle bijeenkomsten is een verslag gemaakt en zijn *best practices* beschreven. In totaal zijn over vier sessies 12 *best practices* beschreven.³⁹

³⁷ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2014/05/13/actieplan-gezond-bedrijf>

³⁸ <https://jongerenopgezondgewicht.nl/wat-we-doen/gezonde-werkvloer/effect/kick-off-de-gezonde-werkvloer-op-sportief-deltion-college>

³⁹ <https://jongerenopgezondgewicht.nl/wat-we-doen/gezonde-werkvloer/effect/>

Tabel 3.7 Aantal deelnemende organisaties aan inspiratiesessies Gezonde Werkvloer

	Organisaties
Oss	75
Smallingerland	60
Haarlemmermeer	45
DeliXL, Ede*	35
Houten	35
Totaal	250

*in samenwerking met Alles is Gezondheid

Deelnemers aan lokale inspiratiebijeenkomsten hebben na afloop van sessies in JOGG-gemeenten een evaluatieformulier ingevuld. Bij de inspiratiesessie in Smallingerland beoordeelde het overgrote deel het programma De Gezonde Werkvloer als goed, een vijfde als uitstekend. De meerderheid van de deelnemers is Oss beoordeelde de inhoud van het programma als voldoende. Deelnemers aan de inspiratiebijeenkomst in Haarlemmermeer beoordeelden de bijeenkomst gemiddeld met een 8.1. Alle deelnemers gaven aan dat de inspiratiesessie nuttig was en voor herhaling vatbaar.

4. Communicatie en marketing

Een van de drie hoofdactiviteiten van Jongeren Op Gezond Gewicht is communicatie en marketing. De communicatie-activiteiten zijn gericht om het thema overgewicht op de agenda te houden van politiek, beleid en media, maar ook om ouders, leraren en sportcoaches bewust te maken van hun voorbeeldfunctie. De marketingactiviteiten zijn gericht op de einddoelgroep (kinderen, jongeren en ouders) en hebben betrekking op de ontwikkeling en implementatie van campagnes op de drie kernthema's meer bewegen, het drinken van kraanwater en het eten van groente. We kijken eerst naar de communicatie-activiteiten (2.1) en aansluitend naar de diverse themacampagnes (2.2).

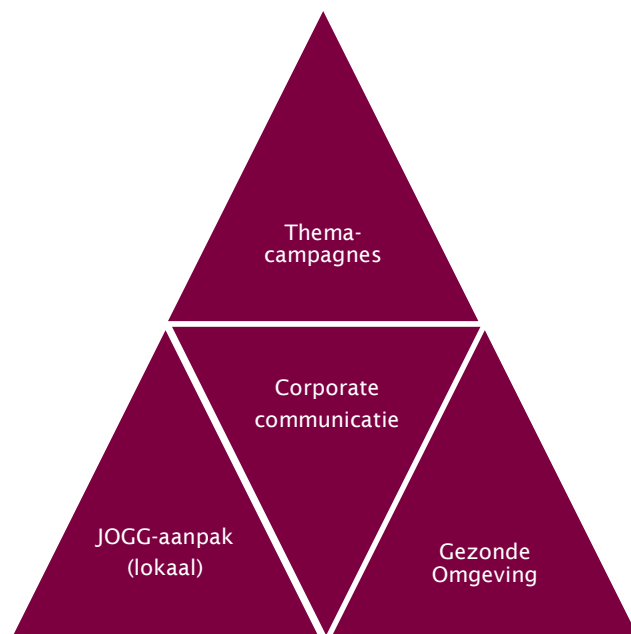
4.1 Communicatie

'Creëren van bewustwording van het belang van een gezonde leefstijl' is een van de vijf statutaire doelen van Jongeren Op Gezond Gewicht. Het communicatieteam van Jongeren Op Gezond Gewicht is erop gericht om het thema overgewicht op de agenda te houden van politiek, beleid en media. De kernboodschap uit het communicatieplan van Jongeren Op Gezond Gewicht is om 'samen te zorgen voor een samenleving waarin voor kinderen en jongeren een gezonde leefstijl de normaalste zaak van de wereld is en waarin de gezonde keuze de gemakkelijkste keuze is.'

De *corporate* communicatie van Jongeren Op Gezond Gewicht is nauw verbonden met de andere activiteiten van de organisatie, zoals de JOGG-aanpak, de projecten binnen De Gezonde Omgeving en met de marketing van de themacampagnes over bewegen, water drinken en groente eten (zie figuur 4.1). Het communicatieteam ondersteunt de diverse programma's en projecten met het verzorgen van nieuwsbrieven, de inzet van sociale media en het mede organiseren van bijeenkomsten. Meer concreet kan de communicatiedoelstelling van Jongeren Op Gezond Gewicht als volgt worden weergegeven:

- Vergroten van de naamsbekendheid en de bekendheid en betekenis van activiteiten en samenwerkingsvormen van Jongeren Op Gezond Gewicht bij het algemene publiek, partners, professionals, politici en beleidsmakers.
- Vergroten van bewustwording en agendasetting rondom gezond gewicht, als gevolg van een gezonde omgeving onder het algemene publiek, bij partners en met name bij politici en beleidsmakers.
- Vergroten van de betrokkenheid van partners, bedrijfspartners, kennispartners, stakeholders en zorgprofessionals door het communiceren van een eenduidige kernboodschap met de samenwerkende partijen.

Figuur 4.1 Communicatie Jongeren Op Gezond Gewicht

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht

4.1.1 Vergroten bekendheid en betekenis

Jongeren Op Gezond Gewicht zet verschillende communicatiekanalen (websites, nieuwsbrieven en sociale media) in om betrokkenen en buitenstaanders te informeren, goede voorbeelden te delen en vragen over de organisatie te beantwoorden. In 2015 is Jongeren Op Gezond Gewicht naar een nieuwe huisstijl en website overgegaan. De website jongerenopgezondgewicht.nl trok in 2015 (januari t/m november) bijna 40.000 unieke bezoekers (tabel 4.1). De andere websites die de organisatie onderhoudt trokken minder unieke bezoekers. Deze websites zijn ook meer op specifieke doelgroepen gericht, waaronder (basis)scholen en sportverenigingen.

Tabel 4.1 Statistieken websites Jongeren Op Gezond Gewicht

	Totaal aantal unieke bezoekers	Gemiddeld aantal unieke bezoekers per maand
jongerenopgezondgewicht.nl	39.701	6.617
gratisbewegen.nl	7.599	1.267
overopdrinkwater.nl	1.976	327
gezondespoortkantine.nl	10.789	703

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht

Twitter is het voornaamste sociale mediakanaal van Jongeren Op Gezond Gewicht. Het Twitteraccount @JOGGNL heeft ruim 4.000 volgers (peildatum 10-12-2015) (tabel 4.2). @JOGGNL heeft in 2015 6.624 tweets verstuurd (gemeten sinds mei 2015). Het twitteraccount @GezondeSkantine heeft 1.400 volgers (946 een jaar eerder). De twee Facebookpagina's van de organisatie tellen ieder ruim 200 'likes'.

Tabel 4.2 Aantal volgers op sociale media via accounts van Jongeren Op Gezond Gewicht

	Volgers/likes
@JOGGNL	4.064
@GezondeSkantine	1.403
Facebook Jongeren Op Gezond Gewicht	217
Facebook Gezonde Sportkantine	263

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht

Jongeren Op Gezond Gewicht verstuurt drie nieuwsbrieven. De grootste daarvan, Nieuwsflits, telde in 2015 4.800 unieke abonnees (tabel 4.3). In 2015 werden 14 ‘nieuwsflitsen’, 22 ‘JOGG-updates’ en vijf Gezonde Sportkantine nieuwsbrieven verstuurd.

Tabel 4.3 Aantal abonnees en doelgroep van nieuwsbrieven van Jongeren Op Gezond Gewicht

	Abonnees	Doelgroep
Nieuwsflits	4.844	Algemeen publiek, pers, politiek
JOGG-update	402	JOGG-professionals
Gezonde Sportkantine	503	Gezonde Sportkantines en geïnteresseerden

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht

In 2015 zijn tien persberichten verstuurd. Deze tien persberichten zijn volgens informatie van Jongeren Op Gezond Gewicht door 30 partijen overgenomen. In 2015 is Jongeren Op Gezond Gewicht verder twee maal actief naar buiten getreden:

- In september werd op de website een statement uitgebracht over publiek-private samenwerking. Dit naar aanleiding van negatieve berichtgeving op de televisie rondom de samenwerking van Jongeren Op Gezond Gewicht met het bedrijfsleven.⁴⁰
- In oktober verscheen een statement over kindermarketing. Jongeren op Gezond Gewicht pleit voor strenge regels rond de marketing van ongezonde producten gericht op kinderen onder de 13 jaar. Begin 2015 zijn de regels van de Reclamecode voor Voedingsmiddelen van het bedrijfsleven aangescherpt. Jongeren op Gezond Gewicht stelt in het statement vast dat niet alle bedrijven deze code naleven. Bedrijfpartners zullen indien nodig hierop worden aangesproken⁴¹. In aanvulling hierop heeft voorzitter Paul Rosenmöller aan alle wethouders van JOGG-gemeenten een brief verstuurd over kidsmarketing .

4.1.2 Agendasetting

Een van de communicatiedoelstellingen van Jongeren Op Gezond Gewicht heeft betrekking op het agenderen van het thema gezond gewicht/gezonde leefstijl onder het algemene publiek, partners en met name onder politici en beleidsmakers. Jongeren Op Gezond Gewicht volgt de politieke ontwikkelingen. Indien nodig worden Kamerleden proactief benaderd. In 2015 is dat niet gebeurd. Er zijn in 2015 wel een tweetal moties aangenomen waarin Jongeren Op Gezond Gewicht wordt aangespoord om meer samen te werken met aanpalende initiatieven, namelijk de Gezonde School-

⁴⁰ <https://jongerenopgezondgewicht.nl/actueel/nieuws/statement-publiek-private-samenwerking>

⁴¹ <https://jongerenopgezondgewicht.nl/actueel/nieuws/standpunt-kindermarketing>

aanpak in het basisonderwijs⁴² en Gezonde Schoolkantines in het voortgezet onderwijs⁴³ (zie ook hoofdstuk 4). Met het ministerie van VWS is maandelijks overleg om de voortgang te bespreken. Daarnaast is in 2015 aan het ministerie informatie aangeleverd voor een beleidsbrief aan de Tweede Kamer ten behoeve van het Algemeen Overleg Preventie op 26 februari 2015.

Congressen

De Nationale Balans Top 2015 is het jaarlijkse congres van Jongeren Op Gezond Gewicht. De editie van 2015 telde 370 bezoekers. Tijdens de Nationale Balans Top werden ambassadeurs Juvat van Westendorp en Prins Pieter-Christiaan van Oranje-Nassau aan het publiek voorgesteld. De bezoekers van de Nationale Balans Top zijn gevraagd om de bijeenkomst te evalueren. Van de 97 bezoekers die de evaluatie hebben ingevuld gaf 79 procent aan het congres deel te nemen om inspiratie en ideeën op te doen. Daarnaast blijkt de Nationale Balans Top een mogelijkheid om te netwerken (71%).

Naast het eigen congres heeft Jongeren Op Gezond gewicht in 2015 actief geparticipeerd in congressen van derden, zoals:

- Congres van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (2 en 3 juni 2015, Apeldoorn)
- Congres van de Vereniging Sport en Gemeenten (23 en 24 september 2015, Amersfoort)
- Nationale Sportvakbeurs (Gezonde Sportkantine) (2 december-2015, Gorinchem).

4.1.3 Vergroten betrokkenheid partners

Om meer draagvlak te creëren bij de (bedrijfs)partners kunnen bestuursleden, leden van de Raad van Toezicht en ambassadeurs (werk)bezoeken brengen. Enkele voorbeelden van activiteiten die in 2015 in dat kader plaatsvonden zijn:

- Ambassadeur Juvat Westendorp trad op tijdens de finale (5 juni) van Olympic Moves. Zilveren Kruis (bedrijfspartner) ondersteunt deze schoolsportcompetitie.⁴⁴
- De Wageningen UR, Unilever, Het Nationaal Schoolontbijt en Lekker Fit Rotterdam onderzoeken ontbijtgewoontes van kinderen in het stadsdeel Feijenoord. Voorzitter Paul Rosenmöller was aanwezig bij de aftrap op het Stadhuis in Rotterdam waar kinderen waren uitgenodigd voor een ontbijt met de Wethouder Sport (22 januari 2015).⁴⁵
- Tijdens de opening van het parlementair sportjaar (22 september 2015) werd Kompan als nieuwe bedrijfspartner van Jongeren Op Gezond Gewicht gepresenteerd.⁴⁶

4.2 Themacampagnes

De marketingactiviteiten van Jongeren Op Gezond Gewicht krijgen vorm met de inzet van twee campagnes: 'Gratis Bewegen: Gewoon Doen!' en 'DrinkWater'. Een derde campagne 'Groente... Zet je

⁴² Motie Dik-Faber TK 32 793, nr. 175

⁴³ Motie Wolbert TK 32 793, nr. 183

⁴⁴ <https://www.kvlo.nl/olympicmoves/nieuws/the-school-final-e29815-een-groot-succes21.html>

⁴⁵ <https://www.unilever.nl/news/overig-nieuws/2015/ontbijtgewoontes-van-kinderen-onder-de-loep.html?criteria=year%3d2015%26search%3dontbijt>

⁴⁶ <http://www.kompan.nl/nieuws/kompan-nieuwe-bedrijfspartner-van-jongeren-op-gezond-gewicht/>

tanden erin' is in ontwikkeling.⁴⁷ Met deze campagnes wil Jongeren Op Gezond Gewicht kinderen, jongeren en de volwassenen in hun naaste omgeving uitdagen om gezonder te leven.

4.2.1 Drinkwater

Met de campagne DrinkWater wil Jongeren Op Gezond Gewicht het drinken van water gemakkelijker en aantrekkelijker maken voor drie verschillende doelgroepen: 0-3 jaar, 4-11 jaar en 12-19 jaar. Daarnaast worden waterleidingbedrijven betrokken. Zo is bijvoorbeeld in samenwerking met Vitens een Kraanwaterdag in het leven geroepen.⁴⁸ Het drinken van water wordt gestimuleerd op school, op het kinderdagverblijf, in de wijk, tijdens het sporten en in de (sport)kantine:

- Doelgroep 0 t/m 3 jaar. Voor kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en voorscholen zijn drinkwaterpakketten ontwikkeld. In de pakketten zitten middelen zoals drinkbekers, een waterdiploma en kleurplaten. Er zijn drie uitvoeringen beschikbaar met een inhoud voor 25, 50 of 75 kinderen.
- Doelgroep 4 t/m 11 jaar. Voor basisscholen is een website ontwikkeld waarop informatie⁴⁹ staat over een 'alles-in-1-overstapservice' en waarop zij zich kunnen aanmelden voor een 'overstappakket' (ter inspiratie). Daarnaast wordt deze mogelijkheid ook via de JOGG-regisseur onder de basisscholen verspreid en worden voor scholen in JOGG-gemeenten die water drinken willen stimuleren bidons beschikbaar gesteld.
- 12 t/m 19 jaar. Voor de doelgroep 12 tot 19-jarigen inventariseert Jongeren op Gezond Gewicht mogelijkheden die aansluiten bij deze groep jongeren. Het water drinken bij deze doelgroep werd in 2015 onder de aanbracht gebracht bij projecten van het programma Gezonde Omgeving, namelijk de Gezonde Werkvloer en de Gezonde Sportkantine. Daarvoor zijn onder andere herbruikbare waterflessen (Doppers) ontwikkeld.

Bereik

De campagne DrinkWater wordt inmiddels in 74 JOGG-gemeenten ingezet. Het overstappakket Drinkwater is door 140 basisscholen in 25 JOGG-gemeenten aangevraagd en toegekend (tabel 4.4). De drinkwaterpakketten hebben een potentieel bereik van 28.925 kinderen op kinderdagverblijven in JOGG-gemeenten. In totaal zijn 48.963 drinkwaterbidons verspreid onder kinderen op basisscholen in JOGG-gemeenten.

⁴⁷ In overleg met kennispartner Voedingscentrum, prof. Jaap Seidell en het Groentenfruihuis werd in 2015 aan deze campagne gewerkt.

⁴⁸ Een vaste dag in de week dat iedereen op school water drinkt, zie voor meer informatie: <http://kraanwatergraag.nl/school/kraanwaterdag/>

⁴⁹ Zie www.overopdrinkwater.nl

Tabel 4.4 Verspreiding materialen DrinkWater in JOGG-gemeenten tot 1 december 2015

	Aantal	Aantal JOGG-gemeenten
Overstappakket Drinkwater	140	25
Drinkwaterpakket 25	158	30
Drinkwaterpakket 50	336	49
Drinkwaterpakket 75	109	33
Drinkwaterbidons (klein)	15.888	35
Drinkwaterbidons (groot)	33.075	65

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht

4.2.2 Gratis Bewegen

Met de aanpak 'Gratis Bewegen: Gewoon Doen!' beoogt Jongeren Op Gezond Gewicht jongeren te stimuleren om meer te bewegen. De boodschap van deze aanpak is dat je voor extra beweging niet altijd een lidmaatschap of een sportabonnement nodig hebt, maar dat de openbare ruimte voldoende mogelijkheden biedt. In 2014 zijn de werkzaamheden rondom dit thema gestart. Hiervoor is aansluiting gezocht bij initiatieven als 'bewegen in het groen' van het Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid (IVN). Verder zijn verschillende materialen (o.a. stickers en een inspiratiegids en beweegtellers) ontwikkeld. Daarnaast kunnen tijdens lokale evenementen rond de campagne Gratis Bewegen ambassadeur Juvat Westendorp en Kidz-DJ⁵⁰ worden ingezet. JOGG-gemeenten die werken met Gratis Bewegen hebben toegang tot ondersteunende materialen. Voorbeelden van deze materialen zijn stickers en inspiratiegidsen waarmee professionals worden gestimuleerd om creatief te zijn met mogelijke bewegingsvormen om het bewegen bij jongeren te stimuleren.

Bereik Gratis Bewegen

In 2015 werkten 30 JOGG-gemeenten met de campagne 'Gratis Bewegen: Gewoon Doen!' Het best lopende materiaal, de beweegteller, is in 2015 ruim 5.000 maal bij 14 JOGG-gemeenten afgenomen (tabel 4.5). Juvat Westendorp is in 2015 15 keer ingezet en de Kids-DJ 9 keer.

Tabel 4.5 Verspreiding materialen Gratis Bewegen in JOGG-gemeenten tot 1 december 2015

	Aantal	Aantal JOGG-gemeenten
Stickers Gratis Bewegen	860	4
Bordjes Gratis Bewegen	61	4
Voetstapstickers (klein)	130	3
Voetstapstickers (groot)	788	12
Beweegtellers	5397	14
Inspiratiegidsen	111	9

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht

4.2.3 Tevredenheid JOGG-regisseurs met campagnes

JOGG-gemeenten kunnen de campagnes inzetten en hier lokaal een eigen invulling aan geven. Zij kiezen bijvoorbeeld zelf in welke setting (kinderdagverblijf, basisschool, sportvereniging) zij het drinken van

⁵⁰ Onder kinderen en jongeren bekende 'artiest' zie ook <http://www.kidz-dj.nl/>

water willen stimuleren. JOGG-regisseurs beoordelen de beschikbare materialen voor de campagne Drinkwater en Gratis Bewegen met een gemiddeld rapportcijfer van respectievelijk 7,8 en 6,9 (tabel 4.6). Begin 2015 heeft Jongeren Op Gezond Gewicht zelf een onderzoek uitgevoerd onder JOGG-professionals in JOGG-gemeenten die ten tijde van het onderzoek een jaar tot anderhalf jaar met de thema-aanpak DrinkWater werken.⁵¹ In totaal hebben 21 JOGG-regisseurs uit 17 verschillende JOGG-gemeenten een vragenlijst ingevuld. Uit de vragenlijst kwam naar voren dat de thema-aanpak volgens deze professionals richting geeft aan de JOGG-aanpak en gemakkelijk te implementeren is.

Tabel 4.6 Beoordeling van materialen Drinkwater door JOGG-regisseurs (gemiddeld rapportcijfer (1-10), n=57)

	Rapportcijfer
Materialen Drinkwater	7,8
Toolkit Drinkwater	7,3
Toolkit Gratis Bewegen	7,0
Materialen Gratis Bewegen	6,9

Bron: Bosman en Vink (2015), bewerking Mulier Instituut.

⁵¹ Jongeren Op Gezond Gewicht (2015) Drinkwater 1 jaar later. Den Haag: Jongeren Op Gezond Gewicht

5. Verkenning trend- en effectanalyses van de JOGG-aanpak

Auteur: Ellen de Hollander (RIVM)

Jongeren op Gezond Gewicht wil bijdragen aan een gezonde leefomgeving met aandacht voor gezonde leefstijl. De organisatie streeft naar een stijging van het aantal kinderen en jongeren op gezond gewicht in JOGG-gemeenten, oftewel een daling van overgewicht. Hiertoe voert Jongeren Op Gezond Gewicht meerdere activiteiten uit. Deze activiteiten zijn in de vorige drie hoofdstukken uitgebreid beschreven.

Of die activiteiten leiden tot de gewenste daling in overgewicht zou waargenomen kunnen worden door middel van een trendanalyse, waarbij een vergelijking wordt gemaakt tussen de trends in overgewicht bij kinderen in JOGG-gemeenten en -buurten, en de trends bij kinderen in een gemeente of buurt zonder JOGG-aanpak.

In dit hoofdstuk wordt een eerste poging gedaan tot een dergelijke analyse met gebruikmaking van gegevens uit de Gezondheidsenquête (GE) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). We kijken daarbij niet alleen naar overgewicht, maar ook naar het beweeggedrag (als onderdeel van een gezonde leefstijl).

De opbouw van het hoofdstuk is als volgt. We lichten eerst kort de gevolgde methodiek toe (5.1). Aansluitend benoemen we de trends in overgewicht en in voldoende bewegen (5.2), mogelijkheden die toekomstig onderzoek bieden (5.3) en worden aanbevelingen voor de toekomst gedaan (5.4).

5.1 Werkwijze

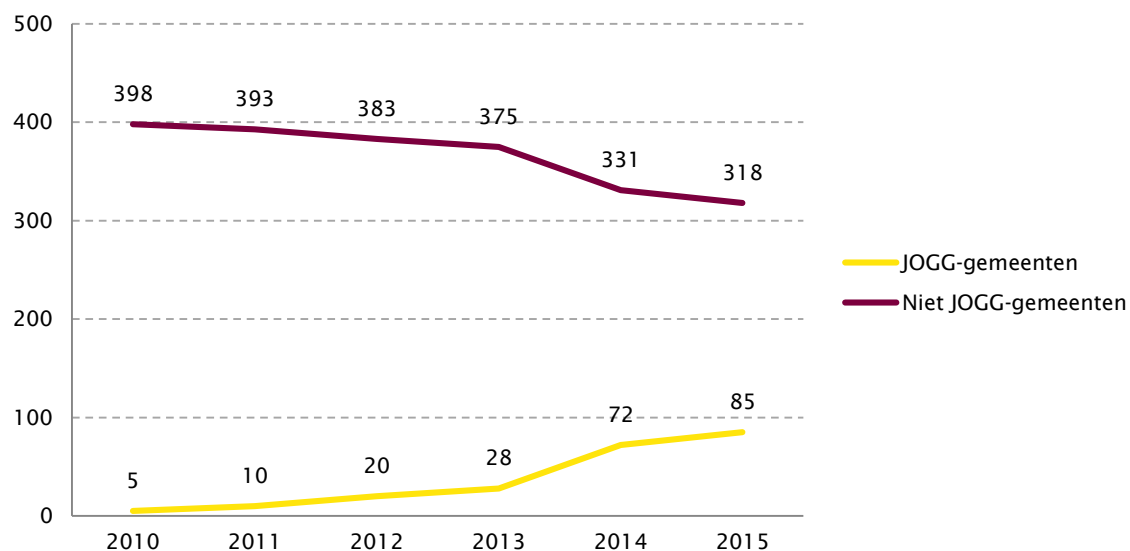
Om overgewicht en beweeggedrag van kinderen van 2 tot en met 19 jaar in JOGG-gemeenten en gemeenten zonder een JOGG aanpak (hierna: niet-JOGG-gemeenten) te beschrijven, is de Gezondheidsenquête (GE) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) gebruikt in combinatie met adreskenmerken van personen in het Gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens van het CBS. We hebben gebruik gemaakt van gegevens van 2004 tot en met 2014.

JOGG is niet altijd gericht op de hele gemeente, maar op wijken of buurten in een gemeente. Een wijk is onderdeel van een gemeente en kan uit één of meerdere buurten bestaan. Een buurt vormt het laagste regionale niveau. In dit hoofdstuk is gekozen om de cijfers weer te geven van gemeenten die de JOGG-aanpak in de hele gemeente of in specifieke wijken of buurten in de gemeente hebben geïmplementeerd. Daarnaast is gekozen om de cijfers weer te geven voor buurten. Hiermee wordt in de analyse zowel de specifieke wijkaanpakken als de buurtaanpakken meegenomen.

In 5.1a en 5.1b is weergegeven hoeveel gemeenten en buurten over de tijd heen met de JOGG-aanpak zijn gestart. In 2010 zijn de eerste 5 gemeenten en 121 buurten gestart met de JOGG-aanpak. In 2014 is de grootste toestroom te zien van 44 JOGG gemeenten en 673 JOGG-buurten. Op 1 september 2015 (de peildatum voor deze exercitie) was de JOGG-aanpak in 85 gemeenten en in 1187 buurten geïmplementeerd, waarvan van vier gemeenten niet bekend was in welke buurten dit was. In dit hoofdstuk worden de beschrijvende analyses voor deze gemeenten en buurten weergegeven. Zoals hierboven genoemd, is de JOGG-aanpak niet altijd op de hele gemeente gericht, maar op een aantal buurten in de gemeente. Dit houdt in dat onder niet-JOGG-buurten ook buurten vallen die onderdeel zijn van JOGG-gemeenten.

De analyses hadden een explorerend karakter. We wilden vooral kijken naar de mogelijkheden om dergelijke analyses uit te voeren, nu en in de toekomst. Om die reden zijn alleen nog beschrijvende analyses uitgevoerd en zijn nog geen statistische toetsen gedaan.

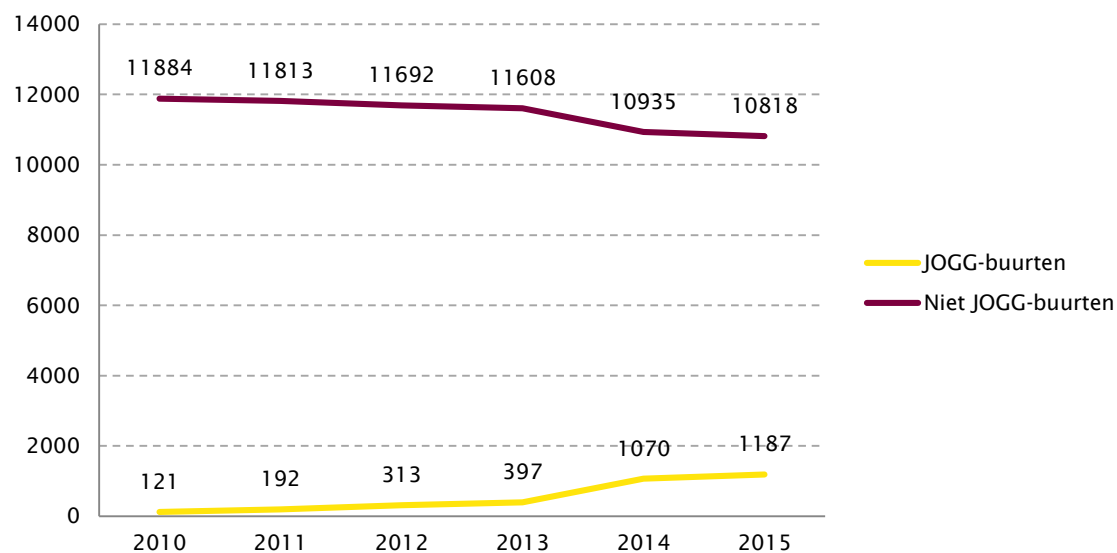
Figuur 5.1a Aantal gemeenten¹ in Nederland dat met de JOGG aanpak is gestart over de periode 2010 tot en met 1 september 2015

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht (bewerking: RIVM, 2015)

¹ exclusief Bonaire, Saba en Sint Eustatius

Figuur 5.1b Aantal buurten in Nederland dat met de JOGG aanpak gestart is over de periode 2010 tot en met 1 september 2015

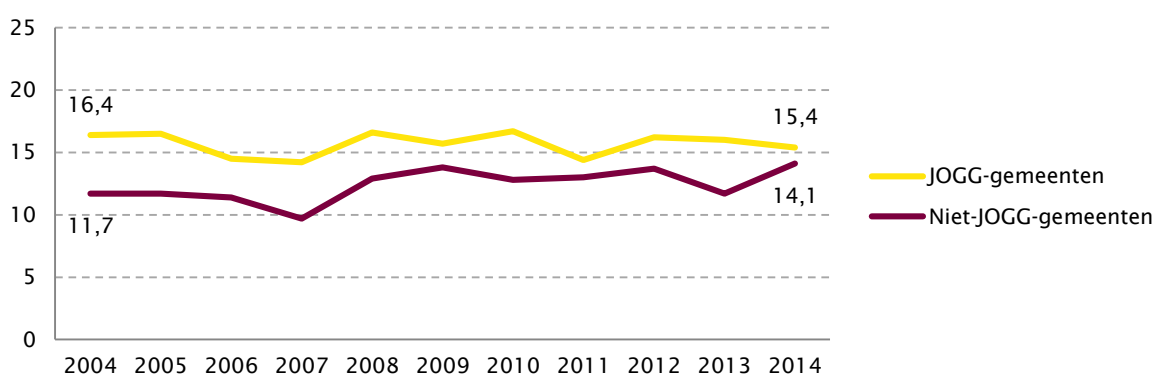

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht (bewerking: RIVM, 2015)

5.2 Trends in overgewicht en bewegen in JOGG-gemeenten en buurten

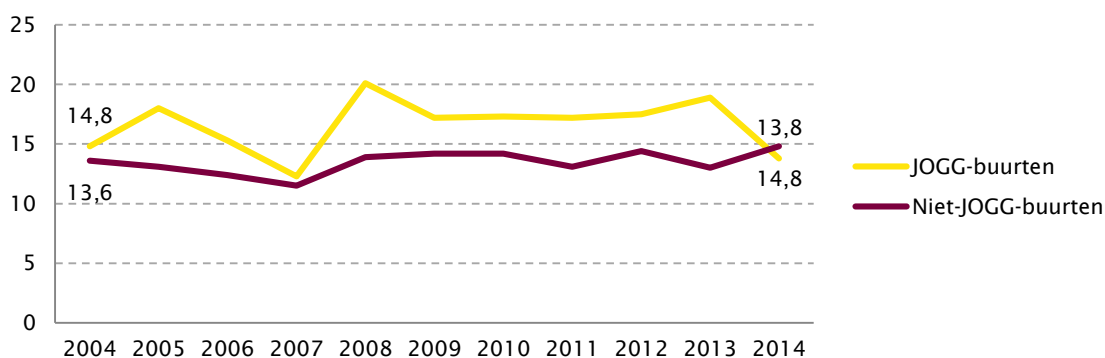
Uit een eerste verkenning van de GE-data bleek dat de ontwikkeling van overgewicht en beweeggedrag over tijd goed beschreven kan worden⁵². Het percentage overgewicht bij kinderen lijkt in JOGG-gemeenten hoger te liggen dan bij kinderen in niet-JOGG-gemeenten (figuur 5.2a). In 2004 is het percentage overgewicht bij kinderen in JOGG-gemeenten 16,4, terwijl dit percentage 11,7 is bij kinderen in niet-JOGG gemeenten. Tussen 2004 en 2014 lijkt dit verschil kleiner geworden, maar niet verdwenen (resp. 15,4 respectievelijk 14,1) (Figuur 5.2a). Hetzelfde beeld is zichtbaar voor kinderen in JOGG-buurten ten opzichte van niet-JOGG buurten (Figuur 5.2b).

Figuur 5.2a. Percentage kinderen (2-19 jaar) met overgewicht in JOGG gemeenten en in niet-JOGG-gemeenten over de periode 2004-2014

Bron: POLS 2004-2009, CBS Gezondheidsenquête 2010-2013, Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor 2014 CBS i.s.m. RIVM, en Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB) (bewerking: RIVM, 2015).

Figuur 5.2b. Percentage kinderen (2-19 jaar) met overgewicht in JOGG-buurten en in niet-JOGG-buurten over de periode 2004-2014

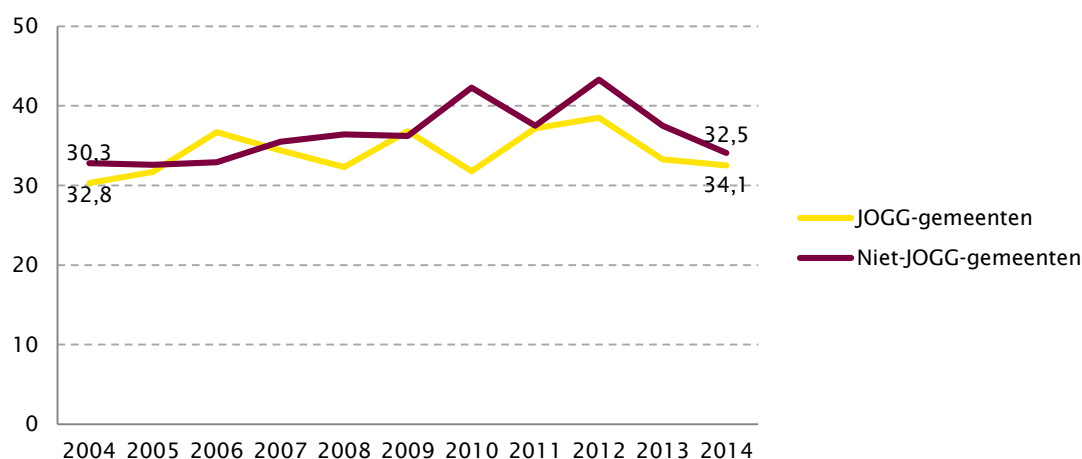
Bron: POLS 2004-2009, CBS Gezondheidsenquête 2010-2013, Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor 2014 CBS i.s.m. RIVM, en Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB) (bewerking: RIVM, 2015)

Voldoende bewegen

⁵² Voor een meer uitgebreide beschrijving van de analyses, zie bijlage VI.

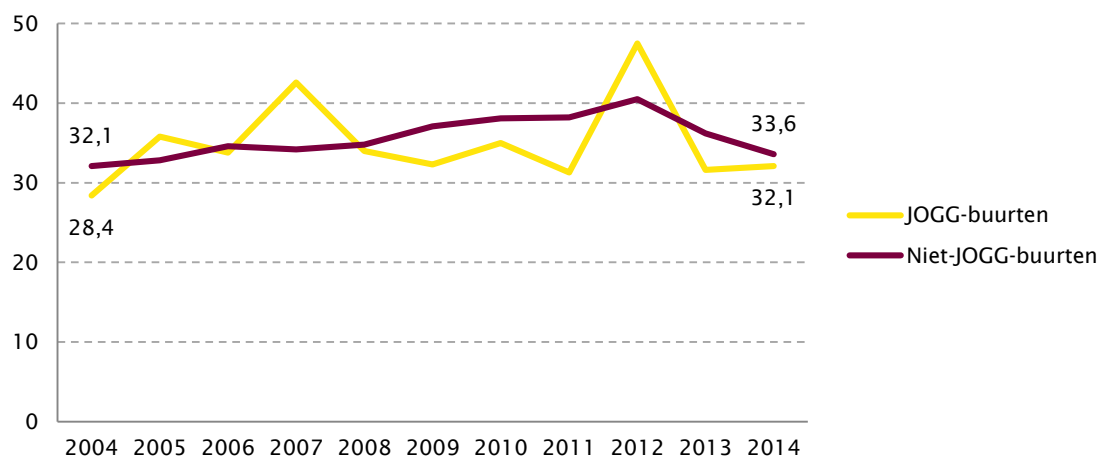
Over het ‘voldoende bewegen’ zijn (nog) geen data beschikbaar van kinderen van 2-11 jaar. In de GE worden vanaf 12 jaar data over bewegen verzameld. Onder 12-19 jarigen was in 2004 het percentage dat in JOGG-gemeenten aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB) voldeed 30,3, terwijl dit 32,8 procent was in niet JOGG-gemeenten. In 2014 was dit percentage 32,5 respectievelijk 34,1. Kijkend naar de buurten is het beeld meer diffuus. Er is geen duidelijke trend waarneembaar in het aandeel kinderen dat voldoende beweegt. Dit geldt zowel voor JOGG als voor niet-JOGG gemeenten en buurten.

Figuur 5.3a Percentage kinderen (12-19 jaar) dat voldoet aan de Nederlands Norm Gezond Bewegen in JOGG-gemeenten en in niet-JOGG-gemeenten over de periode 2004-2014

Bron: POLS 2004-2009, CBS Gezondheidsenquête 2010-2013, Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor 2014 CBS i.s.m. RIVM, en Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB) (bewerking: RIVM, 2015)

Figuur 5.3b Percentage kinderen (12-19 jaar) dat voldoet aan de Nederlands Norm Gezond Bewegen in JOGG-buurten en in niet-JOGG-buurten over de periode 2004-2014

Bron: POLS 2004-2009, CBS Gezondheidsenquête 2010-2013, Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor 2014 CBS i.s.m. RIVM, en Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB) (bewerking: RIVM, 2015)

Conclusie trendanalyse

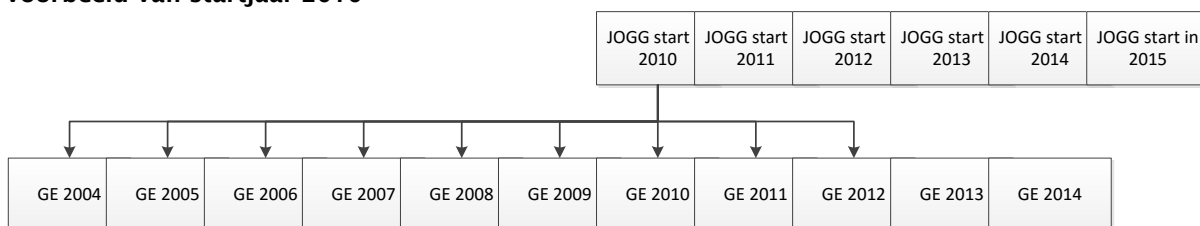
Op het oog lijken de percentages overgewicht in JOGG-gemeenten en buurten in de periode van 2004-2014 hoger te liggen dan in niet-JOGG-gemeenten en buurten. Voor voldoende beweging wisselt dit.

5.3 Mogelijkheden voor de toekomst

Om effecten van de JOGG-aanpak goed te kunnen onderzoeken, is het van belang om een aantal jaar voor de start van de JOGG-aanpak en een aantal jaar na de start van de JOGG-aanpak naar het overgewicht en beweeggedrag te kijken (voor- en nameting). Dit komt omdat de start van JOGG-aanpakken in gemeenten en buurten gefaseerd is over tijd (zie figuur 5.1a en 5.1b).

Hoe zo'n voor- en nameting eruit zou kunnen zien is weergegeven in figuur 5.4, voor kinderen wonend in een JOGG-gemeente die in 2010 is gestart. De data van kinderen in de GE 2010 wordt daarbij gebruikt als 0-meting. De data uit de GE 2009 wordt gebruikt voor de meting een jaar voor de start, de GE 2008 voor twee jaar voor de start et cetera. De GE uit 2011 en 2012 worden gebruikt om de ontwikkeling van overgewicht en beweeggedrag na één en twee jaar na de start van de JOGG-aanpak te berekenen. Dit kan in principe voor ieder startjaar worden berekend.

Figuur 5.4 Voor- en nameting o.b.v. van de Gezondheidsenquête per startjaar van JOGG, voorbeeld van startjaar 2010

Op dit moment beschikken we alleen nog over de data van de GE tot en met 2014. Voor de JOGG-gemeenten en buurten die in 2014 en 2015 zijn gestart, zijn nog geen nametingen beschikbaar. Om die reden kunnen nu nog geen trendanalyses gedaan worden van de 85 JOGG-gemeenten en 1187 JOGG-buurten. Voor het kunnen uitvoeren van dergelijke analyses zijn we bovendien afhankelijk van het aantal waarnemingen in de GE in JOGG gemeenten en buurten. Kijken we alleen naar overgewicht, dan zien we dat het aantal waarnemingen in de analyses erg afhankelijk is van het aantal gemeenten en buurten dat toestroomt, maar ook van de grootte van de gemeenten en buurten. Voor de wat grotere JOGG-gemeenten (zoals Amsterdam, Den Haag, Utrecht) die in 2010 zijn begonnen, is het aantal waarnemingen (N=253) groter dan voor de JOGG-gemeenten die in 2013 zijn begonnen, zoals Cuijk, Roermond en Stichtse Vecht (N=114). De aantallen waarnemingen van de voor- en nametingen in de JOGG-gemeenten en buurten wisselen tussen jaren met een maximaal afwijking van 140 waarnemingen.

Tabel 5.1 Aantal gemeenten en buurten en het aantal bijhorende waarnemingen uit de GE m.b.t. cijfers van overgewicht

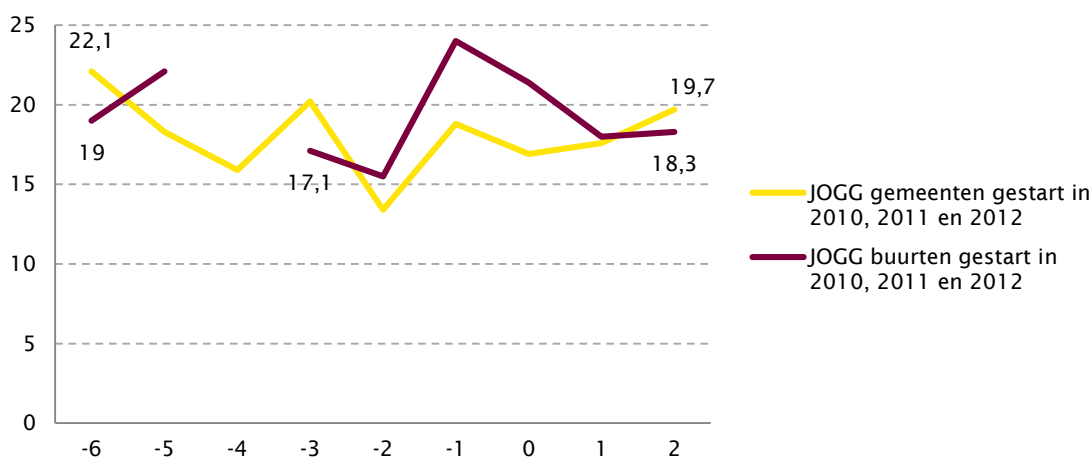
	Aantal gemeenten	Aantal kinderen/waarnemingen in deze gemeenten	Aantal buurten	Aantal kinderen/waarnemingen in deze buurten
0-meting van 2010	5	253	121	71
0-meting van 2011	5	162	71	31
0-meting van 2012	10	164	121	28
0-meting van 2013	8	114	84	27
0-meting van 2014	44	351	673	113
0-meting van 2015 ¹	13	18	117	0

Bron: CBS Gezondheidsenquête 2010-2013, Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor 2014 CBS i.s.m. RIVM (bewerking: RIVM, 2015)

¹ Ondanks dat er nog geen data van de GE 2015 beschikbaar zijn, zijn er wel kinderen wonend in de JOGG-gemeenten die in 2015 gestart zijn in de GE 2014. De definitie van een 0-meting (en die van de voor-en nametingen) is ruimer genomen, namelijk -0.49 tot +0.49

Om te illustreren hoe in de toekomst voor- en nametingen van JOGG-aanpakken in gemeenten en buurten er uit kunnen zien, worden onderstaand de resultaten beschreven van de 20 JOGG-gemeenten en 313 buurten die in 2010 tot en met 2012 zijn gestart. In de JOGG-gemeenten lijkt het percentage kinderen dat overgewicht heeft rond de 18 te schommelen (figuur 5.5). In de JOGG-buurten zijn grotere fluctuaties waar te nemen en lijkt het percentage rond de 18 à 19 te schommelen. Om een effect te meten van de veranderingen van overgewicht (of beweeggedrag) in JOGG-gemeenten en buurten zou deze lijn moeten worden afgezet tegen kinderen die op hetzelfde moment de GE hebben ingevuld, wonend in vergelijkbare gemeenten of buurten waar geen JOGG-aanpak is geïmplementeerd. In deze verkennende analyse is dit nog niet gedaan.

Figuur 5.5 Voor- en nametingen van het percentage kinderen (2-19 jaar) met overgewicht in JOGG-gemeenten en buurten

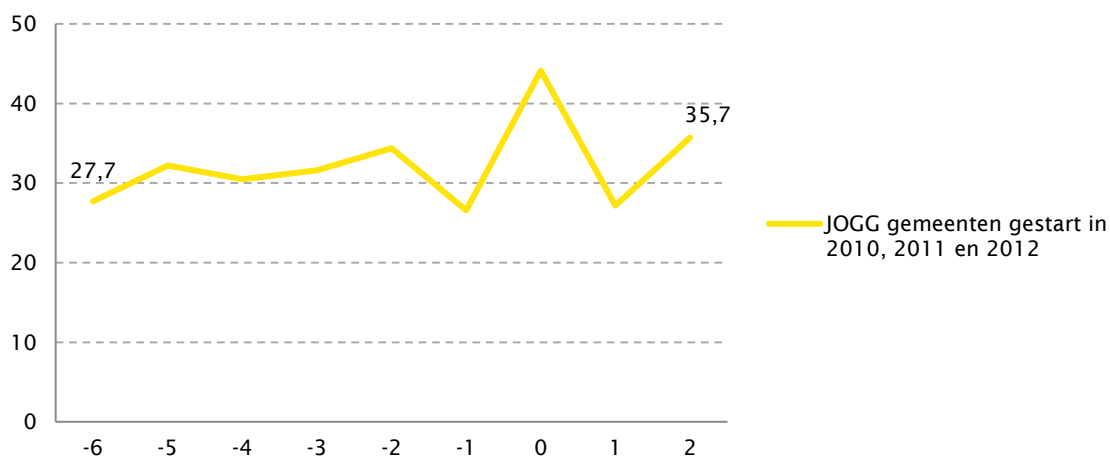
Bron: POLS 2004-2009, CBS Gezondheidsenquête 2010-2013, Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor 2014 CBS i.s.m. RIVM, en Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB) (bewerking: RIVM, 2015)

*Te weinig observaties n<50 om uitspraken te doen over % overgewicht in JOGG-buurten 4 jaar voor de start

Voldoende bewegen

Kunnen dezelfde analyses ook voor het voldoende bewegen plaatsvinden? In figuur 5.6 is de ontwikkeling van beweeggedrag van kinderen van 12-19 jaar in de 20 JOGG-gemeenten van zes jaar voor de start tot en met twee jaar na de start van de JOGG-aanpak weergegeven. Afgezien van de grote fluctuatie rondom de 0-meting lijkt het percentage dat aan de NNGB voldoet net boven de 30 te liggen. Er waren echter te weinig observaties om deze analyses voor JOGG-buurten te herhalen. Dit heeft te maken met het feit dat er minder observaties beschikbaar zijn omdat bewegen vanaf 12 jaar wordt gemeten, in tegenstelling tot overgewicht dat vanaf 2 jaar wordt gemeten.

Figuur 5.6 Voor- en nametingen van het percentage kinderen (12-19 jaar) dat voldoet aan de Nederlands Norm Gezond Bewegen in JOGG-gemeenten

Bron: POLS 2004-2009, CBS Gezondheidsenquête 2010-2013, Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor 2014 CBS i.s.m. RIVM, en Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB) (bewerking: RIVM, 2015)

*Te weinig observaties $n < 50$ om uitspraken te doen over % overgewicht in JOGG-buurtten

Conclusie verkennende trendanalyse

Het percentage overgewicht laat grote fluctuaties zien in JOGG-gemeenten en buurten over tijd, maar lijkt geen aanwijzingen te geven voor een daling van het percentage overgewicht in de eerste twee jaren na de start. Voor het voldoen aan de NNGB is door de grote fluctuaties niet goed te beoordelen of na de start met de JOGG-aanpak meer wordt bewogen. In de toekomst worden dergelijke analyses naar verwachting wel mogelijk.

5.4 Conclusie en aanbevelingen

We signaleren dat het op basis van de Gezondheidsenquête mogelijk moet zijn om in de toekomst de trends in overgewicht tussen JOGG en niet-JOGG-gemeenten of buurten te monitoren. Voor trends in bewegen is nog maar de vraag of dit kan. Dit is afhankelijk van de toestroom van JOGG-gemeenten in de komende jaren. Voor de vergelijking met niet-JOGG-gemeenten en buurten moeten kinderen uit niet-JOGG gemeenten en buurten met vergelijkbare buurtkenmerken en individuele kenmerken worden geselecteerd. Om de mogelijkheden van deze analyses verder te verbeteren, doen we de volgende aanbevelingen.

Trend analyses

In figuren 5.2 en 5.3 hebben we de trends in overgewicht en voldoende bewegen weergegeven in JOGG-gemeenten en niet-JOGG-gemeenten. Echter, in deze analyse was geen rekening gehouden met het moment waarop de JOGG-aanpak is gestart. Voor een effectonderzoek is het raadzaam om de methode te gebruiken zoals geïllustreerd in figuren 5.4-5.6. In die figuren zijn (nu nog) grote fluctuaties te zien in het percentage overgewicht en het voldoen aan de NNGB. Dit heeft voornamelijk te maken met de relatief weinig observaties die beschikbaar zijn voor JOGG-gemeenten, en voornamelijk JOGG-buurten. Om een goede schatting te maken van de prevalentie van overgewicht zijn ongeveer 900 observaties⁵³ nodig. Het samen nemen van 2010-2012 bood daarin nog onvoldoende soelaas ($n = 579$). Het samen nemen van de gemeenten en buurten die tot en met 2014 zijn gestart, is wel voldoende (n op 0 meting=1044). Voor bewegen zijn ongeveer 300 observaties nodig. Het samenvoegen van de jaren 2010-2012 (N op 0-meting=93) is niet genoeg voor een goede schatting van de prevalentie voldoen aan de NNGB. Het samennemen van de gemeenten die gestart zijn tot en met 2014 ($n = 234$) is evenmin voldoende.

In 2017 komen nieuwe gegevens over 2015 en 2016 beschikbaar. Dan zouden ook de JOGG-gemeenten en buurten die in 2013 en 2014 zijn gestart meegenomen kunnen worden in de analyses (met nametingen van één en twee jaar). Voor overgewicht kunnen de uitkomsten uit deze analyses in de rapportage van

⁵³ Formule op aanvraag beschikbaar bij auteur.

begin 2018 worden gepresenteerd. Voor het voldoen aan de NNGB zal bekeken moeten worden of er dan voldoende observaties zijn voor tenminste een 0-meting.

Tot slot, vanwege de mogelijk langzame invloed van de JOGG-aanpak op de ontwikkeling van overgewicht is een langere nameting aan te raden. In de rapportage van 2020 zouden nametingen van vier jaar voor alle JOGG-gemeenten die tot en met 2014 zijn gestart kunnen worden gebruikt. Wellicht kan er tegen die tijd ook voor de NNGB een nameting worden gedaan.

Effectmetingen

Om ook een effect van de JOGG-aanpak inzichtelijk te maken, moet rekening gehouden worden met veranderingen van overgewicht en beweeggedrag in gemeenten en buurten door bijvoorbeeld landelijk stimulerend beleid. Daarom is het van belang de ontwikkelingen van JOGG-gemeenten en buurten af te zetten tegen gemeenten en buurten zonder de JOGG-aanpak, zoals is gebeurd in figuren 5.2 en 5.3. Door een nieuwe toestroom van gemeenten en buurten die de JOGG-aanpak willen implementeren, kunnen op deze manier JOGG-gemeenten en buurten en niet-JOGG-gemeenten en buurten met elkaar worden vergeleken. Daarom geldt voor de effectmetingen dat de methode zoals geïllustreerd in de figuren 5.4-5.6 is aan te raden, afgezet tegen de ontwikkeling van overgewicht en beweeggedrag bij kinderen in niet-JOGG-gemeenten.

Echter, de JOGG-aanpak wordt over het algemeen ingezet in specifieke gemeenten en wijken waar de interventie het hardst nodig is (in samenhang met kenmerken van de gemeenten en buurten, zoals gemiddeld inkomen en opleidingsniveau). Daarom is het van belang de ontwikkelingen van overgewicht en beweeggedrag te vergelijken tussen gemeenten en buurten met en zonder JOGG-aanpak met dezelfde wijkkenmerken. Daarnaast is het aan te raden om ook op individueel niveau kenmerken vergelijkbaar te houden tussen kinderen in JOGG-gemeenten en buurten en niet-JOGG-gemeenten en buurten.

Toekomstige data: bewegen vanaf vier jaar en voeding

De GE verzamelt momenteel gegevens over beweeggedrag vanaf 12 jaar en ouder. Vanaf 2016 wordt dit vanaf vier jaar en ouder verzameld. Dit betekent dat in de rapportage van 2020 data van beweeggedrag bij kinderen van 4-19 jaar geanalyseerd zouden kunnen worden van JOGG-gemeenten die in 2016 en 2017 zijn gestart. Het zou hier dan wel enkel om een 0-meting en een meting van één en twee jaar na de start gaan. Hierbij moet eerst worden bekeken of voldoende observaties beschikbaar zijn. Op basis van de huidige aantallen JOGG-gemeenten, beschikbare observaties in de GE en powerberekeningen, lijkt die exercitie op dat moment nog niet haalbaar.

We hebben in dit hoofdstuk wel gesproken over gezonde leefstijl, maar hebben hiervoor alleen gekeken naar het beweeggedrag. Sinds 2014 worden binnen de GE echter ook gegevens verzameld over voeding (groente, fruit en visconsumptie; vanaf één jaar). Dit betekent dat voor de JOGG-gemeenten gestart in 2014 een 0-meting en nametingen van één en twee jaar voor de rapportage van 2018, en één tot en met vier jaar voor de rapportage van 2020, of eventueel een andere constructie waarbij meerdere jaren samen worden gevoegd. Hiervoor zal eerst een powerberekening gedaan moeten worden op basis van prevalentiecijfers van voeding onder kinderen.

Conclusie

Concluderend stellen we vast dat het waarschijnlijk is dat in de rapportage van 2018 aan de hand van gegevens uit de Gezondheidsenquête de mogelijke effecten van de JOGG-aanpak op overgewicht

inzichtelijk gemaakt kunnen worden. Op termijn zou dit wellicht ook mogelijk kunnen zijn voor bewegen (vanaf 4 jaar) en voor voeding.

6. Lokaal onderzoek

Analyses van landelijke data van het CBS staan (nog) niet toe om conclusies te trekken of in JOGG-gemeenten meer kinderen op gezond gewicht zitten, en hoe dat is gesteld in niet JOGG-gemeenten (zie hoofdstuk vijf). De verwachting is dat een dergelijke analyse op zijn vroegst pas in 2017 te maken valt, zodat hierover in de monitor over dat jaar (die begin 2018 zou moeten verschijnen) kan worden gerapporteerd.

Vanwege het ontbreken van een nationaal beeld is het zinvol om ook te kijken naar wat JOGG-gemeenten zelf rapporteren over de stand van zaken in hun projecten. Een van de pijlers van de JOGG-aanpak is immers wetenschappelijke begeleiding en evaluatie. Gemeenten worden binnen de JOGG-aanpak ook gestimuleerd om te monitoren en te evalueren (zie 2.1). In dit hoofdstuk kijken we daarom naar wat we leren uit de diverse lokale onderzoeken over de voortgang en effecten van de JOGG-aanpak. De opbouw van het hoofdstuk is als volgt. We beschrijven eerst kort de gehanteerde werkwijze (6.1). Vervolgens kijken we naar studies die expliciet iets zeggen over de ‘output’ en *outcome* van de lokale JOGG-aanpak, veelal monitor- en effectstudies (6.2). Vervolgens kijken we naar de studies die primair ingaan op de processen, ofwel de *input* en *throughput* (6.3). In beide paragrafen kijken we alleen naar de studies die we aantreffen buiten de G4 en buiten de gemeente Zwolle. In paragraaf 6.4 bestuderen we de studies afkomstig uit deze vijf ‘koploper-gemeenten’. We sluiten het hoofdstuk af met een korte conclusie.

6.1 Werkwijze

Bij het bestuderen van de diverse lokale rapporten was de werkwijze als volgt. Vanuit JOGG hebben medewerkers van het Mulier Instituut en van TNO 65 gemeenten bezocht om hen bij het monitoren en evalueren te ondersteunen. Daarbij is ook gevraagd naar de rapporten die over JOGG in de afgelopen twee jaar zijn verschenen (2014 en 2015). Bij de G4 en Zwolle buiten beschouwing gelaten, troffen we in totaal 28 rapportages aan. Deze evaluaties zijn afkomstig uit 20 verschillende JOGG-gemeenten of -regio's. Qua opzet variëren ze van uitgebreide rapporten tot compacte factsheets. Van de 28 hebben:

- 11 rapporten alleen betrekking op procesevaluaties (hoe verloopt de lokale samenwerking en is er bestuurlijk draagvlak?);
- 17 rapporten zijn monitors of effectstudies en bevatten (ook) cijfermateriaal over bereik en effecten van JOGG.

Van de 17 rapporten met cijfermateriaal over bereik en effecten van JOGG-aanpak hebben:

- 12 alleen een 0-meting. De 0-meting zegt iets over de stand van zaken bij aftrap van de JOGG-aanpak, en bevestigt veelal dat de JOGG-aanpak zich concentreert op wijken met gezondheidsproblemen (zie ook tabel 2.2 in hoofdstuk 2). Een 0-meting staat nu nog niet toe om iets te zeggen over bereik of effecten, maar vormt wel een basis om dergelijke informatie in de toekomst te verzamelen;
- 5 rapporten hebben cijfers over meerdere momenten in de tijd. Van deze vijf bieden twee de mogelijkheid om de ontwikkeling binnen JOGG-wijken te vergelijken met de ontwikkeling daarbuiten, en zo vast te stellen wat het ‘effect’ is van de JOGG-aanpak.

In dit hoofdstuk bespreken we alleen de meest relevante lokale studies. We kijken daarvoor naar de 5 rapporten met meerdere meetmomenten, naar twee van de meest uitgebreide procesevaluaties, en

naar de rapporten die zijn verschenen bij de vijf ‘koplopers’ van de JOGG-aanpak (de G4 plus Zwolle). In bijlage VII is een overzicht te vinden van alle lokale studies over 2014 en 2015 die we aantreffen.

6.2 Effectstudies en monitors (excl. koplopers)

De uitkomsten van de diverse JOGG-monitors kunnen gebaseerd zijn op reeds bestaande gegevens of gegevens die voor de evaluatie zijn verzameld via (erkende) vragenlijsten en fitheidstesten. Bij veertien van de zeventien studies zijn de data zelf verzameld, al dan niet volgens gevalideerde vragenlijsten of onder begeleiding van de regionale GGD, en in drie gevallen is gebruik gemaakt van bestaande data van de GGD en JGZ.

Zoals gezegd bevatten vijf van zeventien rapporten cijfers over meerdere momenten in de tijd, wat het mogelijk maakt om iets te zeggen over de ontwikkelingen gedurende de JOGG-aanpak. Dit betreft de volgende JOGG-gemeenten: Breda, Dordrecht, Haarlem, Haarlemmermeer en Purmerend. Twee daarvan, Breda en Purmerend, staan ook toe om de ontwikkeling in JOGG-wijken te vergelijken met andere wijken.

6.2.1 Breda

JOGG-aanpak

In 2011 zijn organisaties in Breda gestart met de activiteiten binnen de JOGG-aanpak. De gemeente Breda en de GGD West-Brabant zijn gaan samenwerken met publieke en private partijen, zoals scholen, sportclubs, huisartsen, supermarkten en woningbouwverenigingen om overgewicht onder kinderen in bepaalde wijken terug te dringen. De gemeente en GGD hebben een faciliterende en verbindende rol in de lokale JOGG-aanpak. De daadwerkelijke uitvoering komt steeds meer te liggen bij betrokken organisaties. De Bredase wijken Geeren-Noord/-Zuid en Heuvel zijn aangewezen als JOGG-wijken. In deze wijken is het percentage inwoners met overgewicht en een ongezonde leefstijl hoger dan in de rest van Breda. De betrokken organisaties hebben sinds 2011 gezonde activiteiten in deze wijken georganiseerd, zoals een beweegschoolplein, de Gezonde Sportkantine en peutergym.

Aanpak onderzoek

Voor de evaluatie, uitgevoerd door de gemeente Breda en GGD West-Brabant, wordt gebruik gemaakt van het GGD-onderzoek dat elke vier jaar plaatsvindt. Dit onderzoek brengt de algemene gezondheid van kinderen in kaart. In de evaluatie worden gegevens voor het jaar 2008 en 2013 gepresenteerd. In 2008 waren de JOGG-activiteiten nog niet gestart. Voor beide jaren worden per wijk de resultaten op het gebied van gewicht, voeding en beweging afgezet tegen een niet JOGG-wijk en de gemeente als geheel.

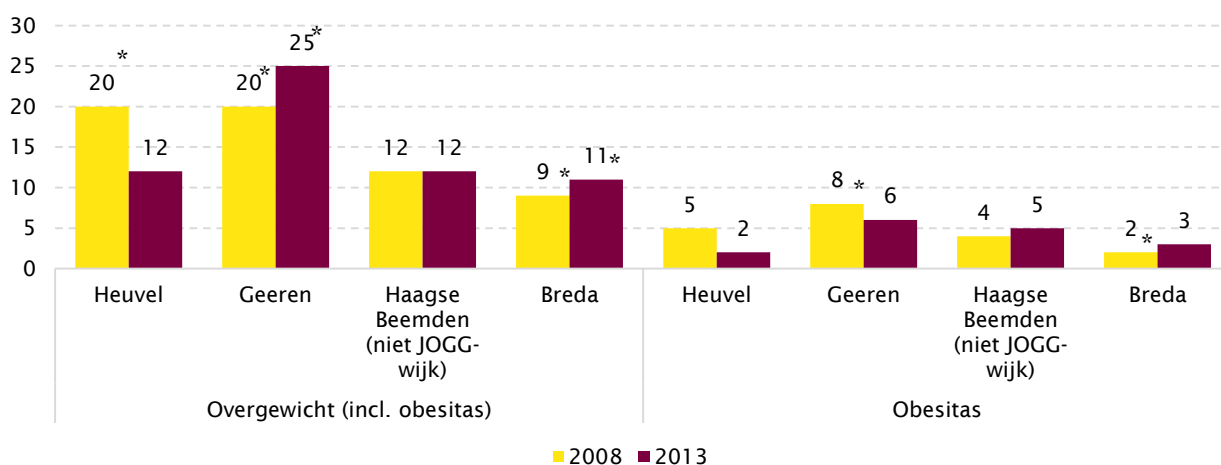
Uitkomsten onderzoek

De voornaamste uitkomsten uit het Bredase onderzoek over de periode 2008-2013 zijn:

- Overgewicht heeft zich in één JOGG-wijk gunstiger ontwikkeld dan in de rest van Breda en in één andere wijk ongunstiger (zie figuur 6.1);
- Obesitas onder kinderen is in beide JOGG-wijken gedaald waar dat in heel Breda niet zo is (zie figuur);
- Er is geen (significante) verandering in groenteconsumptie waarneembaar, noch in de JOGG-wijken en ook niet daarbuiten.

- Bredase kinderen zijn significant meer fruit gaan eten. Voor de JOGG-wijken zijn de percentages niet significant veranderd, maar volgen zij wel de trend van Breda.
- Het ontbijtgedrag heeft zich zowel in Breda als in de JOGG-wijken positief ontwikkeld. In 2013 ontbijten meer kinderen vijf keer per week of vaker dan in 2008. Op het gebied van sport en bewegen wijzen cijfers in beide JOGG-wijken op positieve ontwikkelingen (meer kinderen die lid zijn van sportverenigingen, meer kinderen die minimaal zeven uur bewegen), maar de verschillen zijn vrijwel nergens significant.

Figuur 6.1 Kinderen (0-11 jaar) met overgewicht en obesitas in de JOGG-wijken, een niet JOGG-wijk en Breda als geheel voor 2008 en 2013 (in procenten)

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht Breda, 2015 (bewerking: Mulier Instituut, 2016)

* Significante resultaten

Conclusie

In Breda laat de JOGG-aanpak op onderdelen een positieve ontwikkeling in de gezondheidssituatie van kinderen zien. De kinderen in de JOGG-wijken lijken op weg te zijn naar een gezonder voedingspatroon. De verschillen zijn echter niet altijd significant en bovendien wijken de ontwikkelingen, als die er zijn, ook niet altijd af van het beeld voor Breda als geheel.

6.2.2 Purmerend

JOGG-aanpak

Veel kinderen in Purmerend zijn te zwaar. De gemeente is daarom in 2012 gestart met de wijkgerichte JOGG-aanpak waarin lokale partners zich actief inzetten voor een gezonde leefstijl onder kinderen. De inzet van de activiteiten vindt plaats in de wijken Overwhere en Wheermolen. Het doel is dat het aantal 0- tot en met 18-jarigen met overgewicht in deze JOGG-wijken in 2016 niet hoger is dan in 2011. JOGG-Purmerend sluit als uitgangspunt aan bij bestaande activiteiten van partners in de wijken, zoals projectweken en sportdagen van scholen, maar ook bij stedelijke activiteiten. Er wordt gebruik gemaakt van de thema-aanpakken DrinkWater en Gratis Bewegen, daarnaast wordt ook ingezet op Gezonde Schoolkantines en worden onder andere workshops verzorgd over gezond (op)voeden.

Aanpak onderzoek

Er wordt gebruik gemaakt van cijfers van de Jeugdgezondheidszorg (JGZ). Zij meten de lengte en het gewicht tijdens contactmomenten met 2-, 4-, 5-, 10- en 14-jarigen. Cijfers voor 2011 dienen als 0-meting en cijfers uit 2014 als 1-meting.

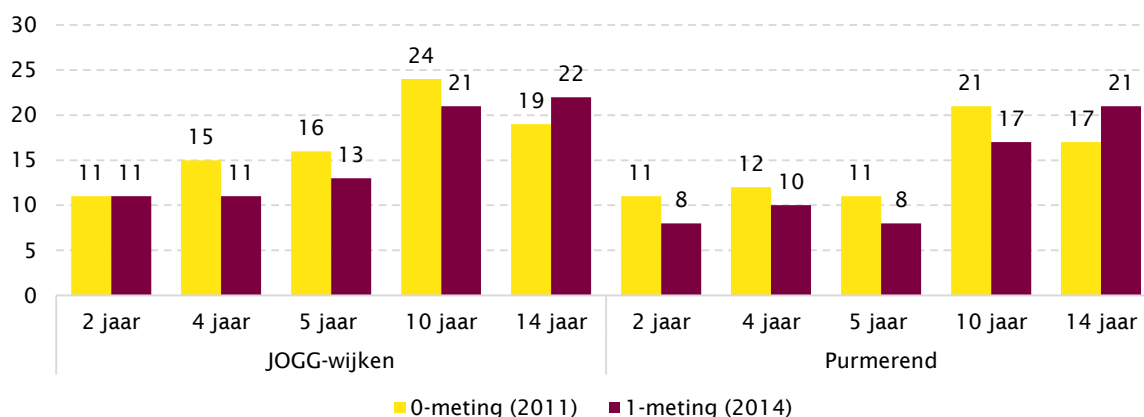
Uitkomsten onderzoek

De uitkomsten zijn gepubliceerd in een factsheet. Daaruit blijkt dat:

- Het aandeel 4-, 5- en 10-jarigen met overgewicht in de JOGG-wijken is, evenals in Purmerend, gedaald ten opzichte van 2011.
- Het aandeel 2-jarigen met overgewicht is in de JOGG-wijken gelijk gebleven, waar dat in Purmerend is afgenomen.
- Bij de 14-jarigen is een toename in overgewicht waarneembaar. Dit geldt niet alleen voor de JOGG-wijken, maar voor heel Purmerend.

Voor alle cijfers geldt overigens dat het factsheet niet vermeld of deze veranderingen significant zijn.

Figuur 6.2 Kinderen in Purmerend met overgewicht tijdens de 0-meting en 1-meting, naar leeftijd (in procenten)

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht Purmerend, 2015 (bewerking: Mulier Instituut, 2016)

Conclusie

Over het algemeen lijkt het aandeel kinderen met overgewicht in de JOGG-wijken te zijn afgenomen. Dit blijkt echter geen unieke ontwikkeling want de gemeente Purmerend als geheel laat hetzelfde beeld zien.

6.2.3 Dordrecht

JOGG-aanpak

In de wijk Dordrecht-West kampt ruim één op de drie kinderen met (ernstig) overgewicht. In juni 2012 is 'Doe ff Gezond' gestart, een programma om jongeren weer op gezond gewicht te krijgen. Dienst Gezondheid & Jeugd en Sportbedrijf Dordrecht zijn, namens de gemeente Dordrecht, de initiatiefnemers van 'Doe ff Gezond'. 'Doe ff Gezond' richt zich op kinderen en jongeren in de leeftijd van 0 tot 23 jaar uit JOGG-wijk Dordrecht-West, ouders, verzorgers en professionals. In JOGG-wijk Dordrecht-West deden in het schooljaar 2014-2015 twaalf van de in totaal dertien basisscholen mee aan 'Doe ff Gezond'. Samen met publiek-private partners en de JOGG-regisseur kijken scholen naar wat op het gebied van voedings- en beweeggedrag kan worden verbeterd.

Aanpak onderzoek

In 2014 zijn, in samenwerking met een thuis- en jeugdgezondheidszorgorganisatie, voor de vierde achtereenvolgende keer fittesten en vragenlijsten op deze scholen afgenomen. De fittesten worden ieder jaar in groep 3 tot en met 8 uitgevoerd. Leerlingen uit groep 6, 7 en 8 vulden daarnaast nog een vragenlijst in over sporten, bewegen, voeding en water drinken. De overgewichtcijfers worden in het factsheet vergeleken met cijfers over heel Dordrecht - maar die zijn uit een andere bron en daarom feitelijk niet goed vergelijkbaar.

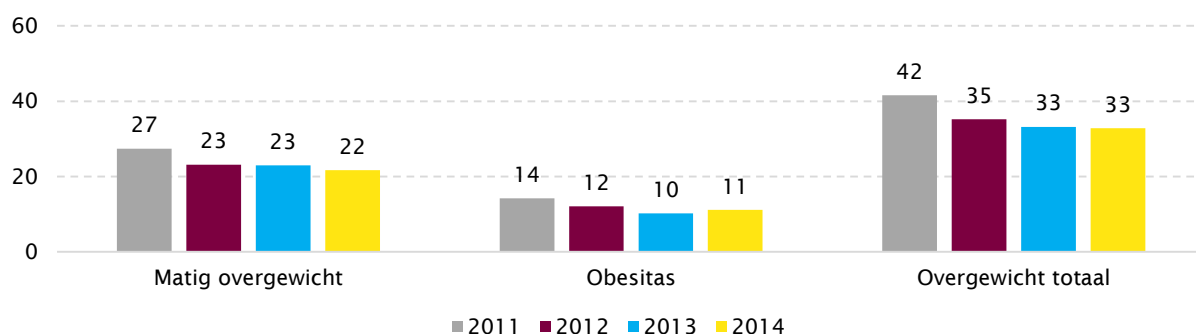
Uitkomsten onderzoek

Uit de rapportage komt het volgende beeld naar voren:

- Op vier van de acht onderdelen van de fittest scoren de kinderen in 2014 beter dan in 2013. Ten opzichte van 2012 scoren zij op drie onderdelen beter. Op één van de onderdelen scoren zij slechter dan in 2012 en 2013.
- Het aandeel leerlingen uit groep 6 t/m 8 dat lid is van een sportvereniging bedraagt 66 procent in 2014. In 2012 was dit nog 60 procent.
- Het percentage kinderen met overgewicht ligt in 2013 en 2014 iets lager dan in 2012 en zeker iets lager dan in 2011 (zie figuur 6.3). De grootste ontwikkelingen deden zich voor tussen 2011 en 2012 en tussen 2012 en 2013. Tussen 2013 en 2014 veranderde er weinig in het overgewicht. De cijfers van de JGZ, die jaarlijks alle kinderen in groep 2 en 7 meten en wegen tijdens het Periodiek GezondheidsOnderzoek (PGO), laten zien dat in de JOGG-wijk Dordrecht West sinds 2011-2012 een lichte daling optreedt in het overgewicht van kinderen. Dit doet zich in de rest van Dordrecht niet voor.
- Het aantal leerlingen in de wijk dat iedere dag fruit eet, is de afgelopen jaren licht gestegen, terwijl het aantal leerlingen dat dagelijks groente eet, licht is gedaald.
- In 2013 is actief ingezet op het stimuleren van water drinken en ontmoedigen van het drinken van zoete dranken. Vergeleken met 2013 jaar wordt in 2014 minder water gedronken. Eén op de vijf drinkt meer dan drie glazen zoete dranken per dag. Dat is minder dan in 2013, toen één op de drie leerlingen meer dan drie glazen zoete dranken per dag dronk.

Voor alle cijfers geldt dat het factsheet niet vermeld of deze veranderingen significant zijn.

Figuur 6.3 Kinderen met overgewicht en/of obesitas op Doe ff Gezond Scholen^a in Dordrecht-West voor 2011 tot en met 2014 (in procenten)

Bron: Doe ff Gezond in Dordrecht (2015) (bewerking: Mulier Instituut, 2016)

^aNegen scholen in 2011, 10 in 2012, 11 in 2013 en 12 scholen in 2014

Conclusie

In Dordrecht lijkt de JOGG-aanpak enig succes te boeken. Op onderdelen zijn positieve ontwikkelingen zichtbaar. JGZ-cijfers lijken te bevestigen dat de ontwikkeling in het gewicht van lagere schoolkinderen in de JOGG-wijk gunstiger is dan in de rest van Dordrecht. Voor de andere cijfers geldt dat er geen vergelijking mogelijk is met cijfers voor andere wijken of de rest van Dordrecht. De resultaten zijn daarmee als hoopvol, doch fragiel te bestempelen.

6.2.4 Haarlem

JOGG-aanpak

Haarlem is sinds 1 juni 2012 een JOGG-gemeente. Met de JOGG-aanpak wil de gemeente Haarlem samen met de jeugd, overige bewoners en organisaties een zo gezond mogelijke omgeving voor de jeugd realiseren.

Aanpak onderzoek

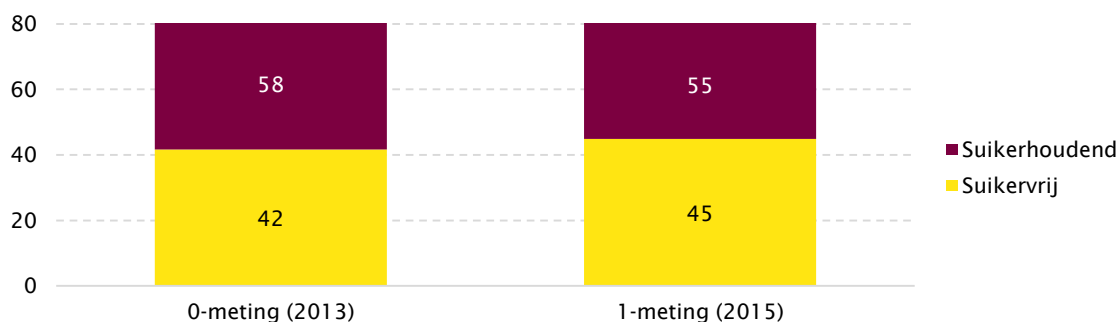
In het voorjaar van 2013 is onderzoek gedaan naar de drankinname in JOGG-wijk Westoever Noord Buitenspaarne. Kinderen uit groep 6, 7 en 8 van drie basisscholen in de wijk hebben een vragenlijst ingevuld. De meting is in 2015 herhaald en is uitgevoerd op dezelfde basisscholen, plus een school die ten tijde van de 0-meting nog geen akkoord had met JOGG. In tegenstelling tot de 0-meting worden tijdens de 1-meting geen fysieke metingen uitgevoerd. De resultaten worden niet afgezet tegen andere wijken in Haarlem of de gemeente als geheel. JOGG-Haarlem is een samenwerking aangegaan met de opleiding Sport en Leefstijl van de Hogeschool InHolland. Vierdejaars studenten verrichten jaarlijks onderzoek naar de leefstijl van de kinderen in de JOGG-wijk.

Uitkomsten onderzoek

Uit het rapport blijkt het volgende:

- Een kwart van de jongeren (25%) drinkt in 2015 water, dit is een voortuitgang ten opzichte van de 0-meting (23%). Echter, dit verschil is niet significant. Ook wat betreft andere typen drank zijn geen significante veranderingen waar te nemen.
- In 2015 ligt het aandeel suikervrije dranken bij kinderen op 45%, tegen 42% in 2013 (figuur 6.4). Echter, de verschillen ten opzichte van de 1-meting zijn niet significant.

Figuur 6.4 Het drinken van suikerhoudende en suikervrije dranken door kinderen in Haarlem tijdens de 0-meting en 1-meting (in procenten)

Bron: Aarts & Vreeburg, 2015 (bewerking: Mulier Instituut, 2016)

Conclusie

We zien dat het percentage water drinken ten opzichte van de meting in 2013 is toegenomen, evenals het drinken van suikervrije dranken. Echter, deze veranderingen zijn niet significant, wat maakt dat (nog) niet gesteld mag worden dat het drinkgedrag in Haarlem zich positief ontwikkeld heeft.

6.2.5 Haarlemmermeer

JOGG-aanpak

De eerste activiteiten in het kader van JOGG-Haarlemmermeer hebben plaatsgevonden in het najaar van 2013. De JOGG-aanpak in Haarlemmermeer richt zich op twee wijken waar het percentage jeugdigen (en volwassenen) met overgewicht hoog is, namelijk Hoofddorp-Overbos en Zwanenburg. Ook is ervoor gekozen om de focus te leggen op de doelgroep 0-12 jaar. Om draagvlak te creëren en te behouden is er een lokale organisatiestructuur opgezet. De JOGG-regisseur en de buurtsportcoaches bekleden daarin een belangrijke functie. In beide JOGG-wijken is een buurtsportcoach actief. De buurtsportcoaches ondersteunen de JOGG-regisseur en zijn een belangrijke schakel richting de partijen in de wijken. De thema-aanpak DrinkWater wordt ingezet in Haarlemmermeer.

Aanpak onderzoek

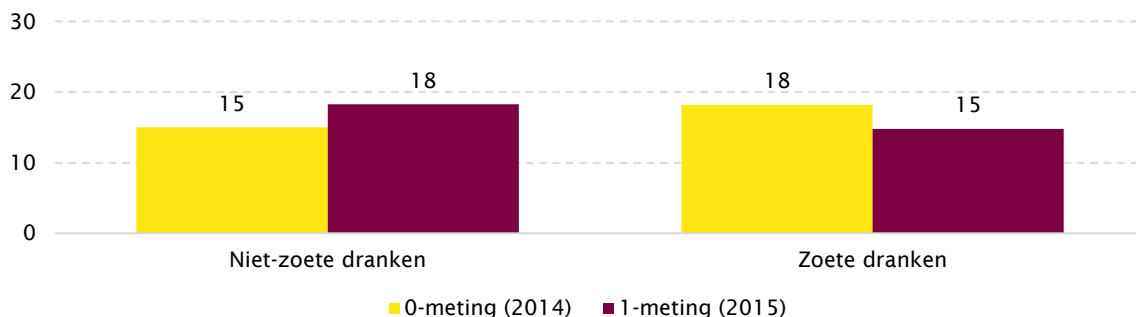
Op scholen in de JOGG-wijken is, door de gemeente en GGD Kennemerland, zowel een 0- als 1-meting verricht naar het drinkgedrag van kinderen in de onder- en bovenbouw. De 1-meting bestond uit een vragenlijst voor ouders van kinderen in de groepen 3,4 en 5 (de onderbouw) van de basisschool en een vragenlijst voor kinderen in de bovenbouw van de basisschool (groepen 6,7 en 8). Tijdens de 0-meting werden daarnaast van kinderen in groep 3 van de onderbouw en groep 6 van de bovenbouw nog metingen van lengte en gewicht uitgevoerd met berekende overgewichtpercentages. De vragenlijst van de 0-meting bevatten vragen over vier thema's: voeding, drinken, sport en bewegen en leefomgeving. De vervolgmeting heeft zich gericht op het thema drinken en bevat alleen de vragen over drinken uit de 0-meting. De uitkomsten zijn niet vergeleken met andere wijken in Haarlemmermeer of met de gemeente als geheel. Wat betreft overgewichtcijfers is gebruik gemaakt van een groeistudie waarin door de GGD cijfers over lengte en gewicht worden verzameld van de Haarlemse jeugd in de leeftijd van 4 tot 19 jaar. Het gaat hierbij om cijfers over de schooljaren 2009/2010 tot en met 2012/2013. Recentere cijfers waren nog niet beschikbaar.

Uitkomsten onderzoek

Het onderzoek laat het volgende beeld zien:

- Het drinken van niet-zoete dranken is in de onderbouw gestegen en het drinken van zoete dranken is, volgens opgave van ouders, gedaald (zie figuur 6.5). Ook kinderen in de bovenbouw geven aan minder vaak zoete dranken en vaker water of thee zonder suiker te drinken.
- Uit cijfers van GGD Kennemerland blijkt dat het overgewicht onder Haarlemmermeerse kinderen en jongeren in de periode 2010 tot en met 2013 - de periode vóór JOGG - is afgenomen van 16 procent in 2010 naar 13 procent in 2013.
- Voor de cijfers geldt overigens dat het rapport niet vermeld of deze veranderingen significant zijn.

Figuur 6.5 Het drinken van zoete en niet-zoete dranken door basisschoolkinderen uit groep 3, 4 en 5 in Haarlemmermeer tijdens de 0-meting en 1-meting, opgegeven door de ouders van de kinderen (in aantal glazen per week)

Bron: Jongeren Op gezond Gewicht Haarlemmermeer (bewerking: Mulier Instituut, 2016)

Conclusie

De afname in het drinken van zoete dranken door basisschoolleerlingen wijst mogelijk op een positief effect van de JOGG-aanpak, dan wel DrinkWater-aanpak in de JOGG-wijken. Er is een basis gelegd om te blijven monitoren.

6.3 Procevaluaties (exclusief koplopers)

In hoofdstuk 1 stipten we al aan dat het geen eenvoudige opgave is om de effectiviteit van de JOGG-aanpak in het terugdringen van overgewicht te onderzoeken. Het monitoren van meer procesmatige aspecten lijkt beter haalbaar. Om die reden zullen we ook enkele procesevaluaties uitlichten.

Van de 15 procesevaluaties worden de twee meest volledige evaluaties uitgelicht. Het gaat hierbij om de procesevaluaties van de JOGG-aanpak in Haarlemmermeer en in Noord-Veluwe. In deze evaluaties wordt aandacht besteed aan de verschillende aspecten van de JOGG-aanpak, namelijk lokale organisatie, de vijf JOGG-pijlers, communicatie, thema-aanpak en/of het programma Gezonde Omgeving.

6.3.1 Haarlemmermeer

JOGG-aanpak

Haarlemmermeer is in het najaar van 2013 gestart met activiteiten binnen de JOGG-aanpak die zich richten op twee wijken, namelijk Hoofddorp-Overbos en Zwanenburg. De focus ligt op de doelgroep kinderen 0-12 jaar. In beide JOGG-wijken is een buurtsportcoach actief.

Aanpak evaluatie

In de procesevaluatie wordt in kaart gebracht wat de inspanningen zijn geweest op onderdelen als lokale organisatie, JOGG-pijlers, communicatie, thema-aanpak Drinkwater en in de JOGG-wijken. Tevens wordt in beeld gebracht wat de inspanningen hebben opgeleverd en wat daarbij succes- en faalfactoren zijn geweest. De evaluatie is gebaseerd op meerdere bronnen, namelijk een logboek met activiteiten, documentenanalyse, literatuur, andere gemeenten, eigen onderzoek en er zijn evaluatiegesprekken gevoerd met de betrokken professionals.

Uitkomsten evaluatie

- JOGG-Haarlemmermeer heeft ingezet op het enthousiasmeren van andere partijen. Daarnaast is een lokale organisatiestructuur ingericht om de JOGG-aanpak vorm te geven. Deze inspanningen hebben volgens de auteurs van het rapport geleid tot een verandering in kennis, bewustwording en attitude bij professionals van diverse organisaties en instellingen. Steeds meer organisaties en professionals blijken in te zien dat zij in de JOGG-aanpak een rol hebben. Dit uit zich doordat zij met JOGG-Haarlemmermeer contact opnemen met ideeën of om te vragen of en hoe ze mee kunnen doen.
- In de afgelopen twee jaar is de insteek vooral naar buiten gericht geweest. Intern zijn stappen gezet op het aanhaken op de sociaalmaatschappelijke beleidsterreinen (jeugd, onderwijs, sport). De inzet op politiek bestuurlijk draagvlak heeft onder andere geresulteerd in (extra) investeringen in sport- en beweegaanbod. Zo is vanuit gemeentelijk speelruimtebudget circa 120.000 euro geïnvesteerd in het omvormen van vier trapveldjes naar kunstgrasveldjes (twee in beide JOGG-wijken) en is de omgeving van scholen veiliger en beweegvriendelijker gemaakt. Daarnaast is het thema gezonde leefstijl opgenomen in de sportnota en gezonde leefstijl.
- Zorgverzekeraar Zorg en Zekerheid levert financiën, communicatie- en mens- en denkkraft. Stichting Zorg en Zekerheid heeft over de periode 2012-2016 75.000 euro beschikbaar gesteld dat door JOGG-Haarlemmermeer besteed is aan activiteiten.
- Vitaliteitsprogramma BOOM! is een initiatief van Sportservice Haarlemmermeer en Delta Development Group. Werknemers kunnen dankzij dit programma deelnemen aan sport- en beweegactiviteiten, waaronder bootcamp of wandelen. Vier bedrijven participeren in het programma en de activiteiten zijn toegankelijk voor bewoners.
- Voor de DrinkWater-aanpak is de mascotte Druppie ontwikkeld. Waterleidingbedrijf PWN heeft de ontwikkeling van Druppie gefinancierd. Activiteiten met betrekking tot het thema-aanpak DrinkWater zijn uitgevoerd op scholen en kinderdagverblijven. Via het beschikbare PR-materiaal als de bidons, posters en flyers is de boodschap volgens professionals concreet en tastbaar. Hun indruk is dat meer kinderen water drinken.
- Wat betreft de JOGG-wijk Zwanenbrug geldt dat Sportservice Haarlemmermeer in 2014 ruim 400 beweegmomenten heeft georganiseerd waarin bijna 6000 deelnemers aan meededen. In het begin was er veel weerstand van ouders, inmiddels ervaren zij het als positief. Dit geldt ook voor de scholen. In de wijk Overbos zijn in 2014 zo'n 350 beweegmomenten georganiseerd met ruim 5.300 deelnemers.
- De inzet op publiek-private samenwerking heeft geleid tot een aantal concrete samenwerkingen met en bijdragen van het bedrijfsleven. Verschillende zorg-, sport- en welzijnsorganisaties zitten met elkaar om tafel, weten elkaar naar eigen zeggen te vinden en weten hoe zij overgewicht moeten signaleren en kinderen moeten doorverwijzen. Toch wordt ook geconstateerd dat het lastig is om tot een duurzame samenwerking te komen. Professionals in de JOGG-wijken geven aan dat het aanhaken van de middenstand bij de JOGG-aanpak nog wordt gemist. Uit evaluatiegesprekken met professionals blijkt dat zij van mening zijn dat de communicatie beter kan.

Conclusie

De conclusie van de procesevaluatie is dat de aanpak in drie jaar tijd heeft geleid tot diverse samenwerkingsverbanden (ook tussen partijen die normaliter niet zo snel de samenwerking met elkaar zouden opzoeken), bewustwording bij professionals, veel activiteiten en initiatieven en een verbetering van preventie en zorg. JOGG-Haarlemmermeer is tevreden over wat in Haarlemmermeer in de afgelopen jaren met de JOGG-aanpak is neergezet en wat er is bereikt. Gesteld wordt dat de JOGG-aanpak op

koers ligt, maar dat een lange adem nodig is om de doelen te bereiken. Als aandachtspunt wordt het borgen van draagvlak bij bestaande en nieuwe samenwerkingspartners genoemd. Politiek-bestuurlijk draagvlak en publiek-private samenwerking zijn volgens JOGG-Haarlemmermeer de twee pijlers die extra aandacht moeten krijgen, bijvoorbeeld via een integraal gezondheidsbeleid en het organiseren van bijeenkomsten en regionale bedrijfsproposities.

6.3.2 Noord-Veluwe

JOGG-aanpak

De zes gemeenten Elburg, Ermelo, Harderwijk, Nunspeet, Oldebroek en Putten hebben ervoor gekozen zich gezamenlijk in te zetten voor een gezonde en actieve leefstijl voor jeugd en jongeren in de regio Noord-Veluwe. Eind 2013 is de gezamenlijk ingediende subsidieaanvraag 'Actieve en Gezonde Leefstijl Jeugd en Jongeren' gehonoreerd. Naast deze provinciale subsidie is door de zes gemeenten zelf ook budget vrijgemaakt voor de aanpak. Noord-Veluwe zet met de JOGG-aanpak in op een afname van overgewicht en het stimuleren van een gezond voedings- en beweegpatroon. Hieraan geven zij uitvoering door middel van onder andere de thema-aanpakken DrinkWater en Gratis Bewegen, de Gezonde Kantine en Gezonde School, publiek-private samenwerking en ouderbetrokkenheid.

Aanpak evaluatie

Na afloop van de projectperiode 2014-2016 staat een eindevaluatie van de aanpak in Noord-Veluwe gepland. Deze evaluatie zal bestaan uit een effect- en procesevaluatie. Voor de periode 1 januari 2014 tot en met 1 januari 2015 is door de lokale JOGG regisseurs en de regionale JOGG-projectleider een tussentijdse procesevaluatie uitgevoerd. De activiteiten van de lokale JOGG-regisseurs zijn gemonitord via een zelfontwikkelde registratietool. Deze tool vullen regisseurs maandelijks in en dit wordt in het regionale overleg besproken. De gespreksverslagen van dit overleg en de registratietool hebben als input gediend voor de tussentijdse procesevaluatie. Daarnaast neemt de JOGG-adviseur samen met de regionale projectleider per gemeente de landelijke voortgangstool af. Ook bespreken de regisseurs maandelijks de regionale samenwerking en voortgang. Deze gesprekken hebben tevens als input gediend voor de procesevaluatie.

Uitkomsten evaluatie

Uit de evaluatie komt onder andere het volgende naar voren:

- Alle regionale regisseurs zijn aan de slag gegaan met het thema water drinken. Frisdrank wordt tijdens georganiseerde activiteiten vervangen door water. Met name in basisonderwijs, kinderopvang en peuterspeelzalen wordt aandacht geschonken aan water drinken.
- In aanloop naar de thema-aanpak Groente, waar Noord-Veluwe voorjaar 2016 mee start, is er veel aandacht geweest voor gezond snacken. In alle zes de gemeenten is tijdens de avondvierdaagse veel aandacht geweest voor gezonde traktaties.
- 26 van de 51 basisscholen en de helft van de scholen voor voortgezet onderwijs in de regio Noord-Veluwe zijn aan de slag gegaan met de Gezonde School-aanpak.
- 63 procent van de kantes op VO-scholen (7 van de 11) verwacht te voldoen aan de criteria brons van de Gezonde Kantine van het Voedingscentrum. In twee van de zes gemeenten wordt momenteel nog niet ingezet op de Gezonde School Kantine.
- Alle gemeenten schenken aandacht aan de Gezonde Sportkantine. Dit heeft geresulteerd in een sportcafé rondom sport en voeding in drie gemeenten en meerdere gesprekken met verenigingen. Het enthousiasmeren van sportverenigingen blijkt moeilijk. Vrees voor omzetverlies blijft een

punt. Toch verwacht 50 procent van de sportkantines (25 van de 50) te kunnen voldoen aan de criteria brons van de Gezonde Kantine van het Voedingscentrum.

- Vijf gemeenten zijn samenwerkingen aangegaan met lokale of publieke partijen. In totaal zijn 60 organisaties uit het onderwijs, 27 organisaties uit de sportsector, 37 kinderdagverblijven, 27 kleine private organisaties, 13 grote private organisaties, 2 supermarkten, 17 publieke organisaties en 2 overige organisaties bij de JOGG-aanpak in de regio Noord-Veluwe betrokken.
- In het kader van de Verbinding Preventie en Zorg is de interventie Bewegen op Recept ingezet. Concreet heeft dit geleid tot bijeenkomsten met zorgpartijen en het opstellen van doorverwijsschema's.
- Uit de registratietool blijkt dat er tot nu toe nog weinig specifieke acties zijn gericht op (het vergroten van) ouderbetrokkenheid.

Conclusie

In anderhalf jaar tijd lijkt de JOGG-beweging in Noord-Veluwe goed van de grond gekomen. Kinderen en jongeren worden via scholen en sportverenigingen bereikt en lokale partijen zijn bij de aanpak betrokken. Hoewel de publiek-private samenwerking al behoorlijk op gang komt en de gemaakte samenwerkingsovereenkomsten een mooi resultaat vormen, blijkt het volgens JOGG Noord-Veluwe zaak om de strijd tegen overgewicht met meer partijen aan te gaan. Ook aan ouderbetrokkenheid dient in iedere gemeente nog te worden gewerkt. Borging van de aanpak is een belangrijk gespreksonderwerp.

6.4 Koploper gemeenten

In februari 2010 werd Zwolle de eerste JOGG-stad van Nederland. Ook G4-gemeenten Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht zijn sinds de ontwikkeling van de JOGG-aanpak gemeenten die met deze aanpak werken. Van deze vijf gemeenten hebben we de beschikbare rapportages doorgenomen om ons een beeld te vormen van de voortgang en de effecten van de JOGG-aanpak op lokaal niveau.

6.4.1 Zwolle

JOGG-aanpak

Samen met partners zet de gemeente Zwolle zich al jaren in om de gezonde leefstijl van haar bewoners te bevorderen. Vanaf 2007-2009 is middels het programma 'Samen Gezond' een begin gemaakt met een integrale wijkgerichte aanpak gericht op jeugd in twee aandachtswijken. In 2010 werd Zwolle de eerste JOGG Stad van Nederland. Sindsdien wordt door partijen in Zwolle gewerkt aan de uitvoering van het wijkgerichte integrale programma 'Zwolle Gezonde Stad'. Het is een intersectorale aanpak waarvoor ouders, gezondheidsprofessionals, onderzoekers, scholen, publieke en private partners⁵⁴ en diverse sectoren van de gemeente Zwolle zich inzetten. Het uiteindelijke doel van de aanpak in Zwolle is het bevorderen van gezond gedrag en gezond gewicht onder 0-19 jarigen in Zwolle, waarbij de focus ligt op twee wijken: Diezerpoort en Holtenbroek. Tot 2013 heeft Zwolle Gezonde Stad zich gericht op preventie van overgewicht in deze twee aandachtswijken. In 2014 is de aanpak uitgebreid en richt deze zich naast

⁵⁴ De publieke samenwerkingspartners zijn: Gemeente Zwolle, GGD IJsselland, Icare, SportService Zwolle, Stichting WIJZ, Hogeschool Windesheim, De Landstede Groep, Deltioncollege en de woonzorginstellingen Driezorg, Zonnehuis en IJsselheem, Medrie en Zwolle Doet. De private samenwerkingspartners zijn: Abbott, Albert Heijn, deltaWonen, Novon, PEC Zwolle en Rabobank.

jongeren ook op senioren. Daarnaast zijn de aandachtswijken uitgebreid: Diezerpoort, Holtenbroek, AALanden, Zwolle Zuid en buurt de Pierik. Het thema alcoholpreventie is aan de aanpak toegevoegd. In 2014 tekende Zwolle de intentieverklaring Alles is Gezondheid⁵⁵. Hiermee verbond 'Zwolle Gezonde Stad' zich aan de doelen van het Nationaal Programma Preventie Alles is Gezondheid. 'Zwolle Gezonde Stad' richt zich op drie sporen: Gezond Gedrag, Gezonde Omgeving en Gezonde Zorg.

Hogeschool Windesheim is in 2005 gestart met het Onderzoekcentrum Preventie Overgewicht Zwolle (OPOZ). De missie van OPOZ is het ontwikkelen en delen van maatschappelijk relevante kennis over preventie van overgewicht, d.m.v. wetenschappelijk onderzoek naar de ontwikkeling van overgewicht en ongezond gedrag en het bevorderen van gezond gedrag en een gezonde omgeving. Vanaf 2006 hebben OPOZ en de GGD gezamenlijk het CheckKid monitoringsonderzoek opgericht en uitgevoerd bij de basisscholen in Zwolle. In 2008 is vanuit OPOZ een nieuw lectoraat De Gezonde Stad⁵⁶ ontstaan. Het lectoraat richt zich op de bestudering en beïnvloeding van factoren die in een stad een gezonde leefstijl belemmeren dan wel bevorderen en wil praktische kennis ontwikkelen in de settings van de stad en de wijk. Daarnaast levert het lectoraat een bijdrage aan de uitvoering van Zwolle Gezonde Stad.

Onderzoek

In 2013 is een uitgebreide evaluatie van 'Zwolle Gezonde Stad' verschenen over de periode 2010-2013 (Zwolle Gezonde Stad, 2013). Middels het CheckKid monitoring systeem, een leefstijlonderzoek onder basisschoolkinderen in Zwolle, worden veranderingen in overgewicht, het voedingsgedrag en zaken als beeldschermtijd gevolgd. De evaluatie baseert zich op de metingen van 2006, 2009 en 2012, voorafgaand en tijdens de uitvoering van 'Zwolle Gezonde Stad'. Het sport- en beweeggedrag van basisschoolkinderen in Zwolle wordt in kaart gebracht middels de Sport- en beweegscan van SportService Zwolle. Daarnaast biedt de Jongerenmonitor en JGGZ registratie van GGD IJsselland zicht op ontwikkelingen in de gezondheid van de jeugd in Zwolle.⁵⁷

Uitkomsten

Uit de evaluatie van 'Zwolle Gezonde Stad' blijkt dat het percentage basisschoolkinderen in Zwolle met overgewicht is gedaald. Ook in de twee aandachtswijken is een afname in overgewicht onder basisschoolkinderen zichtbaar (zie figuur 6.6). Ook GGD-cijfers laten een afname zien in het aandeel kinderen en jongeren met overgewicht. Daarnaast is in een van de JOGG-wijken een positieve ontwikkeling zichtbaar in de fruit- en groenteconsumptie van kinderen, in de andere JOGG-wijk is dit juist afgenomen. Voor de stad Zwolle zijn geen significante veranderingen in het fruit- en groenteconsumptie waarneembaar. Wat betreft sport- en beweeggedrag wordt in de evaluatie geconcludeerd dat in een van de JOGG-wijken het percentage basisschoolkinderen dat lid is van een sportvereniging is toegenomen (het gaat hier echter om een geringe toename van 73,9% naar 75,3%) en in de andere JOGG-wijk constant is gebleven. Voor de stad Zwolle geldt dat dit is afgenomen (zie figuur 6.6). In een van de JOGG-wijken is extra ingezet op buitenspelen, in deze wijk is het percentage

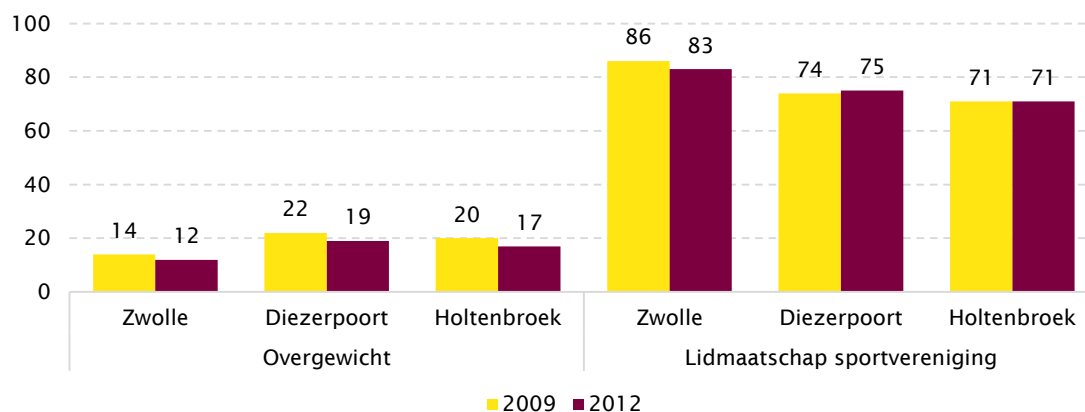
⁵⁵ Alles is Gezondheid is het Nationaal Programma Preventie waarin partijen afspraken maken en gezamenlijke acties ondernemen gericht op een gezonder Nederland.

⁵⁶ <http://www.windesheim.nl/onderzoek/onderzoeksthemas/gezondheid-en-welzijn/de-gezonde-stad/>

⁵⁷ http://www.gezondheidsatlasggdijsselland.nl/Jive/Jive?cat_open_code=c80

kinderen dat de beweegnorm behaald op basis van alleen het buitenspelen toegenomen (van 14,7% naar 27,3%). Voor Zwolle blijkt dit nagenoeg constant (van 33% in 2009 naar 32% in 2012).

Figuur 6.6 Overgewicht en lidmaatschap van een sportvereniging onder jeugd in Zwolle en JOGG-wijken voor 2009 en 2012 (in procenten)

Bron: Zwolle Gezonde Stad, 2013

Naast ontwikkelingen in bovengenoemde effectmaten worden ook procesmatige resultaten besproken. Zo wordt benoemd dat binnen 'Zwolle Gezonde Stad' tientallen activiteiten uitgevoerd zijn op scholen en in de wijk. Enkele voorbeelden hiervan zijn: 'Ik Lekker Fit!?' op de brede basisscholen, 'Beweegkriebels' op peuterspeelzalen, gezonde schoolkantines op het voortgezet onderwijs en MBO en de buurtsportclub 'Club2Move'. Daarnaast blijken gezondheidsprofessionals, welzijnswerkers sport- en beweegconsulenten aandacht te besteden aan het stimuleren van een gezonde leefstijl. De welzijnswerkers en sport- en beweegconsulenten zijn hiertoe bijgeschoold op de thema's voeding en bewegen, sociale marketing en motiverende gespreksvoering.

Binnen 'Zwolle Gezonde Stad' is naar eigen zeggen veel aandacht geweest voor het (her)inrichten van de omgeving. Op deze manier heeft gezondheid een belangrijke plaats gekregen binnen de wijkvernieuwing in beide JOGG-wijken. Een intensievere samenwerking tussen diverse gemeentelijke afdelingen, waaronder Ruimtelijke ordening en Maatschappelijke ontwikkeling, wordt geconstateerd. Voorbeelden van deze intensievere samenwerking zijn onder andere de realisatie van een speelnatuurplek, een interactieve sport- en ontmoetingsplek en een stadstuin. Middels inbreng van negen private partners in bijeenkomsten en geldelijke bijdragen is de interactieve sport- en ontmoetingsplek gerealiseerd.

Wat betreft de verbinding preventie en zorg is een zorgprogramma 'Gezond gewicht Kinderen' ontwikkeld en binnen drie kernteams van het Netwerk Jeugd en Gezin ingezet. Daarnaast is met behulp van een private partij een pilot uitgevoerd waarbij een centrale zorgverlener kinderen met overgewicht begeleidt. Dit heeft naar eigen zeggen geresulteerd in een efficiëntere benadering van de kinderen en hun ouders.

Conclusie

De evaluatie sluit af met de zin: 'Zwolle Gezonde Stad is goed onderweg om de stad, haar professionals en haar burgers gezonder te maken'. Dit blijkt onder meer uit de verschillende positieve ontwikkelingen die in de gezonde leefstijl van kinderen waarneembaar zijn. Een van de meest belangrijke ontwikkelingen is de daling in overgewicht, zowel in Zwolle als stad als in de twee JOGG-wijken. Landelijk wordt Zwolle dan ook wel gezien als een voorloper in de JOGG-beweging. Ook cijfers uit de Jongerenmonitor van de GGD laten een afname zien in het aandeel 12 tot en met 23-jarigen met overgewicht. Het aandeel jongeren met ernstig overgewicht lijkt echter licht gestegen. De publieke en private partners hebben nagenoeg allemaal aangegeven ook na 2013 aandacht te willen besteden aan het stimuleren van de gezonde leefstijl. Het samenwerkingsverband Zwolle Gezonde Stad is in 2014 voortgezet en uitgebreid naar nieuwe doelgroepen en onderwerpen. Hiermee lijkt de aandacht voor een gezonde leefstijl, in ieder geval de komende jaren, geborgd. Sinds de evaluatie uit 2013 is er geen evaluatie meer uitgevoerd. We kijken daarom ook uit naar de resultaten van een volgende meting in 2016.

6.4.2 Amsterdam

JOGG-aanpak

Amsterdam heeft zich in 2010 aangesloten bij de landelijke JOGG-aanpak. In de buurten Delflandplein en Staalmanplanbuurt werd een JOGG-pilot in stadsdeel Nieuw-West uitgevoerd. Deze pilot vond plaats in de periode van 2011 tot 2013 en had als focus kinderen van 2,5 tot 12 jaar gezonder te laten eten en drinken en meer te laten bewegen. De JOGG-pilot was de eerste stap naar een integrale aanpak waarbij geëxperimenteerd werd met nieuwe werkwijzen, zoals sociale marketing en publiek private samenwerking. In 2013 heeft de gemeente de werkzaamheden doorontwikkeld en uitgebreid en is gestart met de Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht (AAGG)⁵⁸. In 2013 waren 30.000 Amsterdamse kinderen en jongeren van 0 tot 19 jaar te zwaar. Daarom zet de gemeente in op het voorkomen en terugdringen van overgewicht bij kinderen, met als doel dat alle Amsterdamse kinderen in 2033 een gezond gewicht hebben. Om deze lange termijn doelstelling te kunnen behalen, beoogt AAGG de Amsterdamse jeugd van 0 tot 10 jaar al in 2023 op gezond gewicht te hebben. Binnen de AAGG werkt de gemeente Amsterdam samen met hogescholen en universiteiten en overige professionals vanuit het onderwijs, de zorg, welzijn- en buurtorganisaties, sportclubs en bedrijven aan het bereiken van deze doelstellingen. De focus ligt hierbij op vijf buurten met het grootste percentage kinderen met overgewicht en obesitas in Amsterdam: Waterlandpleinbuurt, Indische Buurt, Slotermeer, Kolenkit en Bullewijk/Bijlmer Centrum. In 2015 zijn daar Oud-Noord en Oud-Oost bij gekomen. In 2016 komen er nog drie buurten bij. Schoolsportprogramma Jump-in is één van de interventies die binnen de AAGG wordt ingezet.

Onderzoek

De pilot JOGG-Nieuw-West is geëvalueerd (Gemeente Amsterdam, jaartal onbekend). De Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht die in 2013 gestart is, wordt eens per jaar via een *outcome*-monitor op het effect van de inspanningen onderzocht. In de monitor wordt vastgesteld of de situatie in de stad en in de focusbuurten qua gezond gewicht verbetert of verslechtert. Tijdens de inventarisatie van lokale

⁵⁸ <https://www.amsterdam.nl/gemeente/organisatie/sociaal/onderwijs-jeugd-zorg/amsterdamse-aanpak/>

evaluaties hebben we de evaluaties uit 2014 en 2015 ontvangen (Groeneveld en Slot, 2014; Groeneveld en van Eijdsen, 2015). Voor deze *outcome*-monitor wordt gebruik gemaakt van gegevens van GGD Amsterdam en bureau OIS (onderzoek, informatie, statistiek) Amsterdam. Deze gegevens zijn tevens online te raadplegen.⁵⁹ Daarnaast biedt een online Uitvoeringsmonitor Gezond Gewicht inzicht in alle (geplande) inspanningen binnen de Aanpak Gezond Gewicht.⁶⁰ Ook Jump-in⁶¹, een schoolsportprogramma dat binnen de Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht wordt ingezet, is geëvalueerd (De Meij, 2013).

Uitkomsten onderzoek

Uit de evaluatie van de JOGG-pilot in Nieuw-West blijkt dat overgewicht en obesitas is afgenomen bij de kinderen die de pilot gedurende twee jaar volgden. Daarnaast nam het percentage kinderen met een gezond gewicht toe. Opgemerkt wordt dat niet gesteld kan worden dat deze positieve resultaten het directe gevolg zijn van de JOGG-pilot in het stadsdeel. Verder blijkt uit de evaluatie dat kinderen in de periode van de pilot gezonder zijn gaan eten en meer gaan bewegen op school, in de buurt en tijdens naschoolse activiteiten. Enkele lessen die uit de evaluatie naar voren kwamen was dat een politiek en bestuurlijk draagvlak onontbeerlijk is om de norm voor gezond gedrag uit te dragen. Bestuurders leggen de verbanden binnen de gemeente die nodig zijn voor een integrale aanpak. Het bedrijfsleven bracht kennis, expertise, mankracht en geld in. Deze ervaringen hebben naar eigen zeggen geleid tot een duidelijke visie en kaders voor publiek-private samenwerking in de aanpak van gezond gewicht. Deze en meer lessen uit de JOGG-pilot zijn overgenomen door de Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht.

Cijfers van GGD Amsterdam⁶² laten zien dat het percentage kinderen met overgewicht en obesitas in 2013 voor elke leeftijd licht is gedaald ten opzichte van 2011 (Groeneveld en van Eijdsen, 2015). Bij de groep te zware kinderen is ook het percentage kinderen met obesitas dalende. Verder blijkt dat het percentage kinderen⁶³ dat dagelijks ontbijt is toegenomen en bijna de helft van kinderen de Nederlandse Norm Gezond Bewegen voor kinderen haalt (gemiddeld één uur per dag bewegen). Dat is gelijk aan een jaar daarvoor. De meest recente cijfers over overgewicht die in de *outcome*-monitor zijn opgenomen zijn afkomstig uit 2013. Op de website van de GGD Amsterdam zijn ook overgewichtcijfers opgenomen voor 2014 (2- en 3-jarigen) en schooljaar 2014/2015 (5-, 10- en 13/14- en 15/16-jarigen). Uit deze cijfers blijkt dat het overgewicht in de AAGG-buurtens enigszins schommelt. Over het algemeen kan op basis van deze gegevens worden geconcludeerd dat overgewicht in de AAGG-buurtens gedurende de periode 2009 tot en met 2014 is afgenomen. Dit duidt op een mogelijk positief effect van de AAGG-aanpak in Amsterdam.

Uit de evaluatie van schoolsportprogramma Jump-in blijkt dat de interventie een positief effect heeft op de sportdeelname van de onderzochte kinderen in de leeftijd van 6 tot 12 jaar (De Meij, 2013). Vooral Marokkaanse en Turkse kinderen gingen (meer) sporten. De interventie zoals die toen opgebouwd

⁵⁹ <http://www.ggdgezondheidinbeeld.nl/>

⁶⁰ <http://uitvoeringgezondgewicht.nl/>

⁶¹ <https://www.amsterdam.nl/gemeente/organisatie/sociaal/onderwijs-jeugd-zorg/amsterdamse-aanpak/scholenprogramma/>

⁶² Bij GGD Amsterdam zijn cijfers bekend van het percentage en aantal Amsterdamse 2-, 3-, 5-, 10- en 14-jarigen met gezond gewicht, overgewicht en ondergewicht voor de schooljaren 2011/2012, 2012/2013, 2013/2014. Deze cijfers worden gebruikt in de jaarlijkse *outcome*-monitor.

⁶³ Het gaat hierbij om 5- en 10-jarigen.

was, bleek geen effect te hebben op de hoeveelheid dagelijkse lichamelijke activiteit, buitenspeelgedrag of de tijd die aan computeren en tv-kijken wordt besteed. Jump-in was in deze eerste periode (2006-2008) primair gericht op het bevorderen van sport- en beweeggedrag en bevatte nog geen componenten gericht op gezonde(re) voeding. Na 2013 is Jump-in doorontwikkeld en wordt naast het bevorderen van sport- en beweeggedrag ingezet op gezonde voeding en ouderbetrokkenheid.

Conclusie

Amsterdam is sinds 2010 JOGG-gemeente. Tussen 2011 en 2013 is in stadsdeel Nieuw-West een JOGG-pilot uitgevoerd en geëvalueerd. In 2013 is de Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht gestart. Op basis van de GGD-data lijkt het overgewicht in de AAGG-buurtens tijdens de AAGG-periode te zijn afgenomen, wel blijken de overgewichtcijfers in deze wijken enigszins te schommelen. Ondanks het feit dat het ingewikkeld aan te tonen is of de positieve ontwikkelingen in het gewicht van Amsterdamse kinderen het directe gevolg zijn van de AAGG-aanpak, zijn de resultaten van de JOGG-pilot in Nieuw-West en de Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht hoopgevend.

6.4.3 Den Haag

JOGG-aanpak

De gemeente Den Haag zet in op preventie, vroegtijdig signaleren en begeleiden van kinderen met overgewicht. Het tegengaan van overgewicht is een van de vijf 'preventieonderwerpen' (naast genotmiddelen, psychische gezondheid, seksuele gezondheid en gezonde leefomgeving) in het basale Volksgezondheidsbeleid van de gemeente Den Haag. Hierbij is een integrale samenwerking met beleid op het gebied van sport, onderwijs, welzijn, armoede, wonen, verkeer, ruimtelijke inrichting etc. In 2006 startte de (toenmalige) GGD Den Haag het actieprogramma Gezond Gewicht. In 2010 is de gemeente Den Haag als eerste grote gemeente JOGG-gemeente geworden. De GGD Haaglanden heeft deze aanpak vertaald naar de Haagse situatie: HAGG richt zich op collectieve preventie van overgewicht en verbinding van preventie en zorg voor de doelgroep -9 maanden tot 18 jaar. Daarbij is er extra aandacht voor de doelgroep nul tot vier jaar en hun ouders, omdat dit het meest kansrijk lijkt.

Vanaf 2010 is de stedelijke aanpak uitgebreid met een wijkgerichte component, te starten in het cluster Oranjeplein e.o. Nog steeds heeft HAGG meer de focus op aandachtswijken in stadsdelen Centrum, Laak en Escamp, maar de trekkersfunctie van een gezondheidsbevorderaar in een aantal aandachtswijken is inmiddels enigszins losgelaten. Vanuit de collectieve preventie ligt de nadruk op structurele borging van gezonde leefstijl ten aanzien van voeding en bewegen in (voor) scholen door middel van de Gezonde School werkwijze. In samenwerking met publieke- en private partijen in de stad, zoals (voor)scholen, welzijn, diëtisten, ondernemers en zorgprofessionals worden diverse activiteiten en interventies voor verschillende doelgroepen ingezet. Voorbeelden hiervan zijn het project Smakelijke Moestuinen voor kinderdagverblijven en voorscholen⁶⁴, de signaleringsinterventie Gewichtige Vakleerkrachten Lichamelijke Opvoeding (GVLO)⁶⁵ op basisscholen en het project Gezond Bezig! in het voortgezet

⁶⁴<http://www.ggdhaaglanden.nl/professionals/gezondgewicht/publicaties/smakelijke-moestuinen.htm>

⁶⁵<http://www.ggdhaaglanden.nl/professionals/gezondgewicht/gezondgewicht/projecten-gezond-gewicht/gewichtige-vakleerkracht-gvlo.htm>

onderwijs⁶⁶. In het kader van de verbinding preventie en zorg wordt vanaf 2015 intensief ingezet op de ketenaanpak gezond gewicht op basisscholen, mede vanwege positieve ervaringen op scholen die inzetten op collectieve preventie, vroegsignalering én begeleiden van kinderen met overgewicht op basisscholen.⁶⁷

Onderzoek

In het kader van de JOGG-aanpak Den Haag (HAGG) worden door GGD Haaglanden verschillende kleinschalige onderzoeken uitgevoerd, veelal op proces. Ontwikkelingen in prevalentie overgewicht (en obesitas) worden vierjaarlijks geanalyseerd op basis van JGZ-registratiegegevens. Gegevens over leefstijl t.a.v. voeding en bewegen zijn verzameld met schriftelijke enquêtes.⁶⁸ In 2016 worden de overgewichtgegevens van de periode 2012-2015 geanalyseerd. In de Gezondheidsmonitor van Den Haag (2014) is een deel van de resultaten van de schriftelijke enquêtes gepresenteerd.

Enkele onderzoeksresultaten

Uit de evaluatie van de HAGG blijkt dat in de periode 2010 tot en met 2013 in totaal 17.098 kinderen en jongeren met de verschillende preventieprogramma's zijn bereikt. Zo'n 15 procent van het totaal aantal 0- tot 19-jarigen in de gemeente Den Haag.⁶⁹ In totaal hebben 8.332 kinderen met overgewicht en hun ouders deelgenomen aan een begeleidingstraject vanuit de Jeugdgezondheidszorg, een schooldiëtist of een gecombineerde leefstijlinterventie (WIJS). In aanvulling op dit bereik zijn ook ouders geactiveerd met voorlichtingen en hebben scholen en wijkpartners advies ontvangen op het terrein van een gezonde leefstijl.

Uit cijfers van de Jeugdgezondheidszorg blijkt dat - grotendeels in de periode vóór JOGG - een stabilisatie is opgetreden in het aantal kinderen (3-16 jaar) in Den Haag met overgewicht (1999-2011) (de Wilde et al, 2013a). De hoogste prevalentie van overgewicht werd gezien bij kinderen van Turkse herkomst (31,7%), gevolgd door kinderen van Marokkaanse (23,7%) en overige niet-westerse herkomst (19,6%) (de Wilde et al, 2012). Verschillen in prevalentie van overgewicht tussen wijken zijn gepubliceerd in het Epidemiologisch Bulletin (de Wilde et al, 2012), verschillen in voeding en beweeggedrag (en andere determinanten van gezondheid) zijn gepubliceerd in de Gezondheidsmonitor Den Haag (Gezondheidsmonitor 2014). Deze bevestigen vooral de al bekende verschillen naar sociaaleconomische positie en etnische herkomst, maar geven niet aan in hoeverre daar 'door de JOGG-aanpak' veranderingen in zijn opgetreden. In 2016 worden nieuwe cijfers over de prevalentie van overgewicht in Den Haag verwacht.

De Ketenaanpak Gezond Gewicht op basisscholen is op dertien scholen geëvalueerd (totaal 912 leerlingen). Op basis van geregistreerde gegevens in het digitale leerlingvolgsysteem tekenen zich gunstige trends af (leerlingen met obesitas verplaatsen zich richting overgewicht, leerlingen met overgewicht en ondergewicht schuiven richting gezond gewicht). Onder de leerlingen met obesitas werd

⁶⁶ <http://www.ggdhaaglanden.nl/professionals/gezondgewicht/projecten-gezond-gewicht/gezond-bezig-hagg.htm>

⁶⁷ <http://www.ggdhaaglanden.nl/professionals/gezondgewicht/ketenaanpak-gezond-gewicht.htm>

⁶⁸ www.ggdhaaglanden.nl/publicaties

⁶⁹ Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Statline:
<http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=03759NED&D1=0&D2=1-19&D3=399&D4=I&HDR=T&STB=G2,G3,G1&VW=T>, geraadpleegd op 26-2-2016.

de grootste daling gezien bij de jongste leerlingen. Alle gevonden veranderingen zijn significant. Verder blijkt ook dat leerlingen die gestart zijn met gezond gewicht gemiddeld licht naar overgewicht toe bewegen (niet significant). Om uitsluitel te geven over de effectiviteit van de ketenaanpak is idealiter een controlegroep van scholen nodig. Deze controlegroep was niet aanwezig in Den Haag (vergelijkbare populatie zonder de interventies). (Van der Meer et al, 2015).

Conclusie

De gemeente Den Haag is al geruime tijd bezig met het tegengaan van overgewicht en was de eerste grote gemeente die zich in 2010 aansloot bij de JOGG-aanpak. Vanuit de Haagse Aanpak Gezond Gewicht worden in samenwerking met publieke- en private organisaties diverse (kansrijke) activiteiten uitgevoerd en wordt er ingezet op de verbinding van preventie en zorg. Vanaf 2015 neemt de ketenaanpak een centrale functie in het preventiebeleid in en dat biedt perspectieven voor de toekomst. Inmiddels is voor de gemeente als geheel een positieve ontwikkeling zichtbaar, het percentage kinderen en jongeren met overgewicht is gestabiliseerd. Deze trend werd grotendeels gesignaleerd voordat Den Haag JOGG-gemeente werd (2007-2011). Nieuwe gegevens worden eind 2016 verwacht.

6.4.4 Rotterdam

JOGG-aanpak

Rotterdam heeft in 2003 het project Voeding en Beweging opgezet, dat zich op de Rotterdamse jeugd richtte. In 2005 is het project omgevormd tot het actieprogramma Rotterdam Lekker Fit! Dit programma had tot doel om bewegingsarmoede en overgewicht onder de Rotterdamse jeugd te bestrijden. Als onderdeel van dit programma werd in 2005 het project Lekker Fit!⁷⁰ gestart. Dit project loopt momenteel nog steeds. Lekker Fit! richt zich op de Rotterdamse scholen (en kinderdagverblijven) in wijken waar overgewicht relatief veel voorkomt. Met het project investeren de gemeente Rotterdam, de schoolbesturen en publieke en private partners in de gezondheid van de Rotterdamse jeugd. Inmiddels nemen 94 basisscholen aan het project deel. Zij schenken aandacht aan gezonde voeding en verzorgen door de inzet van vakleerkrachten meer en kwalitatief goed bewegingsonderwijs. Ook deelnemende kinderdagverblijven besteden aandacht aan een actief leven en gezond voedingspatroon. Om de effecten van Rotterdam Lekker Fit! te vergroten is vanaf 2010 de focus ook gericht op de invloed en rol van de thuissituatie. Daartoe is het programma uitgebreid met het project 'Rotterdam Lekker Fit! JOGG-aanpak'. Het betreft een integrale aanpak gericht op onder andere het verminderen van de consumptie van gezoete dranken. Sinds 2010 heeft de gemeente zich aangesloten bij Jongeren op Gezond Gewicht en is Rotterdam officieel JOGG-stad.

Onderzoek

Op basis van twee verschillende registratiesystemen monitort de gemeente Rotterdam overgewicht onder Rotterdamse kinderen. In 2013 (Gemeente Rotterdam, 2013b) en 2015 (Gemeente Rotterdam, 2015) publiceerde de gemeente hierover een factsheet. In het elektronisch kinddossier van het Centrum voor Jeugd en Gezin Rijnmond (CJG) worden gegevens vastgelegd van de preventieve gezondheidsonderzoeken (PGO) die worden uitgevoerd bij alle 2-jarigen en alle leerlingen van groep 2 en 6 van de basisschool. De gegevens uit dit registratiesysteem worden gebruikt om uitspraken te doen

⁷⁰ <http://www.rotterdamlekkerfit.nl/>

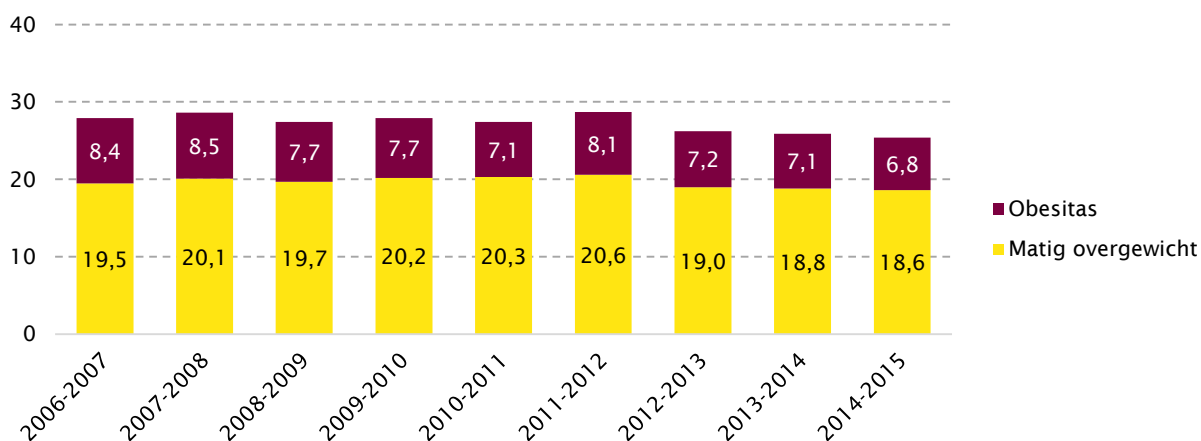
over de ontwikkeling van overgewicht in deze leeftijdsgroepen in Rotterdam. Voor de Lekker Fit!-scholen is een leerlingvolgsysteem ontwikkeld: de Fitmeter. Jaarlijks worden kinderen in groep 3 tot groep 8 gemeten en gewogen. Deze gegevens worden gebruikt om ontwikkelingen op Lekker Fit!-scholen waar te nemen.

Enkele jaren geleden is een uitgebreide effectstudie uitgevoerd naar de resultaten van Lekker Fit! (Meima, Joosten-van Zwanenburg en Jansen, 2008). Daarnaast is in schooljaar 2011-2012 een onderdeel van Lekker Fit! op effectiviteit getoetst: de watercampagne (Van de Gaar, Jansen, Van Grieken, Borsboom, Kremers en Raat, 2014). Het onderzoek is uitgevoerd op twee basisscholen met het reguliere actieprogramma Lekker Fit!, aangevuld met de watercampagne. Voor beide onderzoeken geldt dat scholen die niet deelnemen aan Lekker Fit! fungeerden als controlegroep.

Uitkomsten onderzoek

In 2013 maakte de gemeente Rotterdam kenbaar dat de stijgende overgewichtstrend onder Rotterdamse kinderen was gestopt (Gemeente Rotterdam, 2013b). In 2015 blijkt uit beide registratiesystemen die voor de monitoring van Rotterdam Lekker Fit! worden gebruikt dat overgewicht iets is afgenomen. De afname op Lekker Fit!-scholen ten opzichte van schooljaar 2013-2014 wordt met name veroorzaakt door een daling van overgewicht in de onderbouw. In het factsheet wordt geconcludeerd dat zowel bij kinderen uit de gehele Rotterdamse populatie als bij leerlingen van de Lekker Fit!-scholen een daling in het percentage kinderen met overgewicht waarneembaar is.⁷¹

Figuur 6.7 Overgewicht en obesitas onder leerlingen groep 3 tot en met 8 op Lekker Fit!-scholen in Rotterdam over de periode 2006-2007 tot en met 2014-2015 (in procenten)

Bron: Gemeente Rotterdam, 2015

Uit de uitgebreide effectstudie (Meima, Joosten-van Zwanenburg en Jansen, 2008) blijkt dat de interventie Lekker Fit! effectief is in de onderbouw van het basisonderwijs. Bij de controlegroepen bleek het percentage leerlingen met overgewicht in het schooljaar 2006-2007 toe te nemen met zo'n

⁷¹ <https://jongerenopgezondgewicht.nl/actueel/nieuws/daling-van-overgewicht-bij-kinderen-in-heel-rotterdam>

vijf procent. Op Lekker Fit!-scholen was de toename kleiner, namelijk één procent. Ook de middelomtrek nam minder snel toe bij middenbouwleerlingen van Lekker Fit!-scholen dan op controlescholen. Bij bovenbouwleerlingen (groep 6 tot en met 8) deden deze gunstige effecten zich echter niet voor. Uit het factsheet (Gemeente Rotterdam, 2015) blijkt dat het aandeel kinderen met overgewicht en obesitas voor leerlingen uit groep 6 tot en met groep 8 sinds 2006-2007 is afgenomen, maar de laatste jaren redelijk stabiel is.

Uit onderzoek van het Erasmus MC (Van de Gaar et al., 2014; Gemeente Rotterdam, 2013a) op twee Rotterdamse basisscholen blijkt dat dankzij de Rotterdam Lekker Fit! watercampagne kinderen minder met suiker gezoete drankjes zijn gaan drinken. Een eerste analyse laat zien dat de kinderen die meededen aan de campagne gemiddeld 100 ml minder zoete drankjes per dag zijn gaan drinken dan dat zij voorheen deden.

Conclusie

Al sinds 2003 zet Rotterdam zich actief in voor een gezonde leefstijl van haar jeugd. In 2010 werd de gemeente JOGG-stad en daarmee behoort Rotterdam tot een van de koplopergemeenten. Het Rotterdamse project Lekker Fit! was bij aanvang de eerste preventieve interventie voor kinderen in de basisschoolleeftijd. Inmiddels is de interventie opgenomen in de databank Effectieve Jeugdinterventies. Uit het leerlingvolgsysteem van Lekker Fit! valt op te maken dat het percentage kinderen met overgewicht en obesitas sinds 2011 is afgenomen. Met het stoppen van de stijgende overgewichtstrend lijkt Rotterdam de goede weg te zijn ingeslagen.

6.4.5 Utrecht

JOGG-aanpak

Sinds 2007 kent Utrecht het programma Gezond Gewicht⁷². In dat kader werkt de gemeente onder andere nauw samen met zorgverzekeraar Zilveren Kruis (voorheen Achmea). Sinds 2010 is de gemeente Utrecht officieel JOGG-gemeente en is een lokale JOGG-aanpak ontwikkeld. De JOGG-aanpak is ingezet in de vier Utrechtse wijken Overvecht, Hoograven, Noordwest en Kanaleneiland/Transwijk.⁷³ De gemeente levert per wijk een adviseur gezondheid (JOGG-regisseur) die in de wijk verantwoordelijk is voor het stimuleren van een gezonde leefstijl. De aanpak focust zich op preventie van overgewicht bij de doelgroep tot 12 jaar, met specifieke aandacht voor ouders van 0- tot 4-jarigen en hun vindplaats: kinderdagverblijven, peuterspeelzalen, basisscholen en jeugdgezondheidszorg. Daarnaast zijn gezonde voeding, bewegen en versterken van de ketensamenwerking aandachtspunten. Als doel was geformuleerd dat in 2015 nog maximaal 20 procent van de kinderen uit de groepen 2 tot en met 7 in de JOGG-wijken overgewicht had.

Onderzoek

⁷² www.utrecht.nl/gezondgewicht

⁷³ De JOGG-aanpak is niet in alle wijken op hetzelfde moment en even intensief gestart: in Hoograven vanaf 2009; in Noordwest vanaf 2010 en in Kanaleneiland vanaf 2012. In Overvecht loopt een gezond gewicht aanpak sinds 2006

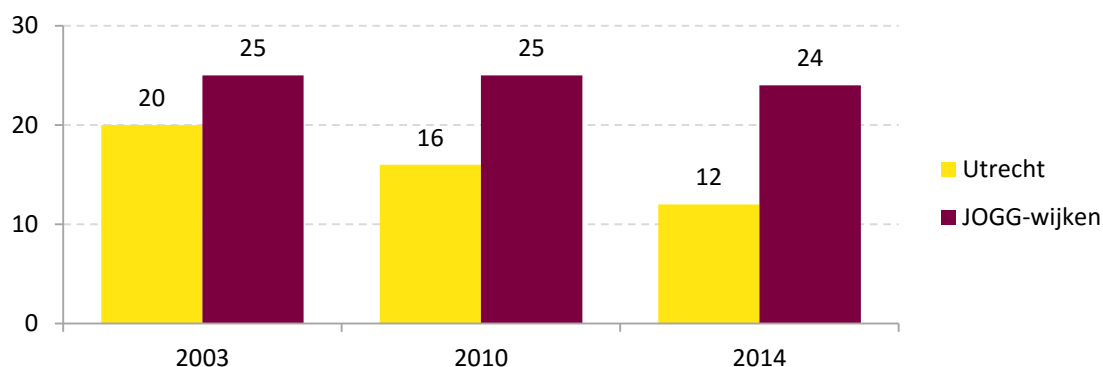
De voortgang en resultaten worden gevolgd aan de hand van cijfers uit de Volksgezondheidsmonitor (VMU)⁷⁴. In aanvulling daarop zijn in 2015 op onderwerpen separate evaluaties uitgevoerd en is een evaluatie opgesteld van de Utrechtse JOGG-aanpak in het algemeen. De evaluaties hebben betrekking op de opbrengsten van Jongeren op Gezond Gewicht in Utrecht gedurende de periode 2012-2014 (proces en effect), een procesevaluatie voor de JOGG-aanpak in de wijk Kanaleneiland en een evaluatie naar de publiek-private samenwerking (proces).

Uitkomsten

Wat resultaten betreft spreekt de evaluatie van ‘veel grote en kleine resultaten’ (Gemeente Utrecht 2015 a/b). Gewezen wordt onder andere op het feit dat vrijwel alle scholen in de Utrechtse JOGG-wijken inmiddels een fruitbeleid hebben ingevoerd (‘fruit om 10 regel’) en dat een (kleiner) deel ook aan de gang is met het promoten van het drinken van water. Vanuit de publiek-private samenwerking die in 2012 is aangegaan met zeven private partners (Achmea, Albert Heijn, Albron, Danone, Heinz, Nutricia en PepsiCo) zijn in de JOGG-wijken twaalf concrete activiteiten georganiseerd. Daarmee zijn 4500 kinderen, 450 ouders en 550 intermediairs bereikt.

In Utrecht als geheel zien we de laatste tien jaar een afname van het percentage overgewicht onder de basisschooljeugd⁷⁵ (zie figuur 6.8). Over de JOGG-wijken samen (Overvecht, Kanaleneiland, Noordwest en Hoograven) beweegt het overgewichtpercentage bij de jeugd de laatste jaren rond de 25. In de JOGG-wijken wonen relatief veel gezinnen met een lage sociaaleconomische positie die vaak op meerdere gebieden (financiën, relatie, opvoeding, huisvesting) het hoofd boven water moeten zien te houden. Dat maakt het niet eenvoudig om juist in die wijken succes te boeken in de strijd tegen overgewicht.

Figuur 6.8 Overgewicht jeugd in Utrecht en in JOGG-wijken voor 2003, 2010 en 2014 (in procenten)

Bron: Gemeente Utrecht, 2015 a/b

Uit de interne en externe evaluaties (Gemeente Utrecht 2015a, Kwink Groep 2015, Rigo Research en Advies & Jongeren op Gezond Gewicht 2015) komt naar voren dat partijen als bewoners, intermediairs,

⁷⁴ <http://www.utrecht.nl/over-volksgezondheid/publicaties-en-onderzoek/kerncijfers-utrecht/>

⁷⁵ In de betreffende jaren is de samenstelling van de Utrechtse bevolking, bijvoorbeeld door de komst van nieuwbouwwijk Leidsche Rijn, behoorlijk veranderd. Telde de stad in 2003 nog 265.000 inwoners, in 2010 was dat gegroeid naar 307.000 en in 2014 naar 328.000. Onbekend is in hoeverre de daling in overgewicht te wijten is aan de veranderende samenstelling van de bevolking, dan wel aan veranderingen in het gewicht binnen de Utrechters zelf.

stedelijke organisaties en de gemeentelijke organisaties zich steeds meer mede-eigenaar voelen van het thema. Scholen uit niet-JOGG wijken nemen inmiddels zelf contact op met JOGG om te vragen hoe fruit- en waterbeleid ingevoerd kunnen worden en beweegaanbieders hebben in de wijken gezonde voeding hoog op de agenda staan. De samenwerkingspartners zijn over het algemeen enthousiast over de aard en intentie van de georganiseerde activiteiten. Gesteld wordt dat de activiteiten in sommige gevallen niet zonder publiek-private samenwerking zouden zijn ontstaan. Uit de evaluatie in de wijk Kanaleneiland blijkt dat de JOGG-aanpak tot positieve geluiden leidt op het gebied van community-ontwikkeling, verbinding preventie en zorg en het aansluiten van gezonde initiatieven bij de leefwereld van ouders en kinderen. Tegelijk wordt geconstateerd dat ouders nog te weinig actief bijdragen aan een gezonde leefstijl op het gebied van voeding en beweging. Hiervoor is een intensieve inzet van de JOGG-regisseur nodig om via de professionals de ouders te bereiken. Een integrale wijkaanpak ook vanuit andere domeinen zoals sociale veiligheid, fysieke omgeving, werk en inkomen op bestuurlijk niveau wordt nodig geacht. Het beleid voor de aankomende periode is hier ook op gericht (Utrecht 2015c).

De impact van de samenwerking bleek lager dan beoogd. Zo zijn er minder activiteiten uitgevoerd dan verwacht en is het slechts ten dele gelukt om de activiteiten structureel in te bedden. Factoren die daar debet aan zijn, zijn verschillen in cultuur en aanpak, een suboptimale interne communicatie en transparantie, en onvoldoende inbedding. Als lessen worden benoemd: meer de dialoog aangaan, te werken aan vertrouwen, successen te vieren, helderheid te verschaffen en transparantie te betrachten (Kwink 2015).

Conclusie

Na vijf jaar JOGG wordt geconcludeerd dat 'een investering in uren en middelen vanuit de gemeente nodig blijft' (Gemeente Utrecht 2015a). Men ziet een (soms nog prille) beweging ontstaan en houdt vertrouwen in de aanpak. Het overgewicht van de jeugd in Utrechtse JOGG-wijken lijkt gestabiliseerd, maar de gemeente Utrecht acht een lange adem nodig. In de aankomende periode wil de gemeente meer focussen op intermediairs en het 'durven loslaten' en wordt (vanuit een integrale community-aanpak) nadrukkelijker verbinding gezocht met andere domeinen zoals werk, inkomen onderwijs en de fysieke omgeving.

6.5 Conclusie

Samenvattend stellen we vast dat in 2014 en 2015 in 20 gemeenten (de vijf koplopers gemeenten uitgezonderd) rapportages zijn verschenen over de lokale JOGG-aanpak. In totaal gaat het om 28 rapporten, waarvan er 17 ook cijfermateriaal bevatten over de gezondheid van de doelgroep. Bij vijf rapporten is het nu al mogelijk om ontwikkelingen in de tijd te schetsen, bij twee daarvan wordt ook een vergelijking gemaakt tussen een JOGG-wijk en een niet JOGG-wijk. De 15 verrichte proces-evaluaties geven in meer en mindere mate een beeld van de voortgang en het bereik van de activiteiten, en de processen die daarbij spelen. Verder zijn in de G4 plus Zwolle diverse grotere en kleinere rapporten verschenen die zowel cijfermatig als procesmatig van aard zijn.

De cijfermatige studies maken voorzichtig gewag van positieve ontwikkelingen wat betreft de gezondheid van de doelgroep. Voorzichtig, omdat het een beperkt aantal studies betreft, waarin niet altijd duidelijk is of verschillen ook significant zijn, er slechts incidenteel een vergelijking is gemaakt met een buurt of gebied waar geen JOGG-activiteiten plaatsvonden, en de data wat betreft timing en vraagstelling vaak niet zijn toegesneden op de activiteiten van JOGG. Het is bovendien onduidelijk of de geconstateerde veranderingen in de lokale JOGG-evaluaties daadwerkelijk en volledig zijn toe te schrijven aan de JOGG-aanpak in de gemeenten. Vaak is te zien dat de overgewichtproblematiek al een dalende lijn had ingezet voordat de JOGG-aanpak werd geïmplementeerd. In Den Haag, Rotterdam en Amsterdam zijn op basisscholen interventies ontwikkeld (Ketenaanpak Gezond Gewicht, Jump-in en Lekker Fit) die aantoonbaar resultaten boeken in het verbeteren van de gezondheid onder de lokale jeugd.

De procesmatige studies geven aan dat in de JOGG-gemeenten doorgaans veel in werking wordt gezet. Er worden op veel deelterreinen activiteiten ontplooid, waarbij publieke en private partijen relatief makkelijk aanhaken. Uit diverse studies komt naar voren dat het opzetten van effectieve duurzame samenwerkingen minder eenvoudig is dan het op papier lijkt. Zorgpunten zijn verder onder andere de borging van activiteiten, van samenwerkingen en van het bestuurlijk draagvlak. Verder is de ouderbetrokkenheid een aandachtspunt, evenals de reikwijdte en implicatie van datgene wat is uitgevoerd (in welke mate wordt het gezondheidsgedrag hier structureel door beïnvloed).

7. Samenvatting en conclusie

7.1 Organisatie en monitor

Begin 2015 is de stichting Jongeren Op Gezond Gewicht opgericht. De stichting is opgericht om een deel van de werkzaamheden die waren gestart onder het in 2010 gestarte Convenant Gezond Gewicht voort te zetten. Dit convenant kwam op zijn beurt voort uit het Convenant Overgewicht uit 2005, waarin op advies van onder andere de Raad voor Volksgezondheid en Zorg en de WHO de samenwerking werd bevorderd tussen overheid en publieke en private organisaties voor de bestrijding van overgewicht en de bevordering van gezondheid.

Jongeren Op Gezond Gewicht zet die lijn voort. De stichting is door de overheid geïnitieerd, maar functioneert als zelfstandige non-profit stichting met een ANBI-status (Algemeen Nut Beogende Instelling). De stichting heeft als doel om 'een bijdrage te leveren aan het bevorderen van een gezonde leefstijl in het algemeen en een gezond gewicht in het bijzonder, met een primaire focus op kinderen en jongeren, en de volwassenen die hen omringen, en daar waar de problematiek het grootst is'. Als centrale doelstelling is geformuleerd:

- Werken aan een gezonde omgeving met structureel aandacht voor gezonde leefstijl voor tenminste één miljoen kinderen en jongeren in 2020;
- Een stijging van het aantal kinderen en jongeren op gezond gewicht in 75 JOGG-gemeenten.

Om die doelstellingen te bereiken, werkt Jongeren Op Gezond Gewicht nauw samen met gemeenten, bedrijven en diverse maatschappelijke organisaties en is een beheersstructuur ingericht bestaande uit een bestuur, Raad van Toezicht, een partnerplatform, periodiek overleg met het ministerie van VWS en bilaterale samenwerkingsovereenkomsten. De stichting werkte in 2015 met een budget van € 4,7 miljoen, waarvan € 3,9 miljoen afkomstig van het ministerie van VWS en € 0,8 miljoen van gemeenten en partners. De werkzaamheden van de stichting zijn gegroepeerd in drie onderling gerelateerde programma's:

- Een lokale 'JOGG-aanpak' gebaseerd op een Franse *best practice* ('Epode');
- Projecten in drie separate *settings* (Gezonde Sportkantine, Gezonde school(kantine) en Gezonde werkvloer);
- Een communicatie- en marketing beleid rond drie inhoudelijke thema's (Drinkwater, Gratis Bewegen: gewoon doen en Groente...zet je tanden erin!).

Jongeren Op Gezond Gewicht heeft het Mulier Instituut opdracht gegeven om haar te ondersteunen in de monitoring en evaluatie en als dusdanig een monitor op te stellen over de werkzaamheden van de stichting. Het Mulier Instituut heeft hiertoe de beschikbare gegevens geanalyseerd (en op onderdelen ook hierin geadviseerd). In aanvulling hierop heeft het RIVM op verzoek van de stichting analyses verricht op landelijke data van het CBS. Deze 0-meting is daarmee een rapportage over Jongeren Op Gezond Gewicht door Mulier Instituut en RIVM (als onafhankelijke onderzoeksinstituten) die met hulp van Jongeren Op Gezond Gewicht tot stand is gekomen en is gefinancierd.

7.2 Verrichte activiteiten in 2015 en bereik

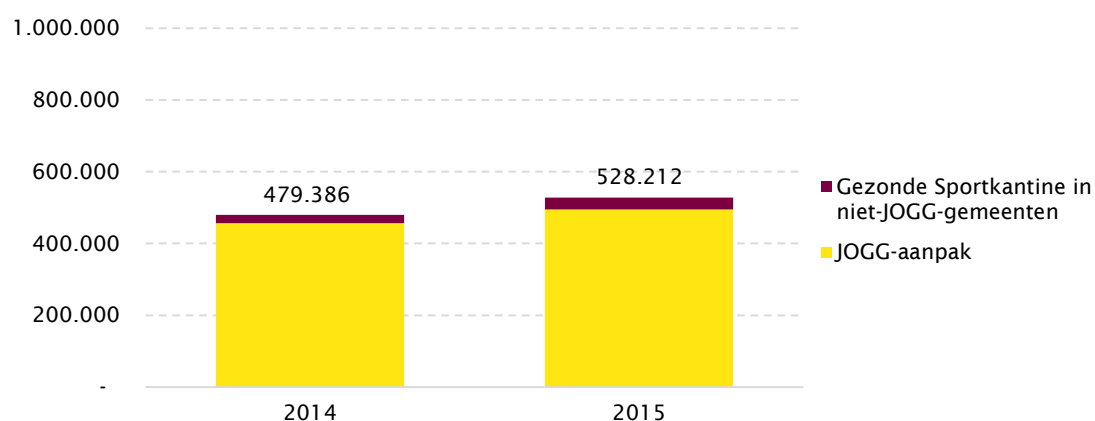
Jongeren op Gezond Gewicht wil met haar activiteiten één miljoen kinderen bereiken en bij de 75 JOGG-gemeenten een stijging in het aandeel kinderen op gezond gewicht realiseren.

7.2.1 Bereik

Eind 2015 waren 91 gemeenten met de lokale JOGG-aanpak actief. In de gemeenten en buurten waar de JOGG-aanpak wordt ingezet, wonen 495.000 kinderen en jongvolwassenen (op een totaal van 3,8 miljoen inwoners). Uit cijfers en indelingen van CBS en SCP blijkt dat JOGG (conform de doelstellingen) vooral actief is in buurten waar veel mensen wonen met een lage sociaaleconomische status ('lage SES').

Binnen de aanpak De Gezonde Sportkantine waren eind 2015 425 verenigingen actief. Dat is minder dan beoogd (650). Binnen die verenigingen zijn naar verwachting 85.000 jeugdleden actief. Een kleine 35.000 jeugdleden is actief bij sportverenigingen in een niet-JOGG-gemeente. Deze leden nemen we mee in de berekening van het potentieel bereik van Jongeren Op Gezond Gewicht, zie figuur 7.1.

Figuur 7.1 Potentieel bereik¹ Jongeren Op Gezond Gewicht via de JOGG-aanpak² en de geschatte aantal jeugdleden van de Gezonde Sportkantine in niet-JOGG-gemeenten³ (in aantallen)

¹Berekend over 81 JOGG-gemeenten waarvan bekend is of die zich met de JOGG-aanpak op de hele gemeente richten of op enkele buurten binnen de gemeente. Van zeven gemeenten was die informatie nog niet bekend. Exclusief Bonaire, Saba en Sint Eustatius.

²JOGG-aanpak potentieel bereik in 2014: 456.105 en in 2015: 495.125

³Gezonde Sportkantine geschat aantal jeugdleden in niet-JOGG-gemeenten in 2014: 23.281 en in 2015: 33.087

We concluderen dat Jongeren Op Gezond Gewicht in het eerste jaar van zijn (hernieuwde bestaan) potentieel 528.000 kinderen bereikt (13 procent van totaal aantal inwoners t/m 19 jaar). Daarmee is een eerste stap gezet in richting van het beoogde bereik van één miljoen kinderen in 2020. Toch valt nog veel werk te verzetten. We nemen daarbij ook in ogenschouw dat het feit dat Jongeren Op Gezond Gewicht in een buurt of gemeente actief is, nog niet impliceert dat alle kinderen wonend op die locaties ook daadwerkelijk hun gedrag veranderen. Evenmin impliceert het simpele feit van JOGG-gemeente zijn dat in de betreffende buurt ook structureel aandacht is voor een gezonde leefstijl.

7.2.2 Activiteiten 2015

Qua organisatie is in 2015 een nieuwe werkstructuur neergezet die het partners mogelijk maakt om zich aan de organisatie te binden, zonder dat de organisatie zijn doelstellingen uit het oog hoeft te verliezen. Alle JOGG-gemeenten waar dit aan de orde was, hebben hun (in principe tijdelijke) overeenkomsten verlengd en zijn de gevraagde investeringen in stand blijven houden. Dit kan gezien worden als een blijk van vertrouwen in de organisatie. De organisatie is op diverse fronten actief en is erin geslaagd om met een compacte organisatie veel van de grond te krijgen, onder andere door het aangaan van verschillende samenwerkingsconstructies. Dat geldt ook voor de inzet van JOGG-adviseurs, -coaches en -experts, maar ook voor het uitvoerende werk rond De Gezonde Sportkantine. Uit de enquêtes die daarover onder betrokken professionals worden gehouden, spreekt doorgaans een redelijke mate van tevredenheid.

Dit gezegd zijnde dient ook te worden geconstateerd dat de organisatie nog werk omhanden heeft. Nog niet alle overeenkomsten met bedrijfspartners zijn in inhoudelijke werkafspraken omgezet. Datzelfde geldt voor het Akkoord Gezonde Voeding waar 23 bedrijven zich in 2015 aan hebben gecommitteerd.

Voor de JOGG-aanpak geldt dat progressie is geboekt, vooral in termen van bereik, maar ook dat lokaal nog het nodige werk verzet dient te worden. De meeste JOGG-gemeenten slagen er goed in om lokaal draagvlak te creëren, maar hebben beduidend meer moeite met het realiseren en borgen van publiek-private samenwerkingen of het inzetten van sociale marketing. Zorgwekkend daarbij is dat in twee op de vijf gemeenten de JOGG-regisseur en de beleidsmedewerker minder uren ter beschikking hebben dan met Jongeren op Gezond Gewicht is overeengekomen.

Ook de realisatie van deze 0-meting bleek bij tijd en wijle een uitdaging. Het afgelopen jaar is hard gewerkt om de diverse gegevensverzamelingen op orde te krijgen. In samenwerking met bijvoorbeeld de Vrije Universiteit Amsterdam zijn in het verleden zinvolle aanzetten gedaan om de pijler 'wetenschappelijke begeleiding en evaluatie' (WBE) handen en voeten te geven. In 2015 heeft dat beleid navolging gekregen door 'WBE-experts' aan te stellen en gemeenten op dit vlak te ondersteunen. Desondanks luidt de conclusie voorsnog dat monitoring en evaluatie nog niet voldoende is ingebed, niet lokaal en ook niet in de landelijke organisatie, en dat meer aandacht hiervoor dringend is gewenst.

Binnen de aanpak Gezonde School(-kantine) zien we dat scholen in JOGG-gemeenten en buurten licht zijn oververtegenwoordigd bij het erkennen van het vignet Gezonde School. Met name geldt dit voor het primair onderwijs. Omdat Jongeren Op Gezond Gewicht zelf niet actief is in al die scholen, valt op basis daarvan niet vast te stellen hoeveel kinderen de organisatie bereikt. In 2015 committeerden 23 bedrijven zich aan het Akkoord Gezonde Voeding. Dit wordt in 2016 nader uitgewerkt. Voor het project Gezonde Werkvloer geldt dat Jongeren Op Gezond Gewicht in 2015 heeft bijgedragen aan kennisverspreiding, maar zelf niet actief is in arbeidsorganisaties.

De inhoudelijke themacampagnes Drinkwater en Gratis Bewegen zijn vooral ondersteunend aan de JOGG-aanpak en aan de Gezonde Omgeving. Met name de campagne Drinkwater komt herhaaldelijk terug in de lokale JOGG-aanpak (74 JOGG-gemeenten zetten de campagne in). De campagne Gratis Bewegen werd in 2015 in 30 JOGG-gemeenten ingezet. Het derde inhoudelijke thema, Groente.. Zet je tanden erin!, dient nog te worden geconcretiseerd. Tot slot is via een eigen congres (de Nationale Balans Top), participatie in congressen van derden en een actief (sociale) mediabeleid gewerkt aan bewustwording en bestuurlijk draagvlak voor het thema gezond gewicht.

7.3 Effecten

Met zijn activiteiten streeft Jongeren Op Gezond Gewicht om in 75 gemeenten een procentuele stijging te realiseren van kinderen en jongeren met een gezond gewicht.

Op basis van de gegevens die het RIVM heeft geanalyseerd, valt nu nog niet vast te stellen of de organisatie daarin slaagt. De verwachting is dat dergelijke analyses op termijn (2018) wel mogelijk worden vanwege het beschikbaar komen van nieuwe en meer recente gegevens.

De onderzoeken die lokaal binnen de JOGG-aanpak plaatsvinden geven in een aantal gevallen zicht op positieve ontwikkelingen. Zo lijken in Breda en in Dordrecht het overgewicht in JOGG-wijken enigszins harder te zijn afgenomen dan elders in de stad, en lijkt men in Purmerend dalingen in het overgewicht te zien, zij het in JOGG-buurtten niet meer of minder dan in andere delen van de stad. In Haarlem en Haarlemmermeer ziet men kinderen minder suikerhoudende dranken consumeren. Overtuigend zijn deze feiten nog niet te noemen: daarvoor is het aantal gemeenten met meerdere metingen in de tijd nog te gering en zijn de verschillen vaak ook nog te klein (waarbij vaak ook niet bekend is of deze significant zijn)⁷⁶. In de G4 en in Zwolle, 'de koplopergemeenten' die al in 2010 waren gestart, zien we soms gunstige ontwikkelingen in het gewicht, al valt uit deze onderzoeken niet altijd hard te maken wat hierin de toegevoegde waarde is van de JOGG-aanpak.

Vooralsnog luidt de conclusie dat het niet eenvoudig zal zijn om 'effecten' van de activiteiten van Jongeren Op Gezond Gewicht op de gezondheid van de betreffende kinderen aan te tonen. De JOGG-aanpak is geen interventie die in een gecontroleerde omgeving te onderzoeken is. Het is een integrale gezondheidsbenadering die juist aangrijpt op die omgeving om gedragsverandering te bewerkstelligen. Bovendien hebben resultaten van de ingezette activiteiten tijd nodig om te bekijken (De Gouw, 2012).

Een eventuele procentuele verandering van het aantal jongeren met een gezond gewicht is ook niet volledig toe te schrijven aan de inspanningen van de stichting. De resultaten van het programma worden mogelijk versterkt door de samenhang met en inspanningen door andere programma's en organisaties die streven naar gezond gedrag van kinderen en jongeren. Rond de thema's 'Gezonde School' en de Gezonde Sportkantine zijn meerdere partijen naast Jongeren Op Gezond Gewicht actief. De afgelopen jaren zijn meer sportbestuurders het belang van een gezond kantine-assortiment gaan herkennen. Ontegenzeggelijk speelt Jongeren Op Gezond Gewicht hierin met zijn activiteiten een rol van betekenis. Maar wat daarin precies de meerwaarde van de activiteiten van Jongeren Op Gezond Gewicht is, valt op basis van de huidige gegevens niet altijd vast te stellen. Voor de inhoudelijke campagnes (rond Gratis Bewegen en Drinkwater) geldt hetzelfde.

De meer procesmatige monitoring (via de voortgangstool) biedt enig zicht op de lokale betekenis van de JOGG-aanpak. Daar komt een wisselend beeld uit naar voren. 57% van de lokale regisseurs ziet dat het

⁷⁶ Daar speelt ook nog mee dat de lokale studies veelal afhankelijk zijn van bestaande data. Meetjaren sluiten niet altijd volledig aan op de JOGG-activiteiten. Op basis van de meest recente GGD-data kunnen niet altijd uitspraken gedaan worden over verandering in gewicht sinds de start van Jongeren Op Gezond Gewicht. Ook sluiten bestaande data vaak niet geheel aan op de JOGG-activiteiten die lokaal worden uitgevoerd. Wel vertonen ze veel overlap en zeggen deze data iets over de belangrijkste effectmaten, namelijk gewicht, voeding en bewegen.

lokale bestuur op de hoogte is van de JOGG-aanpak en nog eens 30 procent ziet dat men in deze behoorlijk op weg zijn. 45 procent herkent dat gezonde leefstijl inmiddels een belangrijke plaats inneemt in het lokale beleid, 30 procent is van mening behoorlijk op weg te zijn. Iets minder progressie lijkt geboekt op het vlak van de publiek-private samenwerking, al werkt 77 procent inmiddels met publieke organisaties samen en 67 procent met private organisaties, wat resulteert in minimaal⁷⁷ 502 publieke en 162 private samenwerkingspartners. Niettemin is borging en structureel inbedden zowel bij bestuurlijk draagvlak als bij samenwerking een aandachtspunt. Zo zegt 36 procent van JOGG-gemeenten onvoldoende structurele middelen beschikbaar te hebben om beschreven plannen uit te voeren en 64 procent heeft de samenwerking met partners niet schriftelijk geformaliseerd. Ook de pijlers sociale marketing en wetenschappelijke begeleiding en evaluatie verdienen beide meer aandacht, zo kwam uit de 'voortgangstool' naar voren. Op beide vlakken zijn in 2015 initiatieven ontplooid die in 2016 doorlopen. Verbinding van preventie en zorg (ketenaanpak) is in Nederland als nieuwe pijler aan de JOGG-aanpak toegevoegd en is nog in ontwikkeling.

7.4 Aanbevelingen

Deze Monitor Jongeren Op Gezond Gewicht 2015 biedt voor het eerst een overzicht van de activiteiten die de organisatie heeft ontplooid en de vorderingen op de doelstellingen van de organisatie (bereik, effect op gezond gewicht). Bij het samenstellen van de rapportage is een belangrijke stap gezet in het vergaren van de benodigde gegevens en het realiseren van een kennisinfrastructuur waar de aankomende jaren zinvol op kan worden voortgebouwd.

7.4.1 Monitoring en evaluatie

Ten aanzien van monitoring en evaluatie (M&E) stellen we vast dat de afgelopen jaren is gewerkt aan verbetering van monitoring en evaluatie, maar dat kennisverzameling- en borging nog niet in de genen van de organisatie zit, lokaal niet en landelijk evenmin. De eerste aanbeveling luidt daarom om 'M&E' meer aandacht te geven door de processen beter te stroomlijnen, en om wat de afgelopen jaren op dit vlak is opgebouwd, de aankomende jaren verder uit te bouwen en daar landelijke en lokale kennispartners (onderzoeksbureaus, universiteiten en hogescholen) actief bij te blijven betrekken.

Met het oog op het monitoren van de hoofddoelstelling stellen wij voor om:

- In 2018 een analyse te laten uitvoeren op de beschikbare landelijk data van het CBS. De verkenning door het RIVM voor de mogelijkheden voor een trend- en effectanalyse biedt (in ieder geval m.b.t. overgewicht) zinvolle aanknopingspunten;
- Gemeenten actief te blijven stimuleren om te investeren in 'wetenschappelijke begeleiding en evaluatie' en hun resultaten inzichtelijk te blijven maken.

Te overwegen valt om het bouwwerk van monitoring- en evaluatie inspanningen deels te herzien. Momenteel is er nog een grote afstand tussen het aan de ene kant bijhouden van processen en het meten van voortgang van activiteiten en het bereik daarvan; en het aan de andere kant vaststellen van de effecten van die processen in termen van gedragsveranderingen. Te vermoeden valt dat die afstand

⁷⁷ Minimaal omdat niet van alle JOGG-gemeenten bekend is met hoeveel partners zij samenwerken. Extrapolatie van de hier genoemde aantallen naar de totale populatie van JOGG-gemeenten zou impliceren dat ruim 650 publieke organisaties en ruim 200 private organisaties bij de lokale JOGG-aanpak zijn aangesloten.

zich niet eenvoudig laat dichtten. De landelijke data van het CBS bieden, met name voor overgewicht een zinvol perspectief, maar houden ook hun beperkingen. Te voorzien valt dat het moeilijk zal blijven om het effect van Jongeren Op Gezond Gewicht hard te maken. Een mogelijke tussenoplossing is om voor volgende monitors:

- Experts te laten inschatten wat de betekenis c.q. meerwaarde is van Jongeren Op Gezond Gewicht op de domeinen waarop de organisatie actief is (en aan te laten geven wat daar eventueel beter in kan of moet);
- Burgers en andere stakeholders te vragen of zij herkennen dat in gemeente of buurt veranderingen in gang zijn gezet in de *settings* waar Jongeren Op Gezond Gewicht actief is.

7.4.2 **Beleid en strategie**

Deze eerste rapportage staat nog niet of nauwelijks toe om verbeterpunten aan te dragen wat betreft de koers en de strategie van de organisatie. Vastgesteld kan wel worden dat het aantal JOGG-gemeenten blijft groeien. Om de doelstelling van één miljoen kinderen te bereiken zal het aantal JOGG-gemeenten en -buurten nog fors dienen te worden uitgebreid. Dat zal een belangrijke focus moeten blijven van Jongeren op Gezond Gewicht.

Ondertussen geeft een groot deel van de lokale JOGG-regisseurs aan niet de uren voor de JOGG-aanpak ter beschikking te hebben die waren afgesproken. Het opzetten van lokale samenwerkingen gaat niet vanzelf en ook borging van bestuurlijk draagvlak en samenwerking is een aandachtspunt. Het bewerkstelligen van gedragsveranderingen is echter een kwestie van lange adem. Naast 'opschalen' lijkt daarom 'volhouden' en blijven investeren (met name in pijlers waar de JOGG-aanpak achterblijft) voor Jongeren op Gezond Gewicht en zijn diverse partners het belangrijkste devies te zijn.

Literatuur

- Bouckaert, G. & Auwers, T. (1999). *Prestaties meten in de overheid*. Brugge: die Keure.
- Bouckaert, G. (2005). *Powerpointpresentatie Eerste kwaliteitscongres voor lokale besturen*. 19 april 2005.
- Bosman, A. en Vink, J. (2015). *Onderzoek dienstverlening en ondersteuning aan JOGG-regisseurs door Jongeren Op Gezond Gewicht*. Den Haag: Schuttelaar en Partners
- Gooskens, B., Modderman, P. & Noordink, M. (2015). *Doorontwikkeling JOGG-aanpak*. Den Haag: Kwink Groep.
- Gouw, S. de (2012). *De effectiviteit van het overheidsbeleid op het gebied van publieke gezondheid* (proefschrift). Leiden: GGD Hollands Midden.
- Hoyng, J. en Bisseling, R. (2009). *Monitoring- en evaluatiewijzer sport- en beweegbeleid*. Bennekom: Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen.
- Knol, F., Boelhouwer, J. & Veldheer, V. (2010). *Statusontwikkeling van Wijken in Nederland 1998 - 2010*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Kooperen, Van., T. M., Jebb, S. A., Summerbell, C.D., Visscher, T.L.S., Romon, M., Borys, J.M. & Seidell J. C. (2012). Characterizing the EPODE logic model: unravelling the past and informing the future. *Obesity Reviews*. doi: 10.1111/j.1467-789X.2012.01057.x
- Kooperen, Van., M en Seidel, J. (2010). Overgewichtpreventie een lokale aanpak naar frans voorbeeld. *Praktische Pediatrie* publicatienummer 02 mei 2010
- Leeuwen Van, A., Hemink-van Putten, M. & van Woudenberg, A. (2015). *Positionering rol centrale zorgverlener bij kinderoberitas*. Zutphen/Baambrugge: de JeugdZaak.
- Low S, Chin MC, Deurenberg-Yap M. (2009). *Review on epidemic of obesity*. *Ann Acad Med Singapore* 2009;38(1):57-59.)
- Ministerie van VWS (2012). *Kamerbrief over extra middelen bestrijding overgewicht bij kinderen'*. Den Haag: Ministerie van VWS.
- Ministerie van VWS (2014a). *Kamerbrief over voorgenomen oprichting Stichting Jongeren Op Gezond Gewicht'*. Den Haag: Ministerie van VWS.
- Ministerie van VWS (2014b). *Kamerbrief over oprichting Stichting Jongeren Op Gezond Gewicht*. Den Haag: Ministerie van VWS.
- Ministerie van VWS (2005). *Oprichting convenant overgewicht*. Den Haag: Ministerie van VWS.
- Ministerie van VWS (2009). *Oprichting convenant gezond gewicht*. Den Haag: Ministerie van VWS.

Pulles, I. & Kalmthout, J., van (2015). *De start van de Gezonde Sportkantine. Uitkomsten 0-meting GSK*. Utrecht: Mulier Instituut.

Pulles & Van Kalmthout, (2016). *1meting Gezonde Sportkantines* (nog te verschijnen) Utrecht: Mulier Instituut.

Poll, A. & Vlugt, N., van der (2015). *Een verkenning naar financiering van de ketenaanpak van kinderen met overgewicht en obesitas*. Amsterdam: aldien.nl.

Reijgersberg, N. Verhoofstad, A. en Lucassen, J. (2015). *Monitor Onderwijsagenda Sport Bewegen en Gezonde Leefstijl 2015*. Utrecht: Mulier Instituut.

Raad voor de Volksgezondheid & Zorg (2002). *Gezondheid en Gedrag*. Zoetermeer: Raad voor de Volksgezondheid & Zorg, publicatienummer 02/14.

Romon M, Lommez A, Tafflet M, Basdevant, A., Oppert, J.M., Bresson, J.L., Ducimetiere P., Charles M.A., & Borys J.M. (2008). Downward trends in the prevalence of childhood overweight in the setting of 12-year school- and community-based programmes. *Public Health Nutr.* 2009 Oct;12(10):1735-42. doi: 10.1017/S1368980008004278. Epub 2008 Dec 23.

Stroo, J. (2015). *Behoeftepeiling Verbinding Preventie en Zorg*. Amsterdam: Care 4 Obesity.

World Health Organization (2004). *Global Strategy on Diet, Physical Activity and Health*. www.who.int.

Storm, I. Van Koperen, M. Van der Lucht, F. (2014). 'Monitoren en evalueren van integraal gezondheidsbeleid', *Beleidsonderzoek Online*. september 2014, DOI: 10.5553/Beleidsonderzoek.000043

Bijlage I: Ontstaansgeschiedenis Jongeren Op Gezond Gewicht

Oorsprong: Convenant Overgewicht

De oorsprong van Jongeren Op Gezond Gewicht ligt in de oprichting van het Convenant Overgewicht dat in 2005 van start ging. Aanleiding voor dit convenant was de toename van overgewicht onder de Nederlandse bevolking. Het convenant is destijds opgericht op initiatief van het ministerie van VWS (VWS, 2005). Op 27 januari 2005 ondertekenden, naast het ministerie van VWS, acht organisaties het convenant Overgewicht, dat liep tot 2010. Partners in het convenant waren: het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de levensmiddelenindustrie, de horeca, de cateraars, de supermarkten, de zorgverzekeraars, de werkgevers en de georganiseerde sport. Onder voorzitterschap van oud-GroenLinks fractievoorzitter Paul Rosenmöller werd een gezamenlijk plan opgesteld dat zich richtte op voorlichting aan consument en burger (over bijvoorbeeld voedingswaarden van producten), onderzoek naar productsamenstelling en -ontwikkeling en het zelf reguleren van reclame-uitingen. Een convenantbureau werd opgericht om de voortgang te bewaken, maar ook om het probleem maatschappelijk zichtbaar te maken. Dat zoveel uiteenlopende partijen een gezamenlijk plan opstelden in het tegengaan van overgewicht was conform de adviezen van de Raad voor Volksgezondheid en Zorg uit 2002⁷⁸ en die van de WHO in 2004⁷⁹ (VWS, 2005).

Convenant Overgewicht wordt Convenant Gezond Gewicht

Het Convenant Overgewicht werd in 2010 voortgezet in een nieuw samenwerkingsverband. 26 organisaties en zes partijen uit het bedrijfsleven ondertekenden toen het 'Convenant Gezond Gewicht', met een looptijd t/m 2014 (VWS, 2010). Uit evaluaties kwam naar voren dat nieuwe afspraken tussen partijen concreter zouden moeten zijn om slagvaardiger te kunnen optreden en om meer resultaat te behalen (VWS 2010). Doelstellingen van het Convenant Gezond Gewicht waren het maatschappelijk agenderen van overgewicht en obesitas, het vergroten van de bewustwording van de gezondheidsrisico's, en het bewerkstelligen van een trendbreuk in de ontwikkeling van overgewicht en obesitas bij kinderen en volwassenen. Het Convenant Gezond Gewicht bestond uit vier deelconvenanten op het gebied van werk, school, consument en vrije tijd en intersectoraal lokaal beleid.

Deelconvenant Jongeren Op Gezond Gewicht

Het deelconvenant gericht op intersectoraal lokaal beleid had de naam: Jongeren Op Gezond Gewicht. Vanuit dit deelconvenant werd ingezet op het terugdringen van overgewicht bij kinderen en jongeren door middel van een integrale wijkaanpak (JOGG-aanpak). Deze aanpak is ingericht op basis van de Franse EPODE-aanpak, dat zich zowel op het kind als op de omgeving van het kind richt. Op die manier

⁷⁸ De raad adviseerde in 2002 een nationale commissie in te stellen die strategieën bedenkt om het probleem van overgewicht en obesitas aan te pakken, waarbij overheid, burgers en andere verantwoordelijke partijen (o.a. werkgevers, voedingsindustrie, onderwijs en sport) betrokken moeten worden (Raad voor de Volksgezondheid & Zorg, 2002).

⁷⁹ De WHO stelde in 2004 dat om gedragspatronen te doorbreken langdurige integrale aanpakken nodig zijn van publieke- en private organisaties op (inter)nationaal-, regionaal- en lokaal niveau (World Health Organization, 2004).

wordt de hele gemeenschap bewust van het belang van gezonde voeding en voldoende beweging en ontstaat een stimulerende sociale en fysieke omgeving. De vier pijlers van de EPODE-aanpak zijn:

- 1) bestuurlijk draagvlak op gemeentelijk niveau
- 2) publiek-private samenwerking
- 3) sociale marketingstrategieën
- 4) wetenschappelijke evaluatie (Van Koperen & Seidell, 2010).

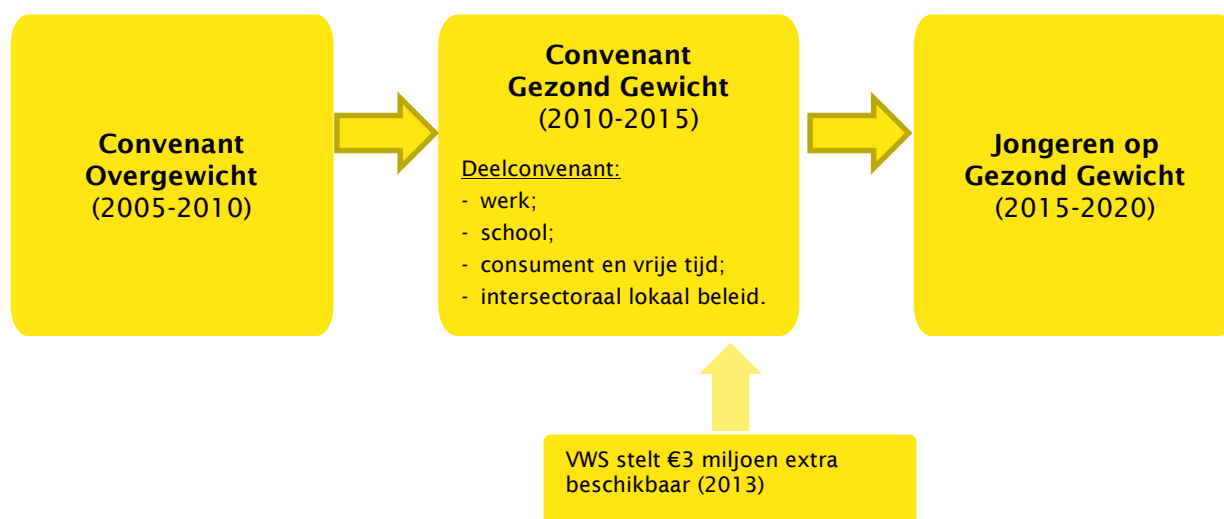
Intensivering JOGG-aanpak

Een van de doelstelling van het deelconvenant Jongeren Op Gezond Gewicht was om eind 2014 ten minste 75 gemeenten te hebben die met intersectoraal lokaal beleid structureel inzetten op het tegengaan van overgewicht bij kinderen en jongeren (JOGG-aanpak).⁸⁰ In het begrotingsakkoord 2013 was afgesproken dat van de extra middelen voor preventie en palliatieve zorg (€100 miljoen vanaf 2013), een bedrag van €26 miljoen zou worden besteed aan het tegengaan van overgewicht en obesitas bij kinderen. Daarvan is nu jaarlijks €3 miljoen bestemd voor de 'JOGG-aanpak'. De minister zag de JOGG-aanpak als een goed instrument om de stijgende trend van overgewicht bij jongeren te keren (Ministerie van VWS, 2012). Het doel van 75 gemeenten werd in november 2014 behaald.

Stichting Jongeren Op Gezond Gewicht

Na het aflopen van het Convenant Gezond Gewicht zijn de werkzaamheden voortgezet in de per 1 januari 2015 opgerichte stichting Jongeren Op Gezond Gewicht. Om het andere partijen (publieke en private organisaties) makkelijker maker om zich aan te sluiten en de samenwerking te zoeken is gekozen voor een stichting in plaats van voor een departementale dienst (Ministerie van VWS, 2014; 7 feb 2014).

Figuur b1.1 Schematisch overzicht geschiedenis Jongeren Op Gezond Gewicht

⁸⁰ Mede naar aanleiding van een Kamermotie die verzoekt tot het implementeren van de EPODE-aanpak in alle Nederlandse gemeenten, te beginnen bij de G27 (motie Wiegman Kamerstuk 31 899 nr. 10)

Bijlage II: Governance Jongeren Op Gezond Gewicht

Bestuur, Raad van Toezicht, directie

De Stichting Jongeren Op Gezond Gewicht kent statutair de volgende organen:

- Bestuur
- Raad van Toezicht
- Bureau en directeur
- Partnerplatform.

Bestuur, Raad van Toezicht en directie

Het bestuur bestaat uit zes bestuursleden waarvan vijf uit de door hen vertegenwoordigde werkterreinen (zie tabel B2.1). Het bestuur stelt de beleidskaders vast en is intensief betrokken bij het werk van de stichting. Leden van het bestuur (natuurlijke personen) zijn afkomstig uit en/of werkzaam in voor de doelstelling van de stichting relevante werkterreinen: onderwijs, sport en bewegen, voedingsaanbod, maatschappelijke organisaties/gezondheidsfondsen en gemeenten en/of lokale politiek. De voorzitter van het bestuur is tevens het boegbeeld van de stichting en belast met de externe vertegenwoordiging van de stichting.

De Raad van Toezicht bestaat uit drie leden: één namens de publieke sector, één namens de private sector, en één namens het ministerie van VWS. De Raad van Toezicht ziet toe op het beleid van het bestuur en op de algemene zaken (zie tabel B2.1). De door het bestuur vastgestelde jaarlijkse begroting behoeft de goedkeuring van de Raad van Toezicht.

Bestuur en Raad van Toezicht bekleden geen fulltime functies en ontvangen voor hun taken geen beloning (hooguit een onkostenvergoeding). De bestuursvoorzitter heeft voor zijn (deeltijd)-inzet recht op een vergoeding, maar ziet daar (in ieder geval in 2015) van af.

Tabel b2.1 Leden van bestuur en Raad van Toezicht van Jongeren Op Gezond Gewicht

Bestuur	Organisatie
Paul Rosenmöller (voorzitter)	Voorzitter VO-raad
Rinda den Besten	voorzitter PO-Raad- onderwijs
Erik Lenselink	manager NOC*NSF - sport en bewegen
Philip den Ouden	directeur FNLI- voedingsaanbod
Tom Oostrom	Directeur Nierstichting /voorzitter Samenwerkende Gezondheidsfondsen - maatschappelijke organisaties/gezondheidsfondsen
Rinette Reynvaan	wethouder gemeente Dordrecht - gemeenten en/of lokale politiek
Raad van Toezicht	Organisatie
Mirjam Sterk (voorzitter)	Directeur Mee NL
Joan De Zwart-Bloch	burgemeester Blaricum/voorzitter GGD Gooi & Vechtstreek
Theo Roos	oud-directeur CBL

Jongeren Op Gezond Gewicht kent statutair een bureau dat onder leiding staat van een directeur (en managementteam). Voor ieder van drie de programma's is een programmamanager en een team van adviseurs werkzaam.

Voorts heeft JOGG drie ambassadeurs, namelijk Prins Pieter-Christiaan van Oranje, Juvat Westendorp⁸¹ en Erben Wennemars. Zij zijn ambassadeurs van respectievelijk Jongeren Op Gezond Gewicht, de themacampagnes DrinkWater en Gratis Bewegen en De Gezonde Sportkantine.

Publiek-private samenwerking

Partnerplatform

De statuten van de stichting Jongeren Op Gezond Gewicht staan de organisatie ook toe om partners te benoemen. Deze partners zijn verenigd in een partnerplatform (zie tabel b2.2). Conform het Reglement Partnerschap van de stichting dienen alle partners afkomstig te zijn uit een voor de doelstelling van Jongeren Op Gezond Gewicht relevant werkkterrein, intrinsiek gemotiveerd, bereid om deskundigheid en het eigen netwerk ter beschikking te stellen.⁸² Partners adviseren het bestuur gevraagd en ongevraagd. Het advies van de partners is niet bindend.

Op dit moment telt JOGG veertien partner-organisaties (tabel B2.1). Alle hebben zij het Ambitie Akkoord 2015-2020 ondertekend. Standaard leveren de partnerorganisaties een financiële bijdrage van 5.000 euro (excl. btw) per jaar. Voor vier van de veertien partners geldt dat medewerkers in leidinggevende functies van die organisaties zitting hebben in het bestuur van Jongeren Op Gezond Gewicht (PO-Raad, VO-raad, NOC*NSF en de FNLI).

Tabel b2.2 Partners in Partnerplatform

Zorgverzekeraars Nederland	Federatie Nederlandse Levensmiddelen Industrie
Hartstichting	Vereniging Nederlandse Cateringorganisaties
Nederlandse Vereniging van Diëtisten	PO-Raad
NOC*NSF	VO-raad
KVLO	MBO Raad
Vewin	Vereniging Sport en Gemeenten
Centraal Bureau Levensmiddelenhandel	VNO-NCW

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht

De partners uit het partnerplatform en Jongeren Op Gezond Gewicht beogen de samenwerking op drie onderdelen te concretiseren, namelijk communicatie, kennisuitwisseling en ondersteuning van de programma's JOGG-aanpak en Gezonde Omgeving. Zo besteden partners in hun eigen communicatiemiddelen (website, nieuwsbrieven etc.) aandacht aan de activiteiten van Jongeren Op Gezond Gewicht en stemmen zij de inhoud van berichtgeving af met het communicatieteam van

⁸¹ Danser, doorgebroken met deelname aan het programma *So You Think You Can Dance* 2011 op RTL5.

⁸² Reglement partnerschap van stichting Jongeren Op Gezond Gewicht

Jongeren Op Gezond Gewicht. Daarnaast stellen partners en Jongeren Op Gezond Gewicht hun kennis en expertise wederzijds beschikbaar.

Per 1 december 2015 is de inzet van negen platformpartners (+ twee kennispartners) met betrekking tot de twee programma's van Jongeren Op Gezond Gewicht (JOGG-aanpak en Gezonde Omgeving) geconcretiseerd. Het partnerschap van de overige partners⁸³ moet nog worden uitgewerkt. De negen platformpartners waarvan het partnerschap wel al is uitgewerkt, leveren ieder op hun eigen manier een bijdrage aan de JOGG-aanpak (tabel B2.3). Zeven partners dragen bij aan het programma Gezonde Omgeving. Er zijn ook platformpartners die ondersteuning leveren bij de thema-aanpak. Zo ondersteunen zes partners zowel DrinkWater als Gratis Bewegen en gaan vier organisaties ondersteuning bieden aan de nog te ontwikkelen aanpak Groente. Het zijn niet altijd nieuwe activiteiten die vanwege het partnerschap worden ondernomen, deels betreft het bestaande activiteiten die aansluiten op ambities van beide organisaties.

Tabel b2.3 Ondersteuning programma's door partners uit het Partnerplatform

	JOGG-aanpak	Gezonde Omgeving			Thema-aanpak		
		Gezonde School	Gezonde Sportkantine	Gezonde Werkvloer	Drink Water	Gratis Bewegen	Groente
Hartstichting	X	X			X	X	X
KVLO	X	X					
Vewin	X						
CBL	X		X		X	X	X
FNLI	X	X	X	X	X	X	
Vereniging Nederlandse Cateringorganisaties	X	X		X			X
PO-Raad	X	X		X	X	X	X
VO-raad	X	X		X	X	X	
MBO Raad	X	X		X	X	X	
Kennispartners							
Kenniscentrum Sport	X		X	X		X	
Voedingscentrum	X	X	X	X			

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht (bewerking: Mulier instituut, 2016)

Jongeren Op Gezond Gewicht kent verder nog twee andere partnervormen, die niet statutair zijn geregeld: kennispartners en bedrijfspartners.

Kennispartners

Het Kenniscentrum Sport, het Voedingscentrum en RIVM/Centrum Gezond Leven zijn de drie kennispartners van Jongeren Op Gezond Gewicht. De kennispartners en Jongeren Op Gezond Gewicht werken samen op het gebied van communicatie, kennisontwikkeling en -uitwisseling en kennistoepassing en -ondersteuning. Met Kenniscentrum Sport en het Voedingscentrum zijn samenwerkingsafspraken gemaakt en vastgelegd (zie bovenstaande tabel B2.3). Het Voedingscentrum is verder ook betrokken bij

⁸³ Zorgverzekeraars Nederland, NOC*NSF, Nederlandse Vereniging Diëtisten, Vereniging Sport en Gemeenten, VNO-NCW

het up-to-date houden en ontwikkelen van kennis en tools waar het gaat om een gezonde voedingkeuze. Het RIVM is met name betrokken bij de monitoring (zie hoofdstuk 5).

Bedrijfspartners

Behalve met landelijke koepel-, branche- en kennisorganisaties werkt Jongeren Op Gezond Gewicht samen met zes landelijke bedrijven (zie tabel B2.4). Het idee daarachter is dat het bevorderen van een gezonde leefstijl en een gezonde omgeving een gedeelde maatschappelijke verantwoordelijkheid is. De aanpak van overgewicht bij kinderen vergt samenwerking door publieke én private partijen. De samenwerking is vastgelegd in een contract waarin staat beschreven hoe de bedrijven bijdragen aan de ambities en doelen van Jongeren Op Gezond Gewicht. De bedrijven betalen ieder een financiële bijdrage van 50.000 euro per jaar⁸⁴. Naast de financiële bijdragen leveren de bedrijven bijdragen als het delen van onderzoeksresultaten en kennis op het gebied van voeding- en productaanbod en worden zij geacht intern actief beleid te voeren voor het belang van een gezonde leefstijl voor hun eigen medewerkers. De overeenkomst bevat daarnaast een deel met basisafspraken die voor elk bedrijf hetzelfde is en een aanvullend deel met maatwerkafspraken.

Tabel b2.4 Bedrijfspartners Jongeren Op Gezond Gewicht

Bedrijf	Looptijd contract
Albert Heijn	1 januari 2015 tot 1 januari 2017
Zilveren Kruis	1 juli 2015 tot 1 juli 2016
Unilever	1 juli 2015 tot 1 juli 2016
Nutricia	1 juli 2015 tot 1 juli 2017
FrieslandCampina	1 juli 2015 tot 1 juli 2018
Kompan	1 september 2015 tot 1 september 2018

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht

Basisafspraken

De basisafspraken hebben betrekking op het wederzijds gebruik van woord- en beeldmerk van Jongeren Op Gezond Gewicht en de bedrijven. De bedrijfspartners hebben het recht de naam en het beeldmerk van Jongeren Op Gezond Gewicht te gebruiken in hun *corporate* uitingen (jaarverslag, website et cetera, in de context van hun MVO-beleid). Het is de partners niet toegestaan naam of beeldmerk te gebruiken bij de directe verkoop van diensten en producten of 'op merkniveau' (tekst samenwerkingsovereenkomst). Daarnaast hebben de bedrijven de mogelijkheid om gebruik te maken van promotiematerialen en de beeldbank van Jongeren Op Gezond Gewicht. Ook hebben ze recht op de inzet van de voorzitter en directeur van Jongeren Op Gezond Gewicht, gedurende één dagdeel per jaar. Daarnaast mogen zij twee dagdelen per jaar een beroep doen op de ambassadeurs en hebben zij recht op twee interviews per jaar met deze personen. Jongeren Op Gezond Gewicht verleent de bedrijven zichtbaarheid door ze in landelijke communicatie aan te merken als bedrijfspartner. In de documentatie van Jongeren Op Gezond Gewicht richting gemeenten kunnen bedrijven hun rol en activiteiten kenbaar maken die aan de doelstelling van de stichting bijdragen en hebben ze de mogelijkheid om een inhoudelijke bijdrage te leveren aan bijeenkomsten als de Nationale Balans Top (jaarlijks congres). Bij aanvang van de samenwerkingsovereenkomst verzorgt Jongeren Op Gezond Gewicht een gezamenlijk persbericht en tussentijdse onderzoeksresultaten van de bedrijven worden in overleg gecommuniceerd

⁸⁴ Een partner betaalt zijn bijdrage deels 'in kind'.

naar de media. In overleg met Jongeren Op Gezond Gewicht hebben de bedrijven toegang tot het netwerk van de stichting. Dit krijgt vorm door toegang tot het netwerk van JOGG-gemeenten op het niveau van de lokale organisaties die actief zijn bij de uitvoering van de JOGG-aanpak en via toegangskarten tot de Nationale Balans Top.

Maatwerkafspraken

In de maatwerkafspraken zijn met ieder bedrijf afzonderlijk afspraken gemaakt over de thema's waar ze een bijdrage aan leveren. Verder zijn in die overeenkomsten afspraken gemaakt over de financiële en inhoudelijke bijdrage van de bedrijven, de duur van de samenwerkingsovereenkomst en de (gevolgen van) tussentijdse beëindiging van de overeenkomst. Zilveren Kruis, FrieslandCampina en Kompan verbinden zich aan de themacampagne Gratis Bewegen; Unilever, Albert Heijn en Nutricia ondersteunen de nieuwe themacampagne Groente (tabel B2.4). De intentie is om jaarlijks in een plan van aanpak uit te werken op welke manier de bedrijven zich aan de themacampagne en programma's van Jongeren Op Gezond Gewicht verbinden. De interventie 'Ik eet het beter' en de winkelmodules van Albert Heijn, de interventie 'Smakelijke moestuinen' van Nutricia, de inzet van de interventie Schooljudo door Zilveren Kruis en het thema ontbijt (Unilever) worden hierin als onderdeel opgenomen.

Tabel b2.5 Samenwerking bedrijfspartners in relatie tot thema-aanpak

	DrinkWater	Gratis Bewegen	Groente
Unilever			X
Zilveren Kruis		X	
Albert Heijn			X
Nutricia			X
FrieslandCampina		X	
Kompan		X	

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht (bewerking: Mulier instituut, 2016)

Doorontwikkeling visie op samenwerking

De uitgangspunten zoals hierboven beschreven, worden door alle partners gedeeld en staan volgens Jongeren Op Gezond Gewicht niet ter discussie. In 2015 is echter geconstateerd dat de invulling, uitvoering en de communicatie onder druk staan. De 'in kind' bijdrage van partners wordt gezien als betekenisvol, maar is in de afgelopen jaren nog niet voor alle partijen even actief ingevuld. Geconstateerd is ook dat de standpunten van maatschappelijke partijen, de publieke opinie en de belangen van private partijen kunnen divergeren en dus ook kunnen botsen. Om die redenen is eind 2015 de visie en de strategie voor de private samenwerking herzien. Gestreefd wordt onder andere naar meer diversiteit binnen de samenwerking (niet enkel voeding), naar betere kennisuitwisseling met de bedrijfspartners, naar het vastleggen en evalueren van jaarlijkse resultaatafspraken, en naar een duidelijker benoeming van taken en verantwoordelijkheden. Die visie wordt gedeeld door de bedrijfspartners en krijgt in 2016 nader vorm.

Bijlage III JOGG-aanpak

Tabel b3.1 Overzicht van JOGG-gemeenten naar startdatum

Gemeenten	Toetredingsdatum
Zwolle	3-11-2010
Utrecht	3-11-2010
Amsterdam	3-11-2010
's-Gravenhage	3-11-2010
Veghel	3-11-2010
Rotterdam	14-4-2011
Breda	20-5-2011
IJsselstein	21-6-2011
Delft	21-6-2011
Leiden	29-6-2011
Zaanstad	13-3-2012
Dordrecht	13-3-2012
Smallingerland	10-5-2012
Dongen	10-5-2012
Haarlem	16-5-2012
Purmerend	12-7-2012
Haarlemmermeer	2-10-2012
Nijkerk	29-11-2012
Alkmaar	1-12-2012
Roosendaal	4-12-2012
Heerhugowaard	1-2-2013
Katwijk	11-3-2013
Tilburg	17-5-2013
Roermond	1-8-2013
Cuijk	1-9-2013
Zwijndrecht	3-9-2013
Stichtse Vecht	1-10-2013
Alphen aan den Rijn	4-11-2013
Bonaire	18-11-2013
Saba	14-11-2013
Sint Eustatius	15-11-2013
Almere	1-1-2014
Assen	1-1-2014
Coevorden	1-1-2014
Emmen	1-1-2014
Hoogeveen	1-1-2014
Meppel	1-1-2014
Hardenberg	1-1-2014
Ommen	1-1-2014
Elburg	1-1-2014
Ermelo	1-1-2014
Harderwijk	1-1-2014
Oldebroek	1-1-2014

Putten	1-1-2014
Nunspeet	1-1-2014
Uithoorn	1-1-2014
Aa en Hunze	1-1-2014
Borger-Odoorn	1-1-2014
De Wolden	1-1-2014
Noordenveld	1-1-2014
Tynaarlo	1-1-2014
Midden-Drenthe	1-1-2014
Gouda	10-2-2014
's-Hertogenbosch	11-2-2014
Oss	1-3-2014
Maastricht	1-3-2014
Hellevoetsluis	13-3-2014
Vlaardingen	15-3-2014
Kampen	1-4-2014
Brunssum	1-4-2014
Doetinchem	1-6-2014
Schagen	1-6-2014
Heerlen	15-7-2014
Utrechtse Heuvelrug	1-8-2014
Heemskerk	1-9-2014
Helmond	1-9-2014
Sittard-Geleen	1-9-2014
Groningen	1-10-2014
Geldrop-Mierlo	1-10-2014
Harlingen	7-10-2014
Houten	8-10-2014
Apeldoorn	1-11-2014
Brummen	1-11-2014
Lochem	1-11-2014
Voorst	1-11-2014
Arnhem	1-1-2015
Rheden	1-1-2015
Westervoort	1-1-2015
Zevenaar	1-1-2015
Aalsmeer	1-1-2015
Hatterij	1-2-2015
Kerkrade	1-3-2015
Bergen op Zoom	1-5-2015
Uden	1-7-2015*
Venlo	1-7-2015
Westerveld	1-7-2015*
Goeree-Overflakkee	1-8-2015*
Wageningen	1-9-2015*
Weststellingwerf	1-11-2015*
Heerenveen	1-11-2015*
Maasgouw	1-11-2015*

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht (bewerking: Mulier Instituut, 2016)

*op peildatum 1 december 2015 onbekend of aanpak in specifieke buurt of in hele gemeente wordt ingezet

Tabel b3.2 Deelnemers aan/en beoordelingen van trainingen en (regionale) bijeenkomsten

Training/Bijeenkomst	Datum	Aantal deelnemers	Aantal evaluaties	stelling 1: Aantal (geheel) eens ¹	stelling 2: aantal (geheel) eens ²
Introductietraining en basistrainingen					
Basistraining Wetenschappelijke Begeleiding en Evaluatie (WBE)	9-2-2015	23	7	6	7
Basistraining Publiek-Private Samenwerking (PPS)	17-2-2015	25	9	8	8
Basistraining Communicatie & Social Media	5-3-2015	25	10	9	9
Basistraining Sociale Marketing (SMK)	17-3-2015	28	8	7	7
Introductietraining	9-4-2015	7	5	5	3
Basistraining Verbinding Preventie en Zorg (VPZ)	9-4-2015	21	7	5	3
Basistraining Verbinding Preventie en Zorg (VPZ)	28-5-2015	18	9	3	3
Introductietraining	21-9-2015	11	6	4	2
Introductietraining	12-10-2015	13	2	2	2
Basistraining Wetenschappelijke Begeleiding en Evaluatie (WBE)	13-10-2015	11	4	4	4
Basistraining Publiek-Private Samenwerking (PPS)	5-11-2015	5	4	4	4
Basistraining Sociale Marketing (SMK)	7-12-2015				
Subtotaal		187	71	57	52
Verdiepingstrainingen					
Overwinnen Weerstand	21-5-2015	8	8	8	6
Verdiepingsbijeenkomst Verbinding Preventie en Zorg (VPZ)	15-10-2015	16	9	5	4
Inspiratiesessie publiek-private samenwerking	10-11-2015	35			
Inspiratiesessie publiek-private samenwerking	19-11-2015	31			
Subtotaal		90	17	13	10
Regionale bijeenkomsten					
Regionale JOGG-bijeenkomst Limburg 1	6-1-2015	12	4	3	0
Intervisie koploper gemeenten	24-3-2015	7	4	3	2
Regionale JOGG-bijeenkomst Zuid-Holland 1	26-3-2015	10	2	1	1
Regionale JOGG-bijeenkomst Drenthe 1	9-4-2015	15	8	7	8
Regionale JOGG-bijeenkomst Noord-Holland 1	13-4-2015	8	5		0
Regionale JOGG-bijeenkomst Noord-Brabant 1	30-4-2015	16	5	2	2
Regionale JOGG-bijeenkomst Limburg 2	9-6-2015	11			
Regionale JOGG-bijeenkomst Drenthe 2	2-7-2015	15	10	8	8
Regionale JOGG-bijeenkomst Noord-Holland 2	7-9-2015	12	10	10	10
Regionale JOGG-bijeenkomst Noord-Brabant 2	14-9-2015	12	6	5	4
Regionale JOGG-bijeenkomst Zuid-Holland 2	22-9-2015	14	7	7	4
Regionale JOGG-bijeenkomst Limburg 3	5-11-2015	15	7	5	6
Regionale JOGG-bijeenkomst Gelderland 1	5-11-2015	20	12	8	8
Regionale JOGG-bijeenkomst Drenthe 3	10-11-2015	18	11	10	6
Subtotaal		185	91	69	59
Totaal		462	179	139	121

Bron: Jongeren Op Gezond Gewicht (bewerking: Mulier Instituut, 2016)

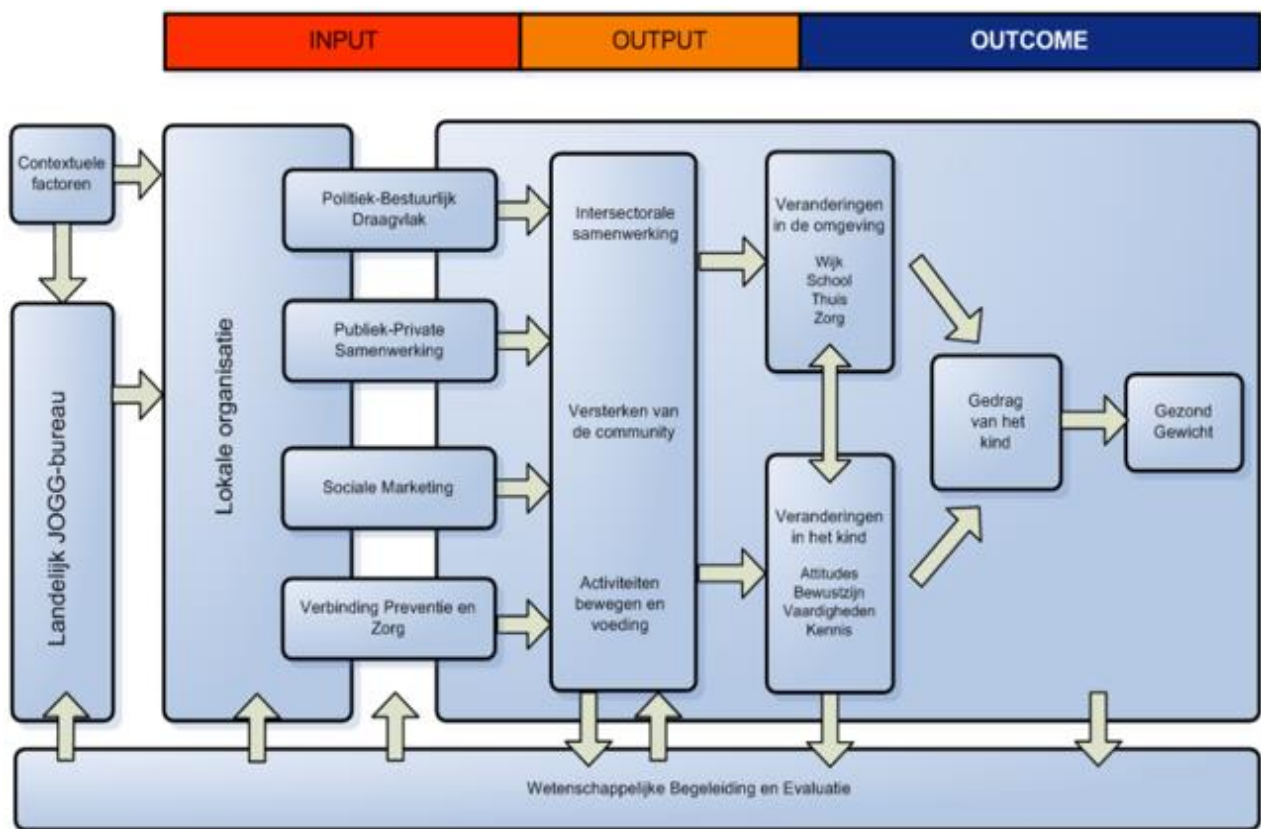
¹ Stelling 1: *Deze training / bijeenkomst is bruikbaar in de praktijk*

² Stelling 2: *Ik heb de verwachte kennis en inzichten opgedaan*

Bijlage IV Achtergrond voortgangstool

De opzet van dit evaluatie-instrument is een ingekorte versie van de procesrichtlijnen van de JOGG-aanpak⁸⁵. De procesrichtlijnen van de JOGG-aanpak zijn een uitwerking van het JOGG-model (zie figuur b4.1) en geven richting aan een succesvolle implementatie van de JOGG-aanpak. Het JOGG-model is gebaseerd op de ervaringen van de EPODE-steden in Frankrijk, op het *Environmental Research Framework for Weight Gain Prevention* (Kremers, de Bruijn et al, 2006) en is geïnspireerd op het Referentiekader van Saan en de Haes (2005). Het model is door de VU Amsterdam samen met de eerste JOGG-gemeenten vertaald naar de Nederlandse situatie (Van Koperen, 2012).

Figuur b4.1 JOGG-model

Achtergrond

De voortgangstool is in het najaar van 2013 door VU Amsterdam ontwikkeld en besproken met JOGG-adviseurs, JOGG-coaches, Hogeschool Windesheim en de JOGG-regisseurs van de koplopergemeenten. In januari 2014 is de tool opgeleverd. Aan de hand van de procesrichtlijnen, voortschrijdend inzicht en praktijkervaring is deze tool ontwikkeld om op objectieve wijze inzichtelijk en bespreekbaar te maken waar JOGG-gemeenten in hun aanpak staan.

⁸⁵ Jongeren Op Gezond Gewicht (jaartal) procesrichtlijnen van de JOGG-aanpak. Den Haag: Jongeren Op Gezond Gewicht (intern document)

Doel

De voortgangstool geeft sturing aan het evaluatiegesprek over de voortgang in de JOGG-gemeenten. Gezamenlijk wordt bepaald wat de stand van zaken in de community is. Inzicht wordt verkregen in de mate waarin aan procesdoelen wordt gewerkt. Op basis van het overzicht van de stand van zaken kan ondersteuning op maat worden geboden.

Inhoud

Deze tool bestaat uit zeven onderwerpen: lokale organisatie, politiek/bestuurlijk draagvlak, publiek-private samenwerking, sociale marketing, wetenschappelijke begeleiding en evaluatie, verbinding preventie/zorg en communicatie. Elk onderwerp benoemt vijf items waarop aangegeven wordt in hoeverre deze is voltooid.

Gebruik

Per item kan een vierpuntsschaal worden ingevuld: 1 (geen actie), 2 (eerste stappen gezet), 3 (behoorlijk op weg) en 4 (resultaat behaald). Door middel van een gesprek wordt gezamenlijk bepaald welke situatie het meest van toepassing is. Dit wordt per onderdeel visueel gemaakt in een model.

Procesindicatoren

Hieronder zijn de 35 procesindicatoren uit de voortgangstool opgenomen.

1. Lokale organisatie

- a. Er is een community-analyse gedaan: de bestaande situatie binnen de community, zoals (potentiële) stakeholders is in kaart gebracht;
- b. Er is gezamenlijk een Plan van Aanpak opgesteld met lokale doelstellingen;
- c. De stuurgroep heeft voldoende mandaat en tools zodat beslissingen genomen worden over de JOGG-aanpak;
- d. De activiteiten beschreven in het plan van aanpak worden uitgevoerd;
- e. Lokale professionals zetten structureel in op beleid en activiteiten rond gezonde leefstijl vanuit de eigen organisatie.

2. Politiek bestuurlijk draagvlak

- a. Regisseur, wethouders, stuurgroep en partners zijn op de hoogte van de inhoud van de samenwerkingsovereenkomst met JOGG;
- b. Gezond gewicht, als onderdeel van een gezonde leefstijl, heeft een belangrijke plaats in het collegeprogramma;
- c. Betrokken partnerorganisaties hebben intern de benodigde middelen en menskracht geborgd;
- d. Ambtenaren van relevante sectoren dragen de boodschap actief uit;
- e. Er zijn structureel uren en middelen beschikbaar voor de inzet van regisseur, onderzoeker, communicatieadviseur, wijkmanagers, etc. om de beschreven plannen tot uitvoer te brengen.

3. Publiek-private samenwerking

- a. Er wordt een visie op publiek-private samenwerking uitgedragen waarin aard, niveau en omvang van de publiek-private samenwerking is bepaald;
- b. Aan de hand van een wervingsstrategie worden potentiële private partijen benaderd;
- c. De samenwerking met private partijen is geformaliseerd middels een contract;

- d. De beschikbare expertise, menskracht, financiën en middelen worden actief ingezet voor het behalen van de (gezamenlijke) doelen;
- e. Private partners voeren structureel activiteiten uit in eigen bedrijf (eigen werknemers, eigen productenlijn en omgeving).

4. Sociale marketing

- a. Betrokken stakeholders werken volgens de principes van sociale marketing;
- b. Het actuele JOGG-thema wordt ingezet in meerdere *settings*;
- c. Er is een analyse gedaan bij welke doelgroep de bestaande acties/interventies aanslaan en bij welke niet en waarom;
- d. Er is inzicht verkregen in de gekozen doelgroep (doelgroepanalyse) waarop activiteiten en communicatie worden afgestemd;
- e. Op basis van inzichten uit de analyses worden activiteiten en communicatie geoptimaliseerd uitgevoerd.

5. Wetenschappelijke begeleiding en evaluatie

- a. Er is voldoende onderzoeksbudget gereserveerd en een onderzoeker aangesteld;
- b. Met de betrokken partners, stuurgroep en onderzoekers zijn SMART-doelen opgesteld op proces en effect, gebaseerd op de landelijke doelen van JOGG;
- c. Er wordt een 0-meting en vervolgmetingen uitgevoerd op gedrag en effect;
- d. Uit te voeren activiteiten op alle pijlers worden gemonitord;
- e. Er wordt een procesevaluatie uitgevoerd om de lokale aanpak te optimaliseren.

6. Verbinding preventie en zorg

- a. Er vinden bijeenkomsten plaats met betrokken ketenpartners;
- b. Er is een quickscan gedaan van het aanbod van preventie en zorg op de verschillende interventieniveaus;
- c. Gemeente, financiers en betrokken ketenpartners hebben een gedeelde visie en samenwerkingsafspraken gemaakt op proces, structuur en/of uitkomst;
- d. Betrokken partners zetten zich in om interventies in de ketenaanpak te optimaliseren;
- e. Ketenaanpak voor kinderen met overgewicht en obesitas en hun ouders worden structureel geborgd.

7. Communicatie

- a. Er is een communicatieadviseur aangesteld en er is budget gereserveerd voor communicatie;
- b. Er is een communicatieplan opgesteld waarin activiteiten, afspraken en taken rond de communicatie zijn vastgelegd;
- c. Partijen op alle niveaus (wethouders, ambtenaren, private en publieke partijen) worden minimaal drie keer per jaar op de hoogte gehouden van uitgevoerde activiteiten, JOGG-thema's, communicatie-uitingen, actuele ontwikkelingen, etc.;
- d. Er vindt lokale PR plaats: inzet van (sociale) media en communicatiemiddelen van JOGG-partners en relevante mediapartners;
- e. Successen worden regelmatig geuit en gedeeld met partners en doelgroep.

Bijlage V Verbinding Preventie en Zorg

Jongeren Op Gezond Gewicht is nauw betrokken bij projecten uitgevoerd door Partnerschap Overgewicht Nederland en de Proeftuin Ketenaanpak in 's-Hertogenbosch. De projecten waar Jongeren Op Gezond Gewicht bij betrokken is komen ten goed aan JOGG-gemeenten, bijvoorbeeld omdat de ontwikkeling van een interventie, (deels) wordt uitgevoerd in JOGG-gemeenten of omdat de kennis die voortkomt uit de projecten ter beschikking wordt gesteld aan JOGG-gemeenten.

Het ministerie van VWS heeft het Partnerschap Overgewicht Nederland (PON)⁸⁶ de opdracht gegeven om gemeenten te ondersteunen bij het lokaal realiseren van een passende, toegankelijke en een effectieve ketenaanpak voor kinderen (0-19 jaar) met overgewicht en obesitas en hun ouders. Het PON voert dit traject in de periode 2013-2015 uit in nauwe samenwerking met Jongeren Op Gezond Gewicht. Vanuit PON zijn twee parallelle trajecten gestart onder de projectnaam *Care for Obesity (C40)* met als doel om de huidige ketenaanpak en het ontwikkelen van ontbrekend ketenaanbod te verbeteren. In het kader van het ontbrekend aanbod is een kortdurende gezinsgerichte groepsinterventie op wijkniveau gericht op voeding, bewegen en voeding ontwikkeld (LEFF).⁸⁷ Deze interventie is in 2015 in de volgende JOGG-gemeenten uitgevoerd: Amsterdam, Dordrecht, 's-Hertogenbosch, Utrecht, Smalingerland, Veghel en Zwolle. Daarnaast zijn verschillende studies opgeleverd en beschikbaar gesteld aan JOGG-gemeenten. Zo is bijvoorbeeld een overzicht van gecombineerde leefstijlinterventies voor kinderen met overgewicht verspreid onder JOGG-gemeenten (Stroo, Noordam, Halberstadt, Koks & Seidell, 2015).

Jongeren Op Gezond Gewicht is een van de partners van de Proeftuin Ketenaanpak in 's Hertogenbosch. Met subsidie van het ministerie van VWS wordt vanuit de praktijksituatie in Den Bosch een advies uitgebracht over het invullen van de randvoorwaarden voor een ketenaanpak (financiën keten, delen patiëntengegevens, monitoren resultaten). Daarnaast worden praktische tools en modules gericht op verschillende professies en *settings* ontwikkeld. In 2015 zijn de modules over de rol van de huisarts⁸⁸ en van de jeugdgezondheidszorg⁸⁹ opgeleverd. Naar verwachting zullen in 2016 nog 11 modules worden opgeleverd. Verder heeft projectmanager van de proeftuin 's-Hertogenbosch haar kennis en ervaringen gedeeld bij de basistraining Verbinding Preventie en Zorg voor startende JOGG-gemeenten.

⁸⁶ Samenwerkingsverband van 15 beroeps- en koepelorganisaties van zorgverleners, zorgverzekeraars en patiënten: GGD GHOR Nederland, Koninklijk Nederlands Genootschap voor Fysiotherapie, Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst (KNMG), Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter bevordering der Pharmacie (KNMP WINAp), Nederlands Huisartsen Genootschap (NHG), Nederlands Instituut van Psychologen (NIP), Nederlandsche Internisten Vereniging (NIV), Nederlandse Obesitas Vereniging, Nederlandse Patiënten Consumenten Federatie (NPCF), Nederlandse Vereniging van Diëtisten (NVD), Nederlandse Vereniging voor Arbeids- en Bedrijfsgeneeskunde (NVAB), Nederlandse Vereniging voor Kindergeneeskunde (NVK), Vereniging van Oefentherapeuten Cesar en Mensendieck en Zorgverzekeraars Nederland.

⁸⁷ http://www.partnerschapovergewicht.nl/nl/launcher.php?page_id=571&action=&f_id=&unfold=1973).

⁸⁸ <https://www.jeroenboschziekenhuis.nl/Publicaties/124171/Module-en-tools-huisarts>

⁸⁹ <https://www.jeroenboschziekenhuis.nl/Publicaties/126514/Module-en-tools-JGZ>

Bijlage VI Methode verkenning analyses JOGG-aanpak

Databestanden

Om de ontwikkeling van overgewicht en het voldoen aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen in JOGG-gemeenten te analyseren, hebben we gebruik gemaakt van de Gezondheidsenquête (GE) 2004-2014⁹⁰, het bestand met adreskenmerken van personen in de gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens (GBA) en het bestand met gemeente- en buurtcodes van objecten (o.a. huizen) in Nederland⁹¹.

Gezondheidsenquête:

De GE is een vragenlijstonderzoek onder de Nederlandse bevolking dat het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) sinds 1981 jaarlijks uitvoert. Het doel van de GE is om een zo volledig mogelijk overzicht te geven van ontwikkelingen in de gezondheid, medische contacten en leefstijl in Nederland. De GE is een steekproef van personen vanaf 0 jaar en ouder. Van 2004 tot en met 2009 maakte de GE deel uit van Permanent Onderzoek LeefSituatie als de module Gezondheid. De netto steekproefomvang bedroeg 10.000 personen van 0 jaar en ouder. Van 2010 tot en met 2013 is het uitgevoerd als een op zich zelf staand onderzoek. De netto steekproefomvang bedroeg jaarlijks circa 15.000 personen. Vanaf 2014 is de GE een belangrijke leverancier van cijfers op leefstijlthema's van de Leefstijlmonitor en heeft daarmee meerdere thema's meegenomen op het gebied van leefstijl dan voorheen. De netto steekproef bedroeg in 2014 circa 9.500. De Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor CBS i.s.m. RIVM wordt vanaf 2014 jaarlijks uitgevoerd.¹

In het bestand met adreskenmerken van personen in de gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens bevat de adressen en begin -en einddatum van bewoning van die adressen door personen die in de periode 1 januari 1995 - heden ingeschreven (geweest) zijn in het GBA. Adressen bevatten gemeente en buurtcodes.²

Data in de Gezondheidsenquête:

⁹⁰ POLS-Gezondheid 1997-2009.

<http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/gezondheid-welzijn/methoden/dataverzameling/korte-onderzoeksbeschrijvingen/korte-onderzoeksbeschrijving-gezondheidsenquête-pols.htm>.

Gezondheidsenquête vanaf 2010-2013.

<http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/gezondheid-welzijn/methoden/dataverzameling/korte-onderzoeksbeschrijvingen/gezondheidsenq-vanaf-2010-kob.htm>.

Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor CBS i.s.m. RIVM.

<http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/gezondheid-welzijn/methoden/dataverzameling/korte-onderzoeksbeschrijvingen/gezondheidsenquête-vanaf-2014.htm>.

www.leefstijlmonitor.nl

⁹¹ Documentatierapport Rinobjectnummer met gemeente, wijk en buurtcode (VSLGWBTAB).

<http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/BC5D9599-7541-407A-852C-0550AC6E3038/0/ssbvslqwbtabmicrodata.pdf>.

Documentatierapport Adreskenmerken van personen in de GBA (GBAADRESOBJECTBUS).

<http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/A14CFEE7-51CD-4F4B-A5B5-D0716EFF62A7/0/ssbqbaadresobjectbusmicrodata.pdf>.

In de GE zijn data beschikbaar van de datum van invullen van de vragenlijst, leeftijd en geslacht. Gegevens zijn verzameld van lengte, gewicht en beweeggedrag. Daarnaast is een weefactor beschikbaar dat de prevalentie van bijvoorbeeld overgewicht kan wegen naar persoonskenmerken zoals leeftijd, geslacht, sociaaleconomische status om een representatief beeld te krijgen van de Nederlandse bevolking.

Om overgewicht te bepalen is de BMI berekend volgens de formule gewicht (kg)/lengte (m)². Vervolgens is op basis van de indeling van Cole en collega's (zie Cole et al., 2000) bepaald of een kind overgewicht had.

Beweeggedrag is gedefinieerd als het voldoen aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB). Dit betekent dat een kind 12 tot en met 17 jaar 7 dagen per week, tenminste 1 uur per dag aan tenminste matig intensieve activiteiten moet besteden. Bij kinderen van 18 en 19 jaar ouder is dit 5 dagen per week, tenminste 30 minuten per dag. De *Short Questionnaire to ASsess Health enhancing physical activity (SQUASH)* is hiervoor gebruikt waarin wordt gevraagd naar de frequentie (dagen/week) en duur (tijd per keer) van verschillende activiteiten uit de domeinen woon-werk verkeer, activiteit op werk en school, huishoudelijk werk en vrije tijd, waaronder sport. Voor elk van deze domeinen is de hoeveelheid tijd per week (frequentie * duur) berekend. Vervolgens is berekend hoeveel keer per week de benodigde hoeveelheid tijd is besteed aan tenminste matig intensieve lichamelijke activiteiten om het voldoen aan de NNGB te bepalen (zie Wendel-Vos et al., 2003 en Kemper et al., 2000). De vragen over beweeggedrag zijn onder kinderen van 12 jaar en ouder gesteld.

Koppeling Gezondheidsenquête aan het bestand met adreskenmerken van personen in de gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens:

In de beveiligde omgeving van het CBS kunnen de geanonimiseerde gegevens van de GE aan het adressenbestand worden gekoppeld, dat vervolgens aan een bestand met alle gemeente- en buurtcodes kon worden gekoppeld.⁹² Daarnaast had het JOGG een bestand aangeleverd met alle gemeenten en buurten die waren gestart met de JOGG-aanpak.

Door deze vier bestanden aan elkaar te koppelen was het mogelijk om te identificeren of kinderen in een JOGG-gemeente of buurt woonden op het moment dat zij de GE invulden.

Analyses in figuur 5.2 en 5.3.

In deze analyses hebben we voor alle kinderen die de GE 2004-2014 hebben ingevuld bepaald of zij in een JOGG-gemeente woonden, ongeacht of de JOGG-aanpak al was gestart.

Per jaartal hebben we berekend wat het gewogen gemiddelde was van kinderen die in een JOGG-gemeente of buurt woonden en van kinderen die niet in een JOGG-gemeente of buurt woonden.

Analyses in Figuur 5.5, 5.6.

⁹² <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/informatie/beleid/zelf-onderzoeken/default.htm>

In de onderste hokjes is de afname van de GE's 2004 tot en met 2014 weergegeven. Deze enquêtejaren bevatten kinderen die in JOGG-gemeten wonen en kinderen die niet in een JOGG-gemeenten wonen, zoals hierboven beschreven.

Om te bepalen wat de ontwikkelingen zijn van het percentage overgewicht en voldoen aan de NNGB, is het van belang te kijken naar de kinderen die in een JOGG-gemeente of buurt wonen en te bepalen wat de status van overgewicht en bewegen was een aantal jaar voor de start van de JOGG-aanpak, en na de start.

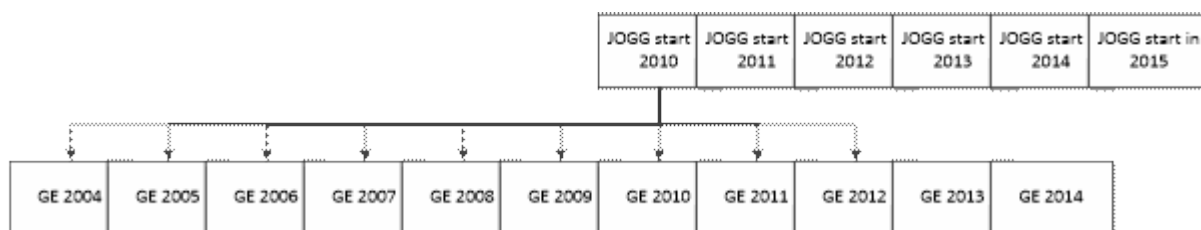
In Figuur b7.1 is dit geïllustreerd voor kinderen wonend in een JOGG-gemeente of buurt die in 2010 van start is gegaan. Voor ieder kind in de GE is bepaald op welk moment ze de vragenlijst hebben ingevuld en wanneer de JOGG interventie in hun gemeente of buurt is gestart. Het verschil tussen deze twee data is berekend. Op basis van het verschil is bepaald of iemand de enquête heeft ingevuld: zes jaar (-6.49 tot en met -5.50), vijf jaar (-5.49 tot en met -4.50), vier jaar (-4.49 tot en met -3.50), drie jaar (-3.49 tot en met -2.50), twee jaar (-2.49 tot en met -1.50), één jaar (-1.49 tot en met -0.50) of rondom het begin van de start (0 jaar, -0.49 tot en met +0.49). Dit is de voormeting.

Voor de nameting hebben we hetzelfde principe aangehouden en is bepaald of een kind de enquête één (+0.50 tot en met +1.49) of twee jaar (+1.50 tot en met +2.49) heeft ingevuld na de start van de JOGG-aanpak.

Vervolgens is van alle kinderen die in de gemeenten of buurten woonden die in 2010 tot en met 1 juli 2015 met de JOGG-aanpak zijn gestart het gemiddelde berekend van het gewogen percentage overgewicht en het voldoen aan de NNGB op de tijdstippen -6,-5,-4,-3,-2,-1 en 0. Zoals in Figuur b7.1 te zien is, zouden nametingen niet berekend kunnen worden voor de kinderen in JOGG-gemeenten of buurten die in 2013 tot en met 1 juli 2015 zijn gestart.

In Figuur 5.8 en 5.9 zijn de nametingen wel meegenomen voor kinderen wonend in de JOGG-gemeenten en buurten die in 2010, 2011, 2012 zijn gestart. Voor deze selectie zijn gewogen gemiddelde percentages overgewicht en het voldoen aan de NNGB voor zes voormetingen en de start berekend, maar ook voor twee nametingen (tijdstip +1, +2).

Figuur b7.1 Voor- en nameting o.b.v. van de Gezondheidsenquête per startjaar van JOGG, voorbeeld van startjaar 2010.

Bijlage VII Overzicht van bestudeerde lokale evaluaties

Tabel b8.1 Kenmerken lokale evaluaties

Gemeente	Jaartal	Proces-evaluatie	Effectstudie	Monitor	Ontwikkeling in de tijd	Door	Betrokkenen
Alkmaar	2015			X	Nee	GGD	Alkmaar Sport
Alkmaar	2012	X			Ja	JOGG(regisseur)	Alkmaar Sportstad
Breda*	2015		X		Ja	JOGG(regisseur)	gemeente Breda, GGD West-Brabant
Brummen	2015	X			Nee	onderzoeksbureau	
Dongen	-			X	Nee	stagiaire	GGD Hart voor Brabant
Dordrecht*	2015			X	Ja	JOGG(regisseur)	thuiszorgorganisatie Aafje, jeugdgezondheidsorganisatie Careyn
Haarlem	2014			X	Nee	stagiaire	Hogeschool InHolland, Sport Support
Haarlem	2014	X			Ja	JOGG(regisseur)	gemeente Haarlem, Sport Support
Haarlem*	2014			X	Ja	stagiaire	Hogeschool InHolland, Sport Support
Haarlem-mermeer	2014			X	Nee	GGD	
Haarlem-mermeer*	2015	X		X	Ja	JOGG(regisseur)	GGD Kennemerland
Heerlen	2015	X			Nee	JOGG(regisseur)	GGD Zuid-Limburg
IJsselstein	2015	X			Nee	gemeente	
Leiden	2014	X			Ja	stagiaire	Leids Universitair Medisch Centrum
Leiden	2014	X			Ja	Leids Universitair Medisch Centrum	Consortium Integrale Aanpak Overgewicht, Academische Werkplaats Publieke Gezondheid Noordelijk Zuid-Holland, TNO
Midden Drenthe	2015	X		X	Nee	stagiaire	JOGG Midden-Drenthe, Hanzehogeschool Groningen
Noord-Veluwe	-	X			Nee	JOGG(regisseur)	
Noord-Veluwe*	2015	X			Nee	JOGG(regisseur)	
Oss	2015	X		X	Nee	JOGG(regisseur)	Sport Expertise Centrum
Purmerend*	2015	X	X		Ja	JOGG(regisseur)	gemeente Roermond, GGD Limburg-Noord, Obesitas Centrum
Roermond	2015			X	Nee	stagiaire	Laurentius

Roosendaal	2014		X	Nee	GGD	
Smallingerland	2014		X	Nee	gemeente	Centrum voor Jeugd en Gezin Smallingerland, GGD Fryslân, Sportbedrijf Drachten
Smallingerland	2014	X		Ja	GGD	gemeente Smallingerland, Sportbedrijf Smallingerland
Stichtse Vecht	2015		X	Nee	sportservice Stichtse Vecht	gemeente Stichtse Vecht
Stichtse Vecht	2015		X	Nee	sportservice Stichtse Vecht	gemeente Stichtse Vecht
Tilburg	2015	X		Ja	werkgroep M&E	gemeente Tilburg, GGD Hart voor Brabant
Uithoorn	2015		X	Nee	stagiaire	Hogeschool InHolland, Sportservice Haarlemmermeer

* Uitgelicht in hoofdstuk 6

Tabel b8.2 Kenmerken lokale evaluaties koploper gemeenten

Gemeente	Jaartal	Procesevaluatie	Effectstudie	Monitor	Ontwikkeling in de tijd	Door	Betrokkenen
Amsterdam	2015	X	X		Ja	gemeente	afdeling Onderzoek & Statistiek, GGD Amsterdam
Amsterdam	2014			X	Ja	gemeente	afdeling Onderzoek & Statistiek
Den Haag	2015			X	Ja	GGD Haaglanden	JOGG(regisseur)
Den Haag	2015			X	Nee	stagiaire	Haagse Hogeschool, GGD Haaglanden
Den Haag	2015			X	Ja	GGD Haaglanden	
Rotterdam	2015		X		Ja	gemeente	JOGG(regisseur), Centrum Jeugd en Gezond Rijnmond (CJG)
Utrecht	2015	X				onderzoeksbureau	
Utrecht	2015	X				gemeente	
Utrecht	2015	X	X		Ja	gemeente	
Zwolle	-	X	X		Ja	JOGG(regisseur)	

Literatuurlijst evaluaties koploper gemeenten

Zwolle

Zwolle Gezonde Stad (2013). *Resultaten Zwolle Gezonde Stad 2010-2013*.

Amsterdam

De Meij (2013). *Development and evaluation of an intervention to promote sports participation and physical activity in children*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam.

Gemeente Amsterdam (2015). *Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht. Eindrapportage uitvoeringsperiode 2013-2014*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam.

Gemeente Amsterdam (onbekend). *Rapportage JOGG Nieuw-West. De aanpak van overgewicht in de Staalmanplein- en Delflandpleinbuurt 2011-2013*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam.

Groeneveld, M. & Eijdsen, M. van (2015). *Outcome-monitor AAGG 2015*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Onderzoek, Informatie en Statistiek.

Groeneveld, M. & Slot, J. (2014). *Outcome-monitor AAGG*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Bureau Onderzoek en Statistiek.

Den Haag

Wilde, J.A. de, Verkerk, P.H., Middelkoop, B.J.C. (2013a). Declining and stabilising trends in prevalence of overweight and obesity in Dutch, Turkish, Moroccan and South Asian children 3-16 years of age between 1999 and 2011 in the Netherlands. *Arch Dis Child*. Doi 10.1136/archdischild-2013-304222

Wilde, J.A. de, Keetman M., Middelkoop, B.J.C. (2012). 14.000 kinderen van 2 tot en met 15 jaar met overgewicht in Den Haag; Aantal kinderen met overgewicht in Den Haag blijft zorgwekkend hoog. *Epidemiologisch Bulletin* 47(4): 13-22.

Wilde, J.A. de, Dommelen, P. van, Middelkoop, B.J.C. (2013b). Aangepaste body mass index (BMI) afkappunten om ondergewicht, overgewicht en obesitas te bepalen bij Hindostaanse kinderen. *Epidemiologisch Bulletin* 48(3): 2-13.

Meer, van der I.M., Keetman, M., Van Hooijdonk C. (2015). Ketenaanpak Gezond Gewicht op basisscholen in Den Haag. Leerlingen richting Gezond Gewicht. *Epidemiologisch Bulletin* 50(1): 7-11.

GGD Haaglanden (2014). *De gezondheid van de Haagse jeugd. Bijlage bij de Gezondheidsmonitor Den Haag 2014*. Den Haag: GGD Haaglanden.

GGD Haaglanden (2015). *Haagse Aanpak Gezond Gewicht. Resultaten 4 jaar investeren in een Gezonde leefstijl*. Den Haag: GGD Haaglanden

Gemeente Den Haag (2015). *Haagse nota volksgezondheid 2015-2018. Gezonde Kracht van Den Haag*. Den Haag: Gemeente Den Haag.

Rotterdam

Gaar, V. van de, Jansen, W., Grieken, A. van, Borsboom, G., Kremers, S. & Raat, H. (2014). Effect of an intervention aimed at reducing the intake of sugar-sweetened beverages in primary school children: a controlled trial. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*. doi: 10.1186/s12966-014-0098-8.

Gemeente Rotterdam (2013a). *Factsheet Rotterdam Lekker Fit! JOGG-aanpak draagt bij aan vermindering consumptie gezoete dranken door kinderen*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

Gemeente Rotterdam (2013b). *Factsheet Stabilisatie van overgewicht onder Rotterdamse kinderen*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

Gemeente Rotterdam (2015). *Trendanalyse overgewicht onder Rotterdamse kinderen 2006-2015*. Rotterdam Lekker Fit! Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

Meima, A., Joosten-van Zwanenburg, E. & Jansen, W. (2008). *Effectevaluatie van Lekker Fit! in Rotterdam. Een project voor basisscholieren ter bevordering van een gezonde leefstijl*. Rotterdam: GGD Rotterdam-Rijnmond.

Utrecht

Gemeente Utrecht (2015a). *Opbrengsten Jongeren Op Gezond Gewicht 2012-2014*. Utrecht: Gemeente Utrecht.

Gemeente Utrecht (2015b). *Factsheet Jongeren Op Gezond Gewicht Utrecht 2012-2014*. Utrecht: Gemeente Utrecht.

Gemeente Utrecht (2015c). *Volksgezondheidsbeleid 2015-2018. Bouwen aan een gezonde toekomst*. Utrecht: Gemeente Utrecht.

Kwink Groep (2015). *Publiek-private samenwerking JOGG Utrecht 2012-2014*. Evaluatie. Den Haag: Kwink Groep.

Rigo Research en Advies en Jongeren Op Gezond Gewicht (2015). *Kritieke succesfactoren van stedelijke buurtaanpakken*. Amsterdam / Den Haag: Rigo Research en Advies en Jongeren Op Gezond Gewicht.

Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl